

دہلی کے اخبارات و رسائل

۱۹۲۵ء تا ۱۹۴۷ء

(ایک توضیحی فہرست)

مرتبہ

سلیم الدین قریشی

انصاف مجاہد تعمیرِ اسلام المہبران اسلامی دنیا الہر
آزاد نسواں امارت جگر اقی ہمارے نگر بچوں کا باغ
دنیا اخبار مقام دنیا آکل ارسٹ ہمارے نگر بچوں کا باغ

مقتدرہ قومی زبان

پاکستان

Meer Zaheer Abass Rustmani

PDF By : Meer Zaheer Abass Rustmani

Cell NO : +92 307 2128068 - +92 308 3502081

دہلی کے اخبارات و رسائل

۱۹۲۵ء تا ۱۹۴۷ء

(ایک توضیحی فہرست)

مرتبہ

سلیم الدین قریشی

مقتدرہ قومی زبان ☆ پاکستان

۲۰۰۹ء

جملہ حقوق بحق مقتدرہ محفوظ ہیں

سلسلہ مطبوعات مقتدرہ : ۴۸۸

عالمی معیاری کتاب نمبر: ۸-۲۱۶-۴۷۴-۹۶۹-۹۷۸ ISBN

طبع اول	 ۲۰۰۹ء
تعداد	 پانچ سو
قیمت	 ۱۲۰ روپے
ترتیب و صفحہ بندی	 منظور احمد
طابع	 ایس ٹی پرنٹرز، گوالمنڈی، راولپنڈی
اہتمام	 تجمل شاہ
ناشر	 افتخار عارف
	صدر نشین

مقتدرہ قومی زبان،

پطرس بخاری روڈ، ایچ-۴۸،

اسلام آباد، پاکستان۔

پیش لفظ

برصغیر کے جہانِ علم و دانش کے لیے انڈیا آفس لائبریری سے نسبت دیرینہ رکھنے والے محقق و مؤرخ سلیم الدین قریشی کا نام محتاج تعارف نہیں۔ مقتدرہ قومی زبان کے لیے یہ فخر کی بات ہے کہ جناب سلیم الدین قریشی نے برٹش لائبریری لندن کے انڈیا آفس لائبریری میں موجود اردو کتابوں کا کیٹلاگ مرتب کرنے کے بعد ہمارے لیے ایک اور کتاب ”دہلی کے اخبارات و رسائل: ایک توضیحی فہرست“ ترتیب دی ہے۔ یہ وہ اخبارات و رسائل ہیں جو تحریک پاکستان کی تکمیل کے مرحلے میں برصغیر کے عوام کے سیاسی اور تہذیبی شعور کو اجاگر کرنے اور متحرک و فعال بنانے میں بنیادی کردار ادا کرتے رہے ہیں۔ یہ توضیحی فہرست ہمارے موجودہ اور آئندہ محققین کے لیے معلومات کا ایک بیش بہا خزانہ ہے۔ سلیم قریشی نے یہ علمی دستاویزات انتہائی دقت نظر اور دیدہ ریزی کے ساتھ مرتب کی ہیں۔

میں دوست مکرم سلیم قریشی کو اس کتاب کی اشاعت پر مبارک باد پیش کرتا ہوں اور شکریہ ادا کرتا ہوں کہ انھوں نے بکھرے ہوئے مواد کو جمع کر کے اور تاریخی دستاویزات کو کتابی شکل دے کر بڑا کام کیا ہے۔

افتخار عارف _____

فہرست

۳	☆	پیش لفظ
۷	☆	حرف آغاز
۹	☆	پاک و ہند کی مسلم صحافت

حصہ اوّل

	☆	اخبارات، رسائل و جرائد
۲۷	﴿	اُردو
۱۱۸	﴿	ہندی
۱۵۱	﴿	عربی
۱۵۲	﴿	فارسی
۱۵۴	﴿	پشتو
۱۵۵		اشاریہ

حصہ دوم

	☆	اخبارات، رسائل و جرائد
1	﴿	انگریزی
45	﴿	فرانسیسی
46	﴿	انڈیکس

حرف آغاز

۱۸۵۷ء کی جنگ آزادی میں دہلی کے مقامی اخبارات نے ایک اہم کردار ادا کیا تھا۔ یہی وجہ تھی کہ سقوط دہلی کے فوراً بعد حکومت نے سب سے پہلے وہاں کے اخبارات اور ان کے مالکان اور مدیران کو نشانہ ستم بنا کر اردو صحافت کا خاتمہ کر دیا تھا۔ اس کے کچھ عرصہ بعد حکومت نے ایک نیا قانون جاری کیا جس کے تحت ہندوستان میں موجود ہر پریس کے مالک کے لیے یہ ضروری قرار دیا گیا کہ وہ ہر کتاب، اخبار اور دوسری مطبوعات کی اشاعت سے پہلے حکومت سے اس کی اجازت لے اور ان کے پورے کوائف حکومت کے پاس رجسٹر کرائے۔ اس طرح ہر ضلع یا ریاست میں جو مطبوعات رجسٹر ہوتی تھیں ان کی سہ ماہی فہرستیں [and Catalogue of Books [and periodicals] registered in the Presidency of Bengal/Punjab/Bombay/NWFP etc during the quarter ending.....

سرکاری استعمال کے لیے ۱۸۶۸ء سے ۱۹۴۷ء تک شائع ہوتی رہیں۔ ان فہرستوں کے علاوہ ہندوستان میں ہندوستانی زبانوں میں شائع ہونے والے اخبارات اور مسلمانوں اور ہندوؤں کے شائع کردہ انگریزی اخبارات پر ہفتہ وار رپورٹیں تیار کی جاتی تھیں جن میں ان اخبارات میں شائع ہونے والی سیاسی اور اہم خبروں کے اقتباسات، ان کے ترجمے اور ان پر تبصرے شامل ہوتے تھے۔ یہ رپورٹیں ۱۸۶۸ء سے ۱۹۴۲ء تک مرتب کی جاتی رہیں۔ ان کے علاوہ ۱۹۲۵ء میں دہلی سے شائع ہونے والی اخبارات اور رسائل پر خصوصی نظر رکھنے کے لیے حکومت ہند کے محکمہ سراغ رسانی نے سہ ماہی فہرستوں کا ایک نیا سلسلہ ترتیب دینا شروع کیا جو ۱۹۴۷ء تک جاری رہا۔

موجودہ فہرست ان تمام فہرستوں کی مدد سے تیار کی گئی ہے۔ یہ فہرستیں چونکہ رومن رسم

الخط میں ہیں اس لیے یہاں انھیں اُردو رسم الخط میں تبدیل کر کے پیش کیا جا رہا ہے۔ البتہ اخبارات کے متعلق سرکاری رائے کو انگریزی میں ہی رہنے دیا گیا ہے۔ فہرست کی ترتیب اخبار یا رسالے کے عنوان کے تحت حروف تہجی کے مطابق ترتیب دی گئی ہے۔ عنوان کے بعد، اس کی اشاعت کا وقفہ، اشاعت کی پہلی اور آخری تاریخیں بھی دی گئی ہیں۔ اگر اشاعت باقاعدگی سے ۱۹۴۷ء تک جاری رہی ہو تو پہلی تاریخ کے بعد،، کا نشان دے دیا گیا ہے۔ جہاں تک ممکن ہو سکا کسی رسالے یا اخبار کے ایک سے زیادہ مدیر یا پرنٹرز موجود ہونے کی صورت میں ہر مدیر یا پرنٹر کے نام کے ساتھ اس کی تاریخیں بھی درج کر دی گئی ہیں۔ اسی طرح تعداد اشاعت کے اعداد و شمار کے ساتھ ساتھ ان کی تاریخیں بھی دے دی گئی ہیں۔ اصل فہرستوں میں بعض اخبارات کے پبلشر کے نام درج نہیں۔ اس سے عموماً یہ مراد لی جاتی ہے کہ اس اخبار کا مالک یا ایڈیٹر ہی اس کا پبلشر ہے لیکن یہاں پر احتیاط کے طور پر پبلشر کے نام کی جگہ ”ندارد“ کا لفظ دے دیا گیا ہے۔

آخر میں، میں اپنے کرم فرما پر و فیسرت فتح محمد ملک صاحب، صدر نشین، مقتدرہ قومی زبان اور ان کے رفقا کا شکریہ ادا کرنا چاہوں گا جنہوں نے اس فہرست کی اشاعت کے آخری مراحل میں اس کی خامیوں کو درست کرنے میں میری مدد فرمائی اور مشورے دیے اور بے حد خوش اسلوبی سے اس کی اشاعت کا انتظام فرمایا۔

سلیم الدین قریشی

پاک و ہند کی مسلم صحافت

پاک و ہند میں جدید صحافت کا آغاز اٹھارھویں صدی کے اواخر میں کلکتہ سے ہوا۔ ہفت روزہ ہکیز بنگال گزٹ (*Hickey's Bengal Gazette*) جس کا پہلا شمارہ جولائی ۱۷۸۰ء میں شائع ہوا تھا، اس دور کا اولین اخبار تصور کیا جاتا ہے۔ روزناموں میں سب سے پہلا اخبار کلکتہ جرنل (*Calcutta Journal*) تھا جسے جے۔ ایس بکنگھم نے ۱۸۱۸ء میں کلکتہ سے جاری کیا۔ ہکی کے بنگال گزٹ کی طرح یہ اخبار بھی ایسٹ انڈیا کمپنی کی اجارہ داری کے خلاف اور اس کی بدعنوانیوں کو منظر عام پر لانے میں پیش پیش تھا یہی وجہ تھی کہ کمپنی نے اسے ۱۸۲۳ء میں بند کر دیا اور اس کے مالک کو ملک بدر کر دیا تھا۔ اس دور کے اخبارات کی تعداد اشاعت بہت محدود ہوا کرتی تھی، مثلاً ۱۸۳۴ء میں کلکتہ کے روزنامہ بنگال ہرکرو کی ۷۲۶ اور روزنامہ کلکتہ کوریئر کی صرف ۱۷۵۵ کاپیاں شائع ہوتی تھیں۔

برصغیر میں اُردو اور فارسی صحافت کا آغاز بھی کلکتہ سے ہی ہوا۔ اس کا سہرا ایک بنگالی ہندو، ہری ہردت کے سر ہے جس نے ۲۷ مارچ ۱۸۲۲ء کو ہفت روزہ فارسی اخبار جامِ جہاں نما کی بنیاد ڈالی۔ اس کا ایڈیٹر منشی سدا سکھ لعل تھا۔ ۱۵ مئی کے شمارے سے یہ اخبار فارسی اور اُردو دونوں زبانوں میں شائع ہونے لگا لیکن یہ سلسلہ صرف دہ ماہ تک جاری رہ سکا اور یہ دوبارہ صرف فارسی زبان میں شائع ہونے لگا۔ ایک سال بعد اس نے فارسی کے ساتھ اُردو کا ضمیمہ شروع کیا جو ۲۳- جنوری ۱۸۲۸ء تک شائع ہوتا رہا۔

جامِ جہاں نما کی اشاعت کے اگلے پچیس سال کے دوران ملک کے تقریباً ہر بڑے شہر سے اُردو اور فارسی اخبارات نکلتا شروع ہو چکے تھے۔ ان میں مدراس کا امیر الاخبار، خلاصۃ الاخبار اور صبح صادق اور ملک کے دوسرے شہروں سے نکلنے والے اخبارات میں سفیر آگرہ،

آگرہ اخبار، عظیم الاخبار، سلطان الاخبار، صبح صادق، دور بین، گلشن فیض، گلشن نو بہار، مرتضائی اخبار، مظہر الاخبار، آفتاب ہند، طلسم لکھنؤ، جام جمشید، عمدۃ الاخبار، سحر سامری، اعجاز الاخبار، مظہر الاخبار، کوہ نور، تعلیم الاخبار، تاج الاخبار، کشف الاخبار، احسن الاخبار، اخبار مالوہ، چشمہ فیض، شامل ہیں۔ ۱۸۵۳ء میں صرف دہلی سے اُردو کے آٹھ ہفت روزہ اخبار شائع ہو رہے تھے۔ ان میں دہلی اُردو اخبار، صادق الاخبار، نور مشرقی اور بہادر شاہ ظفر کا سرکاری اخبار، سراج الاخبار کے نام قابل ذکر ہیں۔ ان میں سے ہر ایک کے خریداروں کی تعداد البتہ سو سے کم ہی ہوتی تھی۔ اس دور کا ایک اور ہفت روزہ اخبار نور مغربی تھا جسے بلد یوسہائے نے ۱۸۵۳ء میں شروع کیا تھا۔ ۱۸۵۴ء میں یہ اخبار محمد محمود خان کی ملکیت میں آ گیا۔ اس وقت اس کی تعداد اشاعت دہلی کے دوسرے اخباروں کے مقابلے میں سب سے زیادہ تھی۔ اس دور کی سرکاری رپورٹوں میں کہا گیا ہے کہ ”یہ اخبار حکومت اور سرکاری ملازمین کی توہین کرنے اور ان کی دشنام طرازی میں دوسرے تمام اخباروں سے آگے ہے۔ اس کا تعلق دہلی کے انڈین سٹینڈرڈ یا دہلی ایڈورٹائزر سے بھی ہے۔“ یہی وجہ تھی کہ جنگ آزادی کی ناکامی کے بعد جب انگریز دہلی پر قابض ہوئے تو سب سے پہلے شہر کے اخبارات، ان کے مالکان اور ایڈیٹروں کو نشانہ ستم بنایا اور اس طرح مقامی صحافت، خصوصاً مسلم صحافت کا خاتمہ کر دیا۔

۱۸۵۷ء کے انقلاب کی ناکامی کے باوجود اس کا ایک اثر یہ ضرور ہوا کہ انگریزی حکومت کو یہ یقین ہو گیا کہ ہندوستانی عوام اپنی آزادی کے لیے دوبارہ کسی وقت بھی سر بکف ہو سکتے ہیں اس لیے بہتر یہی ہے کہ عوام کو حکومت میں کچھ نہ کچھ نمائندگی دے دی جائے۔ ۱۸۸۸ء میں جب لارڈ ہیوم نے کانگریس کی بنیاد ڈالی تو اس کے پس پشت انگریزی حکومت کی یہی پالیسی کار فرما تھی۔ دوسری طرف ہندوستان کے بعض مسلمان عمائدین، خصوصاً سر سید احمد خان کو بھی یہ احساس ہوا کہ عوام کی تعلیمی، اقتصادی، تہذیبی اور سائنسی ترقی کے لیے ضروری ہے کہ انگریزی حکومت سے بے تعلق رہنے کے بجائے اس سے وقتی مفاہمت اور مصالحت کی جائے۔

اس سلسلے میں بنگال کے ہندوؤں کی مثال ان کے سامنے تھی، جنہوں نے شروع سے انگریزوں کا ساتھ دے کر اور ان کی زبان سیکھ کر تعلیم، تجارت اور سرکاری ملازمتوں میں مسلمانوں کو بہت پیچھے چھوڑ دیا تھا اور اس طرح حکومت کے تقریباً ہر شعبے میں اپنا اثر و رسوخ قائم کر لیا تھا۔ سرسید نے اس مقصد کے لیے سب سے پہلے ۳۰ مارچ ۱۸۶۶ء کو اُردو اور انگریزی میں علی گڑھ انسٹی ٹیوٹ گزٹ کی بنیاد ڈالی جس کا بنیادی مقصد تو مسلمانوں کو مغرب کے علوم و فنون اور خاص کر وہاں کی سائنس اور ٹیکنالوجی سے متعارف کرانا تھا لیکن اس کے ساتھ ساتھ انہوں نے اس کے ذریعے مسلمانوں کے سماجی اور سیاسی حقوق کی حفاظت کے لیے بھی جدوجہد کا آغاز کیا۔ اس کی اشاعت ۳۰ مارچ ۱۸۶۶ء سے شروع ہوئی۔ پہلے پہل یہ ہفتہ وار نکلتا تھا لیکن ۲۵ مئی ۱۸۷۷ء سے ہفتے میں دو بار چھپنے لگا۔ یہ اخبار ہندوستان میں مسلم صحافت کا علمبردار سمجھا جاتا ہے۔ ۱۸۷۰ء میں انہوں نے اسلامی معاشرے کی اصلاح کے لیے رسالہ تہذیب الاخلاق یا محمدن سوشل ریفارمر جاری کیا جو مہینے میں دو یا تین بار نکلتا تھا۔ اس دور میں ملک کے دوسرے شہروں سے بھی متعدد اُردو اخبارات نکلنا شروع ہوئے، مثلاً آگرہ سے پندرہ روزہ اخبار مفید عام [۱۸۶۹ء]، لکھنؤ سے اخبار سررشتہ تعلیم اودھ [ماہوار، ۱۸۶۸ء]، غازی پور سے مظہر العلوم یا Discoveries of Science [ماہوار ۱۸۷۴ء] اور پندرہ روزہ [۱۸۶۷ء سے روزنامہ] اودھ اخبار۔

انیسویں صدی کے آخر تک اُردو اخبارات اور رسائل کی مجموعی تعداد بنگالی اخبارات و رسائل اور بنگالیوں کے شائع کردہ انگریزی اخبارات اور رسائل کے مقابلے میں بہت کم تھی۔ اس کا اندازہ اس بات سے کیا جاسکتا ہے کہ اس وقت تک اودھ اخبار کے علاوہ اُردو کا کوئی دوسرا روزنامہ موجود نہ تھا جبکہ صرف کلکتہ سے بنگالی کے کم از کم چار روزنامے، جن میں روزنامہ پریدرسک [۱۸۶۱]، روزنامہ پورنا چندرودیا [۱۸۳۵]، روزنامہ سماچار سندریکا [۱۸۳۰]، روزنامہ سمباد پرابھا کرا [۱۸۳۰؟] اور انگریزی کے روزنامہ امرت بازار پتریکا [۱۸۶۸] اور روزنامہ بنگالی شامل ہیں، شائع ہو رہے تھے۔

۱۸۳۴ء میں جب فارسی کی جگہ اُردو کو سرکاری زبان قرار دیا گیا تو اس کا ایک نتیجہ یہ بھی نکلا کہ دوسری زبانوں کے مقابلے میں اُردو اخبارات و رسائل کی تعداد میں بتدریج اضافہ ہوا۔ ۱۹۰۵ء کے سرکاری اعداد و شمار کے مطابق اس وقت ملک میں اُردو کے ۳۳۸، انگریزی کے ۲۸۵، ہندی کے ۷۸، بنگالی کے ۷۴، گجراتی کے ۹۷، مراٹھی کے ۱۹۳ اخبارات و رسائل شائع ہو رہے تھے۔ اس رپورٹ کی صوبہ دار تقسیم کے مطابق ۱۹۰۵ء میں بمبئی سے ۳۲۰، مدراس سے ۳۰۴، اور پنجاب اور صوبہ سرحد سے ۶۳، یوپی سے ۱۹۷ اور بنگال سے ۱۷۹ اخبارات و رسائل شائع ہو رہے تھے۔

اس وقت تک مسلم پریس کی زیادہ تر توجہ ادبی، دینی، سماجی، تعلیمی اور معلوماتی موضوعات تک محدود تھی جب کہ ہندو پریس خصوصاً بنگالی اور مراٹھی اخبارات و رسائل کی ایک بڑی تعداد عوام کو غیر ملکی حکومت کے خلاف شورش اور انقلاب کی ترغیب دینے کے ساتھ ساتھ مسلمانوں کو بنگال کی تقسیم کا ذمہ دار قرار دے کر عوام کو ان کے خلاف اکسانے میں مصروف تھی۔ ان میں کلکتہ کا انگریزی روزنامہ بندے ماترم، ہفتہ وار یگانتر، ساندھیا، سنجیانی اور ماہوار رسالہ سپر بھٹ پیش پیش تھے۔ ان ہی دنوں شیواجی تحریک کا پرچار کرنے والے متعدد مراٹھی اخبارات و رسائل، خاص طور پر پونا کے ہفت روزہ اخبارات کیسری، وہاری، کل اور انگریزی روزنامہ مراٹھ نے انگریزی حکومت کے ساتھ ساتھ مسلمانوں کو بھی اپنا نشانہ بنا کر اور ان کی تاریخ کو مسخ کر کے ان کے احساسات کو بری طرح مجروح کرنا شروع کر دیا تھا۔ ادھر ۱۹۰۶ء میں بال گنگا دھر تلک نے کلکتہ میں پن چندرا پال کے ساتھ مل کر سکتی سمیتی تحریک کی بنیاد ڈالی جس کے دستور کی ایک شق یہ بھی تھی کہ:

So far as can be seen, it is our firm belief that within a year or two the entire Muhammadan nation will become submissive to Hindus. But if the Hindus then abandon their firmness and

national glory, and sink so low as to court friendship with the Muhammadan by being hand in glove with them, the Muhammadan will be puffef up and no good but evil will be brought about. ... but in no circumstances would it be proper to show hostile feelings towards, or to deal unjustly with the Musalmans as a nation. [J.C. Kerr, *Political trouble in India. Calcutta, 1917. p159*]

اسی طرح لاہور سے آریہ سماج اور ہندو مہاسبھا کے انبا پرشاد، بھائی پرمانند، لاجپت رائے، لال چند فلک اور اجیت سنگھ نے انجمن مہبان وطن اور ہندو ماترم بک ایجنسی، بھارت ماتا بک ایجنسی جیسے اداروں کے شائع کردہ رسالوں مثلاً بیداری، پیشوا، سہا یک، آکاش اور اردو و ہندی کے درجنوں پمفلٹ اور کتابچے، جیسے بہادر راجپوت، بہادران ہند، چمن اسلام کی سیر وغیرہ میں مسلمانوں کے عقائد اور تاریخ پر نازیبا حملے کر کے ہندوؤں اور مسلمانوں کے درمیان نفرت کی فسیل کھڑی کر دی۔ حکومت کے محکمہ سراغ رسانی کے ایک اعلیٰ افسر جے سی کر [Kerr] نے اپنی مذکورہ بالا کتاب [صفحہ ۳۸۶] میں اس دور کی ہندو تحریکوں کا جائزہ لیتے ہوئے لکھا ہے:

In fact most phases of Hindu movement were anti-Muslim.

برصغیر کے مسلمان اس وقت تک ملکی سیاست اور ہندوؤں کی قائم کردہ تحریکیں اور انقلابی تحریکوں سے الگ تھلک رہے تھے اور اس کا سب سے بڑا سبب یہ تھا کہ وہ سرسید کے مشورے پر عمل کرتے ہوئے ان تحریکوں میں شامل ہو کر ۱۸۵۷ء کی طرح حکومت کے زیر عتاب نہیں آنا چاہتے تھے۔ لیکن ۱۸۹۰ء میں جب کانگریس نے برٹش پارلیمنٹ کو ہندوستان میں جمہوری نظام قائم کرنے کی درخواست پیش کی تو سرسید نے یہ جان کر کہ اس کے باعث ہندو ہمیشہ کے لیے مسلمانوں پر غالب آجائیں گے، نواب سید عبداللطیف [۱۸۲۸ء - ۱۸۹۳ء] سیکرٹری

محدث لٹریچر سوسائٹی، کلکتہ کے تعاون سے کانگریس کی درخواست کے خلاف ملک کے ہر حصے سے پچاس ہزار سے زائد لوگوں سے دستخط کرا کر ایک عرضداشت پیش کی جس کے باعث کانگریس اپنے مقصد میں کامیاب نہ ہو سکی۔ اسی طرح جب یوپی اور بہار وغیرہ کے ہندوؤں نے ان اضلاع میں اردو کی سرکاری حیثیت کو ختم کرنے کی تحریک شروع کی تو سرسید نے اس کی سخت مخالفت کر کے اسے کامیاب نہ ہونے دیا۔ لیکن ان کی وفات کے دو ہی سال بعد یعنی ۱۹۰۰ء میں یوپی کی حکومت نے ایک بل پاس کیا جس کے تحت اپریل ۱۹۰۰ء سے صوبے میں اردو کی سرکاری حیثیت ختم کر دی گئی اور ہندی اور اردو کو صوبے کی سرکاری زبانیں قرار دے دیا گیا۔ اس پر احتجاج کرنے کے لیے وقار الملک نے علی گڑھ انسٹی ٹیوٹ گزٹ میں What should be done by Muslims to safeguard their interests کے عنوان سے ایک مضمون شائع کیا جس میں مسلمانوں کو آئندہ لائحہ عمل تیار کرنے کے لیے دعوت دی گئی تھی۔ اگرچہ اس کا کوئی خاطر خواہ نتیجہ نہ نکلا لیکن اس نے ہندوستانی مسلمانوں کو اپنے سیاسی اور لسانی حقوق کے تحفظ کے لیے ایک باضابطہ تنظیم کی تشکیل کے متعلق سوچنے پر مجبور کر دیا۔ ۱۹۰۱ء میں جب حکومت نے صوبہ پنجاب کو تقسیم کر کے شمال مغربی سرحدی صوبہ قائم کیا تو پنجاب کے ہندو اخبارات نے اس کی سخت مخالفت کی لیکن جس چیز نے مسلمانوں کو عملی سیاست میں حصہ لینے پر مجبور کیا وہ ہندوؤں کی تقسیم بنگال کی مخالفت تھی۔ اکتوبر ۱۹۰۵ء میں جب تقسیم عمل میں آئی تو ہندو پریس نے اس کے خلاف بڑی شد و مد سے ایک طوفان کھڑا کر دیا۔ اس تقسیم کا بنیادی مقصد تو حکومت کا بنگال میں ہندو تنظیموں کی بڑھتی ہوئی تخریب کاری اور اشتعال انگیزی پر قابو پانا تھا۔ لیکن بنگال کے ہندوؤں نے اسے حکومت کی مسلمان نوازی سمجھ کر اور اسے مسلمانوں کی کوشش کا نتیجہ قرار دے کر ایک طرف تو حکومت کے خلاف بائیکاٹ اور سودیشی تحریکیں شروع کیں اور دوسری طرف بال گنگا دھر تلک سے مل کر انوسلن سمیتی نامی انتہا پسند تحریک کے ذریعہ مسلمانوں پر ظلم و تشدد شروع کر دیا۔ ان تحریکوں کا ایک اثر تو یہ ہوا کہ ملک کی ہندو اور سکھ ریاستوں کے حکمرانوں نے اپنے مسلمان ملازمین کو

ملازمتوں سے برطرف کر کے ان کی جگہ ہندوؤں کو رکھنا شروع کر دیا اور دوسری طرف انگلستان میں لبرل پارٹی نے حکومت سنبھالتے ہی ہندوستان میں سیاسی اصلاحات نافذ کرنے کے لیے منٹو مورلے کمیٹی قائم کی جس کا مقصد ہندوؤں کو خوش کرنے کے لیے ہندوستان میں جمہوری طرز حکومت کا قائم کرنا تھا۔ ان حالات کے پیش نظر آل انڈیا مسلم ایجوکیشنل کانفرنس کے ڈھاکہ میں منعقدہ اجلاس میں مسلمان عمائدین نے محسن الملک کی سرکردگی میں دسمبر ۱۹۰۶ء میں آل انڈیا مسلم لیگ کی بنیاد ڈالی۔

اس دور میں مسلمانوں کے حقوق کی حفاظت کے لیے جدوجہد میں جن اخبارات نے حصہ لیا۔ ان میں علی گڑھ منتہلی اور میرٹھ سے شائع ہونے والا خواجہ غلام الثقلین کا عصر جدید [جنوری ۱۹۰۳ء] پیش پیش تھے۔ مؤخر الذکر کے دوسرے شمارے میں Indian National Congress and the Muslims کے عنوان سے ایک مضمون شامل ہے جس میں مسلمانوں کو اپنی ایک علیحدہ سیاسی تنظیم قائم کرنے کا مشورہ دیا گیا ہے۔

اسی طرح مولانا حسرت موہانی نے اردوئے معلیٰ [مئی ۱۹۰۳ء] میں فروری ۱۹۰۴ء کے شمارے سے سیاسی مضامین شامل کرنا شروع کر دیے تھے جن کی وجہ سے آپ کو اگست ۱۹۰۸ء میں دو سال قید اور پانچ سو روپے جرمانہ ہوا تھا۔ آخر مئی ۱۹۱۳ء میں آپ کو اسے بند کرنا پڑا۔ یہ اخبار ۱۹۲۵ء میں دوبارہ شروع ہوا اور ۱۹۳۷ء تک جاری رہا۔

دسمبر ۱۹۱۱ء میں حکومت نے ہندوؤں کی مسلسل تخریب کاری اور بائیکاٹ سے تنگ آ کر تقسیم بنگال کی تہنیک اور دارالحکومت کو کلکتہ سے دہلی منتقل کرنے کا اعلان کیا اور اس طرح مسلم اکثریت کا صوبہ ختم کر دیا گیا۔ اس وقت مسلمانوں کو یہ احساس ہوا کہ ہندو اگر مظاہرے کر کے اور تخریب کاری کے ذریعے حکومت سے اپنی بات منوا سکتے ہیں تو مسلمانوں کو چاہیے کہ وہ بھی اپنے حقوق کی حفاظت کے لیے اسی قسم کی پالیسی کو اپنائیں۔ تقسیم بنگال کی تہنیک کے علاوہ جن دوسرے واقعات نے ملکی صحافت، خاص کر مسلم صحافت پر اثر انداز ہو کر اس کا رخ بدلا ان میں یورپین اقوام

کے مسلمان ممالک کے خلاف بڑھتی ہوئی جارحیت کی خبریں تھیں ان میں سب سے پہلے ستمبر ۱۹۱۱ء میں برطانیہ کا مصر پر حملہ کر کے اس پر قبضہ کرنا تھا۔ اسی ماہ اٹلی نے ترکی پر حملہ کر دیا اور طرابلس پر چڑھائی شروع کر دی اور روس ایران پر حملہ آور ہو کر اس کے سرحدی صوبوں پر قابض ہو گیا۔ برطانیہ اور فرانس نے ایران کے دوسرے حصوں کو آپس میں تقسیم کرنا شروع کر دیا۔ اکتوبر ۱۹۱۲ء میں یونان نے بلقان کی دوسری ریاستوں سے مل کر ترکی پر حملہ کر دیا اور جنگ بلقان شروع ہو گئی۔ ادھر فرانس مغرب کے مسلمان ممالک، یعنی مراکش، تیونس اور الجزائر پر قبضہ کر کے انھیں اپنی نوآبادیات میں شامل کرنے میں مصروف تھا۔ ان تمام واقعات کی خبروں نے ہندوستان کے مسلم عوام میں ایک عام بے چینی پیدا کر دی اور ملک میں یورپین اقوام، خصوصاً برطانیہ کی اسلام دشمنی کے خلاف غم و غصہ کی لہر پھیل گئی۔ جنوری ۱۹۱۳ء میں مشیر حسین قدوائی، مولانا عبدالباری اور مولانا شوکت علی نے انجمن خدام کعبہ کی بنیاد ڈالی جس کا مقصد عرب ممالک خصوصاً عراق اور سعودی عرب میں انگریزوں کی بڑھتی ہوئی جارحیت کے خلاف آواز اٹھانا اور مقدس مقامات کی حفاظت کے لیے جدوجہد کرنا تھا۔ اس مقصد کے لیے مارچ ۱۹۱۳ء میں علی گڑھ انسٹی ٹیوٹ گزٹ نے ایک فتویٰ شائع کیا جس میں یورپین اقوام کی ترکی پر جارحیت کی مذمت کی گئی تھی۔

ان حالات پر جس واقعہ نے آگ پر تیل چھڑکنے کا کام کیا وہ حادثہ کانپور تھا۔ ۱۹۱۳ء میں کانپور کی انتظامیہ نے شہر میں ایک نئی سڑک بنانے کا منصوبہ شروع کیا جس میں ایک مندر اور مچھلی بازار کی مسجد کے ایک حصے کو مسمار کرنا بھی شامل تھا۔ مقامی ہندوؤں نے اس کے خلاف سخت احتجاج کر کے مندر کو تو مسمار ہونے سے بچا لیا لیکن ۳۔ اگست کو جب شہر کے مسلمانوں نے مسجد کی شہادت کے خلاف احتجاجی جلوس نکالا تو پولیس نے ان پر گولی چلا دی، اس سے درجنوں مسلمان شہید اور سینکڑوں زخمی اور قید ہوئے۔ اس ظلم و تشدد کا مقابلہ کرنے کے لیے پورے ملک کے مسلمان نبرد آزما ہو گئے۔ اس وقت جن اخبارات نے مسلمانوں کے جذبات کی ترجمانی کرتے ہوئے حکومت کے ظلم و تشدد کے خلاف آواز بلند کی ان میں لاہور سے ملک برکت علی کی

ادارات میں نکلنے والا اخبار آرزو، مولانا ظفر علی خان کا زمیندار، دہلی سے خواجہ حسن نظامی کا منادی، اور میرٹھ کا ہفت روزہ اخبار توحید، بجنور کا زمانہ، کلکتہ [اکتوبر ۱۹۱۲ء سے دہلی] سے محمد علی جوہر کا ہفت روزہ انگریزی اخبار کا مرید [جنوری ۱۹۱۱ء تا نومبر ۱۹۱۳ء]، اور ہفت روزہ اُردو اخبار ہمدرد [۱۹۱۳ء] مولانا ابوالکلام آزاد کا ہفت روزہ الہلال [۱۹۱۲ء تا نومبر ۱۹۱۳ء] اور ہفت روزہ [بعض دفعہ ماہوار یا پندرہ روزہ] البلاغ [نومبر ۱۹۱۵ء تا مارچ ۱۹۱۶ء] شامل تھے۔ حکومت نے مسلمانوں کی بڑھتی ہوئی بے چینی اور اضطراب کو دبانے کے لیے سب سے پہلے جنگ بلقان میں ترکوں کی حمایت کرنے پر جنوری ۱۹۱۴ء میں روزنامہ زمیندار کی دس ہزار کی ضمانت اور پریس کو ضبط کر لیا اور اس کے ایڈیٹر مولانا ظفر علی خان کو نظر بند کر دیا۔ اس کے بعد اگست ۱۹۱۴ء میں پہلی جنگ عظیم کے شروع ہوتے ہی حکومت نے پریس ایکٹ کے تحت اخباروں میں سیاسی خبریں شائع کرنے پر پابندی لگادی اور نومبر ۱۹۱۴ء میں ترکی کے اعلان جنگ کرتے ہی مولانا آزاد کے الہلال کو بند کر دیا اور مولانا محمد علی جوہر کے دونوں پرچوں، کامریڈ اور ہمدرد، کی ضمانت ضبط کر لی اور مئی ۱۹۱۵ء میں انھیں نظر بند کر دیا۔ اس کے بعد مارچ ۱۹۱۶ء میں مولانا آزاد کے البلاغ کو بھی بند کر دیا اور اپریل ۱۹۱۶ء میں انھیں رانچی میں پناہ لینی پڑی۔ ۱۹۱۸ء میں ملک برکت علی کے آرزو کی بھی ضمانت ضبط کر لی گئی اور اس طرح عملی طور پر مسلمان صحافت کا گلا گھونٹ کر اسے ختم کر دیا گیا۔

ہندوستان میں پیش آنے والے مذکورہ بالا حالات سے تنگ آ کر بہت سے حریت پسند ملک چھوڑ کر یورپ، امریکہ، انگلستان، ترکی، جرمنی، جاپان اور دوسرے ممالک میں جا بے اور تحریک آزادی کی شمع جلا کر وہاں سے انگریزی، اُردو، پنجابی، گجراتی، مراٹھی اور دوسری زبانوں میں اخبارات و رسائل شائع کر کے ہندوستان اور دوسرے ممالک میں بھیجتے رہے۔ ان میں ہندو اور سکھ حریت پسند پیش پیش تھے جن میں کرشناور ما، لالہ ہر دیال، مادام کاما، ترکنا تھ داس، مادام کاما کے نام قابل ذکر ہیں۔

ان میں کرشناور مانے جنوری ۱۹۰۵ء میں لندن سے انڈین سوشیالوجسٹ شروع کیا۔ یہ انگریزی کا ماہوار رسالہ تھا؛ مادام کا مانے ستمبر ۱۹۰۹ء میں جینوا سے بند ماترم شروع کیا۔ اس کے مدیر لالہ ہر دیال تھے؛ اسی طرح نومبر ۱۹۰۹ء میں برلن سے تلوار شروع ہوا جو چتو پادیا کی ادارت میں نکلتا تھا؛ اپریل ۱۹۰۸ء میں وین کو، کینیڈا سے دی فری ہندوستان شروع ہوا جو تر کنا تھ داس کی ادارت میں شائع ہوتا تھا۔ یہ تمام انگریزی میں تھے۔ اسی دور میں برلن سے اُردو کا پندرہ روزہ اخبار ہندوستان شروع ہوا جو خفیہ طور پر یورپ میں انگریزی فوج میں شامل ہندوستانی فوجیوں میں تقسیم کیا جاتا تھا۔

اس دور میں امریکہ سے شائع ہونے والے اُردو اخبارات و رسائل میں سب سے مشہور اخبار، ہندوستان غدر پارٹی کا ترجمان ہندوستان غدر تھا۔ یہ سان فرانسسکو سے نومبر ۱۹۱۳ء میں شروع ہوا اور ۱۹۲۶ء تک نکلتا رہا۔ یہ لالہ ہر دیال کی ادارت میں ہفتہ وار شروع ہوا، لیکن کچھ عرصہ بعد پندرہ روزہ ہو گیا تھا۔ اُردو ایڈیشن کے ساتھ ساتھ کچھ عرصہ تک اس کے ہندی، گجراتی، مراٹھی اور پنجابی ایڈیشن بھی شائع ہوتے رہے۔ لالہ ہر دیال کے علاوہ، کچھ عرصہ رام چند پشاور، بھگوان سنگھ اور مولوی برکت اللہ بھوپالی بھی اس کے مدیر رہے تھے۔ سان فرانسسکو سے اُردو کا ایک دوسرا اخبار پندرہ روزہ رفیق ہند نکلتا تھا جو رام ناتھ پوری کی ادارت میں جون ۱۹۱۷ء میں شروع ہوا تھا۔

امریکہ سے شائع ہونے والے اُردو اخبارات میں مسلم صحافت علمبردار ماہنامہ یاد وطن تھا جو سید حسین کی ادارت میں واشنگٹن سے نکلتا تھا۔ سید حسین اس سے قبل ہندوستان میں الہ آباد کے انڈیپنڈنٹ کے مدیر بھی رہ چکے تھے اور وجے لکشمی پنڈت سے شادی کرنے کی وجہ سے کانگریس نے انھیں ملک بدر کر کے انگلستان بھیج دیا تھا جہاں سے بعد میں وہ امریکہ چلے آئے تھے۔ آزادی کے بعد آپ ہندوستان کے مصر میں سفیر مقرر کیے گئے تھے۔

جنگ عظیم میں ترکی کی شمولیت کی وجہ سے ہندوستانی مسلمانوں کی ایک بڑی تعداد ترکوں کی مدد کے لیے ترکی آگئی تھی۔ ان میں سے بعض تو جنگ میں ترکوں کے شانہ بشانہ لڑتے

ہوئے شہید ہوئے اور کچھ نے حکومت کے مختلف اداروں میں ملازمت حاصل کر لی۔ ان میں سے چند ایک نے اپنے ہم وطنوں کو جنگ کے حالات سے آگاہ رکھنے کے لیے ترکی سے اُردو اور انگریزی کے اخبارات و رسائل ہندوستان بھیجتے رہے۔ ترکی سے نکلے والے اُردو اخبارات میں سب سے پہلا اخبار جہان اسلام تھا جو استنبول سے مئی ۱۹۱۴ء میں شروع ہوا۔ اس کا ہر شمارہ عربی، فارسی، ترکی اُردو کے حصوں میں تقسیم ہوتا تھا۔ اس کے اُردو کے ایڈیٹر گجرات کے مولوی محمد یوسف، عرف ابوالسعید العربی تھے۔ اسی قسم کا ایک اور اُردو اخبار ہفت روزہ اخوة تھا جو استنبول سے جمعیت خیرہ اسلامیہ کی سرپرستی میں ۱۹۱۶ء میں شرع ہوا۔ یہ بھی فارسی، عربی، ترکی اور اُردو میں نکلتا تھا۔ اس کے اُردو حصے کے ایڈیٹر عبدالستار خیری اور عبدالجبار خیری ہوا کرتے تھے۔ اس کا ایک انگریزی ایڈیشن برادر ہڈ کے عنوان سے جنوری ۱۹۱۸ء سے ۱۹۱۹ء تک نکلتا رہا۔ اس کے ایڈیٹر بھی خیری برادران تھے۔

اسی دور میں یورپ اور امریکہ کی طرح ہندوستان سے جو حریت پسند افغانستان ہجرت کر گئے تھے ان میں اجیت سنگھ اور صوفی انبا پرشاد بھی شامل تھے۔ یہ دونوں ۱۹۱۹ء میں ایران چلے گئے تھے اور شیراز پہنچ کر وہاں سے انتقام نامی اُردو اخبار شائع کر کے ہندوستان بھیجتے رہے۔ اسی طرح انڈین ریویوشن ایسوسی ایشن نے اپنے دارالمقام تاشقند سے روزنامہ زمیندار شروع کیا جس کا مقصد ہندوستانی عوام کو روسی انقلاب کے متعلق معلومات مہیا کرنا تھا۔ یہ اخبار عبدالحمید کی ادارت میں نکلتا تھا۔ اسی قسم کا ایک اور اُردو اخبار آزاد ہندوستان تھا جو بآ کو سے شائع ہوتا تھا۔ ہندوستان سے افغانستان ہجرت کرنے والوں میں مولوی برکت اللہ بھوپالی اور مہاراجا مہندرا پرشاد بھی شامل تھے۔ یہ دونوں اگست ۱۹۱۵ء میں کابل سے ہرات آ گئے تھے اور وہاں پر موجود جرمن سفارت کاروں سے مل کر ہندوستان کو انگریزوں سے آزاد کرانے کے منصوبے بنانے میں مصروف تھے۔ برکت اللہ بھوپالی کابل سے شائع ہونے والے فارسی اخبار سراج الاخبار کے مدیر محمود طرزی کی علالت کے دوران ۱۹۱۶ء میں اس کے ایڈیٹر رہے اور اس اخبار کے ذریعے اپنا پیغام

ہندوستان پہنچاتے رہے۔

مولوی برکت اللہ بھوپالی افغانستان جانے سے قبل لندن میں مسلم پیٹریارک لیگ میں شامل رہے تھے۔ اس کے بعد آپ امریکہ چلے گئے اور ۱۹۰۲ء سے ۱۹۰۹ء تک امریکہ میں رہے۔ یہاں پر قیام کے دوران آپ نے آئرش حریت پسندوں کے ساتھ مل کر آئین ایسوسی ایشن کی بنیاد ڈالی۔ کچھ عرصہ غدر پارٹی کے ترجمان ہندوستان غدر کے بھی ایڈیٹر رہے، ۱۹۰۹ء کے آخر میں آپ جاپان چلے گئے تھے جہاں آپ کا تقرر ٹوکیو یونیورسٹی میں اردو کے پروفیسر کی حیثیت سے ہوا تھا۔ آپ نے وہاں سے اپریل ۱۹۱۰ء میں انگریزی کا ماہوار رسالہ اسلامک فریٹرنٹی شروع کیا جو حکومت جاپان نے انگریزوں کی ایماء پر اکتوبر ۱۹۱۲ء میں بند کر دیا تھا۔ اسی دوران آپ نے وہاں سے جنوری ۱۹۱۲ء میں ماہنامہ الاسلام شرع کیا جو ایک جاپانی نو مسلم حسن ہتانو کی ادارت میں نکلتا تھا اور جو ۲۱ مارچ تک نکلتا رہا۔ اس کے علاوہ آپ نے اردو کی ایک کتاب اب تلوار ہی آخری حربہ ہے کے عنوان سے شائع کر کے اس کی متعدد کاپیاں ہندوستان بھیجیں۔ اسی دور میں آپ کی ایک دوسری کتاب فرنگی کا فریب بھی شائع ہوئی اور اس کی کاپیاں ہندوستان بھیجیں۔ اس کے بعد حکومت جاپان نے انگریزی حکومت کے دباؤ کے تحت آپ کو ملازمت سے برطرف کر دیا۔ آپ ۱۹۱۵ء کے اوائل میں ترکی اور وہاں سے افغانستان چلے آئے۔ جہاں پر ۱۹۱۶ء کے اوائل میں آپ نے مہاراجا مہندر اپر شاد اور مولانا عبید اللہ سندھی کے ساتھ مل کر ہندوستان کی عبوری حکومت قائم کی جس میں مہندر پر تاب کو صدر، مولانا عبید اللہ سندھی کو وزیر خارجہ اور آپ وزیراعظم مقرر ہوئے تھے۔ اسی دوران پنجاب سے بیس ہزار سے زائد مہاجرین نے افغانستان پہنچ کر مولانا محمود حسین کی قیادت میں خدائی فوج قائم کی جس کا مقصد ہندوستان کو انگریزی حکومت سے آزاد کرانا تھا۔ تحریک آزادی میں مسلمانوں کی اس بھرپور شمولیت کا ایک اثر یہ بھی ہوا کہ ہندوستان کے انتہا پسند ہندو جماعتوں نے عبوری حکومت کے خلاف پروپیگنڈا شروع کر دیا کہ ہندوستانی مسلمان افغانستان، ایران اور ترکی کے ساتھ مل کر ہندوستان میں دوبارہ اسلامی حکومت قائم کرنا چاہتے

ہیں۔ ان کے اس پروپیگنڈا کا ذکر کرتے ہوئے پولیٹیکل ٹریبلز ان انڈیا کے مصنف نے انتہا پسند ہندوؤں کی ایک خفیہ تحریک کا مندرجہ ذیل اقتباس دیا ہے:

Indian Muhammadans have awakened, but they incline towards pan-Islamism which is ruinous to our cause. They want to bring in Turkey and Afghanistan. It is quite probable that Germany has agreed to give India to Turkey and that is the reason why she is not sticking to her agreement with us. We must see whether we cannot cooperate with Muhammadans on a common basis of Indian Nationalism. If that is not possible, we must tactfully deceive them and persuade the Germans (if necessary with false evidence) that both parties are united and that we intend to establish a republic in which Muhammadans influence will predominate. C.Kerr, 1917. *political troubles in India, 1917. pp 316*

اس کی برعکس مسلمانوں کو بھی ایم این رائے اور دوسرے انتہا پسند ہندوؤں کی تحریروں سے یہ یقین ہو چکا تھا کہ ہندوستان میں کی عبوری حکومت میں ہندوؤں کی شمولیت کا بنیادی مقصد صرف ہندوؤں کے مفادات کی حفاظت کرنا ہے۔ تحریک ریشمی رومال کے دوران مولوی محمد میاں [وفات ۱۹۴۶ء] ۱۵ شوال ۱۳۳۵ ہجری کے ایک خط میں شیخ الہند مولانا محمد محمود حسن کو ان ہی خیالات کا ذکر کرتے ہوئے لکھا ہے:

”این حکومت بدین وجہ خوب است کہ ہنود ہند آشتی باشد، مگر برائے فوائد اسلام مضر است چرا کہ تا ایں وقت کہ اظہار خیالات شدہ اند فوائد ہنود و ہندو ملخو ظ اند و بس۔ وچوں کہ راجہ [مہندر اپرتاپ، صدر عبوری حکومت] بخیاں چین و جاپان، امریکہ و روس و دیگر ممالک رفتہ و اورا اختیارات کلی

برائے معاہدات بادول از جانب حکومت دادہ شدہ است بدین وجہ مفاد اسلام ممکن نیست وہ تجربہ بار ہا رسیدہ است کہ اغیار از مافوائد حاصل نمودہ باز مارا تباہ نمودہ اند۔ مارا محض قوت ماکارآمد شدہ است۔ قوت دیگران دیگران را کارآمد است و مارا مضر۔ بدیں وجہ عقلمندی ہمین است کہ پیش نظر مافاد اسلام و خلافت باشد و رویہ ما مرنجان و مرنج باشد۔ درین وقت دیگران را از رعایت مالامال کردن آسان است مگر من بعد از عواقب آن محفوظ ماندن سخت دشوار است۔

مقصد ہنود محض حکومت ہند بغیر شرکت است درین وقت ایٹان بہد اسلام اورا حاصل نمودہ باز اسلام را از ہند خارج خواہند کرد۔ ہندوستان برائے ہندوان است ایں مقولہ ایٹان است۔ ایٹان بر ملا می گویند کہ فرنگیاں در ملک فرنگ و مسلمانان در ریگستان عرب بروند، کار ایٹان در ہند چیست۔ بآن مارا از رعایت واجبی و حسن سلوک احتراز نیست۔“

L/PS/10/633

Political and Secret Department files in
Oriental and India Office Collections of the
British Library, London, No 10/633.

پہلی جنگ عظیم کے بعد جب ہندوستان میں سیاسی جدوجہد کا آغاز ہوا تو اس وقت تک ہندوستان میں انگریزی زبان میں مسلم صحافت تقریباً ختم ہو چکی تھی۔ اُردو میں لاہور کے انقلاب اور سیاست، دہلی کے ہمدرد، وحدت اور الامان، لکھنؤ سے نکلنے والے حق اور ہمد اور کلکتہ کے عصر جدید نے مسلمانوں کی ترجمانی کرتے ہوئے مسلم صحافت کو زندہ رکھا۔ لیکن اس وقت تک مسلمانوں کے پاس اعلیٰ پائے کا کوئی انگریزی اخبار موجود نہ تھا جو کانگریس کے پراپیگنڈا کا مؤثر طور پر جواب دے سکے۔

لاہور کا مسلم آؤٹ لک ۱۹۳۲ء میں بند ہو گیا تھا۔ اس کے تین سال بعد ۱۹۳۵ء میں ایسٹرن ٹائمز جاری ہوا جو بہت محدود تعداد میں چھپتا تھا۔ اس کے برعکس کانگریس اور غیر مسلم عناصر کے کئی کثیر الاشاعت اخبارات جن میں ہندوستان ٹائمز، نیشنل کال، ٹریبون، ہندو، بمبے کرانیکل شامل ہیں، پیش پیش تھے۔ اسی طرح اردو میں کلکتہ کا روزنامہ ہند؛ بمبے سے روزنامہ ہلال نو؛ لاہور سے پندرہ روزہ زمزم؛ دہلی سے روزنامہ تیج، روزنامہ وطن؛ ہفتہ وار ریاست، ہفتہ وار بھارت ویر، ہفتہ وار تیج؛ ہفتہ وار سواراجیہ، ہفتہ وار مہابیر نے مسلمانوں کے نقطہ نظر کے خلاف اور مسلم لیگ کے خلاف جو منفی کردار ادا کیا اس کی حقیقت سب پر عیاں ہے۔ قائد اعظم محمد علی جناح نے ۸- اپریل ۱۹۴۱ء کو ان اخبارات کا ذکر کرتے ہوئے لکھا تھا:

From the beginning the Congress and the Hindu press have been trying to misrepresent the Muslim cause and a powerful and intensive propaganda is carried on against us. Till lately Muslim India had not realized the advantages that proper publicity and forceful advocacy afford to a cause.

[*The Nations Voice*; edited by Waheed Ahmad. Karachi, 1996. pp. 206-207].

ان حالات کو مد نظر رکھتے ہوئے قائد اعظم نے ۱۹۴۲ء میں مسلمانوں کے جذبات کی ترجمانی کے لیے ہفت روزہ ڈان کی بنیاد ڈالی جو کچھ عرصہ بعد روزانہ شائع ہونا شروع ہوا، اور آزادی کے بعد دہلی سے پاکستان منتقل ہو گیا۔ اسی طرح دہلی کے جو دوسرے اخبارات و رسائل آزادی کے بعد پاکستان منتقل ہوئے ان میں عشرت علی کا قائم کردہ جنگ جو بعد میں میر خلیل الرحمن کی ملکیت میں آ گیا تھا، قابل ذکر ہے۔ رسائل میں ماہنامہ اردو، ماہنامہ افکار، مولانا مودودی کا تفہیم القرآن وغیرہ پاکستان میں ایک عرصہ تعلیم و ادب کی خدمت کرتے رہے۔

حصّہ اوّل

اخبارات، رسائل و جرائد

(اُردو، ہندی، عربی، فارسی، پشتو)

اشاریہ

اُردو

۱۔ ”آج“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : پیارے لعل بھلا

مطبع : کمال پرنٹنگ پریس

پبلشر : پیارے لعل بھلا

تعداد : ۱۰۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں، ۴۰۰؛ ۱۹۴۷ء میں ۸۰۰

موضوع : اخبار

سرکاری رائے : شروع میں Extremist، بعد میں Liberal, Moderate

۲۔ ”اجتماع“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : ہلال احمد زبیری و فخرالسلام زبیری

مطبع : جید برقی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Extremist

۳۔ ”آجکل“، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۴۴ء۔

مدیر : آغا محمد یعقوب دادشی

مطبع : لطیفی پریس؛ یونائیٹڈ پبلی کیشنز

پبلشر : حکومت ہند

تعداد : -

موضوع : سرکاری اخبار

سرکاری رائے : -

۴۔ ”اخبار محمدی“، پندرہ روزہ، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : مولوی محمد

مطبع : جید پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۵۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Religious

۵۔ ”اخبار مقام“، اخبار پیرس، ماہوار، جون ۱۹۲۳ء۔

مدیر : -

مطبع : امپیریل فائن آرٹ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : -

۶۔ ”ادیب“، ماہوار، ۱۶ جون ۱۹۳۰ء۔

مدیر : فصیح الدین احمد؛ جون ۱۹۳۳ء سے محمد فرحت اللہ بیگ؛ مارچ ۱۹۳۶ء

سے، ایم، آئی واحدی؛ بعد میں رفیع الدین احمد و پنڈت کرشنا گوپال

مطبوع دیال پرنٹنگ پریس؛ جید پریس؛ دیال پرنٹنگ پریس
پبلشر فصیح الدین احمد

تعداد ۸۰۰؛ ۱۹۴۷ء میں ۵۰۰

موضوع ادب

سرکاری رائے Literary

۷۔ ”آرٹ“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۴ء۔

مدیر : ایم ایس قیصر

مطبوع : دیال پریس

پبلشر : محمد رفیق

تعداد : ۵۰۰

موضوع : آرٹ

سرکاری رائے : Art

۸۔ ”آرٹسٹ“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۴ء۔

مدیر : رفیق خالق وچمن

مطبوع : جناح پریس

پبلشر : محمد رفیق

تعداد : ۵۰۰

موضوع : سنیما

سرکاری رائے : Art

۹۔ ”اُردو“، سہ ماہی، ۳۰-جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر	:	مولوی عبدالحق
مطبع	:	لطیفی پریس؛ ۱۹۴۶ء میں دیال پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۵۰۰
موضوع	:	زبان و ادب
سرکاری رائے	:	Literary

۱۰۔ ”ارشاد وارث“، پندرہ روزہ، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر	:	صوفی شفیع احمد
مطبع	:	ہلالی پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۱۵۰
موضوع	:	اسلام
سرکاری رائے	:	Religious

۱۱۔ ”ارمان“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۷ء۔

مدیر	:	قاضی محمد جہانگیر
مطبع	:	جناح پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۵۰۰
موضوع	:	متفرق
سرکاری رائے	:	-

۱۲۔ ”آریہ مسافر“، ماہنامہ، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : دھرم بھکشو

مطبع : آرمی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : ہندومت

سرکاری رائے : Religious

۱۳۔ ”آریہ ورت“، ماہنامہ، مارچ ۱۹۲۶ء۔

مدیر : لال چند سہگل؛ ایم نظیر علی

مطبع : محبوب المطابع؛ کارونیشن پریس

پبلشر : ایم نذیر علی

تعداد : ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۲۷ء میں ۸۰۰

موضوع : سنیما

سرکاری رائے : Cinema

۱۴۔ ”آزاد ہند“، روزنامہ، مارچ ۱۹۲۶ء۔

مدیر : ایس عزیز حسن

مطبع : کمال ہند برقی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۶۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۱۵۔ ”اسلامی دنیا“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر	محمد انور ہاشمی
مطبع	خواجہ پریس
پبلشر	محمد انور ہاشمی
تعداد	۱۰۰۰؛ ۱۹۳۶ء میں ۳۰۰۰
موضوع	اسلام و اسلامی دنیا
سرکاری رائے	Communal

۱۶۔ ”اشاعت اسلام“، ہفتہ وار، جون ۱۹۲۶ء۔

مدیر	: اکرام اللہ
مطبع	: مرکٹ ٹائل پریس
پبلشر	: اکرام اللہ
تعداد	: ۲۰۰
موضوع	: اسلام
سرکاری رائے	: Religious

۱۷۔ ”اعظمیٰ“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر	حکیم انور سہوانی
مطبع	محبوب المطابع
پبلشر	-
تعداد	۱۰۰
موضوع	: حکمت
سرکاری رائے	: Medical

۱۸۔ ”آغاز“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : سید اظہر علی دہلوی

مطبع : جمال برقی پریس

پبلشر : سید اظہر علی دہلوی

تعداد : ۱۹۴۳ء میں ۵۰۰؛ ۱۹۴۶ء میں ۲۵۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۲۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Moderate

۱۹۔ ”آفتاب جین“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : مست رام جین

مطبع : عباسی پریس

پبلشر : مست رام جین

تعداد : ۲۵۰

موضوع : جین مت و سماجی ترقی

سرکاری رائے : Social reform

۲۰۔ ”افغان“، پندرہ روزہ، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : محمد محبوب علی خان

مطبع : جمید پریس

پبلشر : محمد محبوب علی خان

تعداد : ۱۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Misc

۲۱۔ ”اگر وال ہتیشی“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر :	رام گوپال گپتا
مطبع :	نیشنل پریس و کمال پرنٹنگ پریس
پبلشر :	رام گوپال گپتا
تعداد :	۵۰۰؛ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰
موضوع :	اگر والوں کا سماجی رسالہ
سرکاری رائے :	Social

۲۲۔ ”الابقاء“، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر :	محمد عثمان
مطبع :	انصاری پریس
پبلشر :	-
تعداد :	۵۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء سے ۷۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۶ء میں ۷۵۰
موضوع :	اسلام
سرکاری رائے :	Religious

۲۳۔ ”الامان“، پندرہ روزہ، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	منظہر الدین؛ ۱۹۴۲ء سے ۱۹۴۷ء تک سید عاشق علی
مطبع :	سٹار پریس؛ الامان برقی پریس
پبلشر :	منظہر الدین؛ ۱۹۴۳ء سے ۱۹۷۴ء تک سید عاشق علی
تعداد :	۱۰۰۰؛ ۱۹۲۷ء سے ۱۹۴۷ء تک ۲۵۰۰
موضوع :	اسلام
سرکاری رائے :	Extremist / Communal

۲۴۔ ”البلال“، روزنامہ، دسمبر ۱۹۴۶ء۔

مدیر	:	ماہ جبین حسین و نظیر علی
مطبع	:	کارویشن پریس؛ جناح پریس
پبلشر	:	ماہ جبین حسین
تعداد	:	۹۰۰
موضوع	:	خبریں اور سیاست
سرکاری رائے	:	Independent-آزاد

۲۵۔ ”الجمیعت“، پندرہ روزہ، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر	:	ابوالمعارف عرفان؛ دسمبر ۱۹۲۵ء سے سید ابوالاعلیٰ مودودی
مطبع	:	محبوب المطالع
پبلشر	:	ابوالمعارف عرفان؛ سید ابوالاعلیٰ مودودی
تعداد	:	۵۰۰
موضوع	:	اسلام
سرکاری رائے	:	Extremist

۲۶۔ ”الشفاء“، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر	:	حکیم محمد اسلم
مطبع	:	الامان پریس؛ بمبئی جوب پریس؛ ۱۹۴۷ء میں جناح پریس
پبلشر	:	حکیم دلبر حسین خان
تعداد	:	۲۰۰
موضوع	:	حکمت
سرکاری رائے	:	Medical

۲۷۔ ”الصالح“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	غلام احمد بریاں
مطبع :	سلم پریس
پبلشر :	-
تعداد :	۲۰۰
موضوع :	اسلام
سرکاری رائے :	Religious

۲۸۔ ”المسح“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	حکیم کبیر الدین
مطبع :	محبوب المطابع
پبلشر :	حکیم کبیر الدین
تعداد :	۳۵۰
موضوع :	حکمت
سرکاری رائے :	Medical

۲۹۔ ”المیزان“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	-
مطبع :	یونائیٹڈ پریس
پبلشر :	حکومت ہند
تعداد :	-
موضوع :	متفرق
سرکاری رائے :	-

۳۰۔ ”الواعظ“، روزنامہ، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	محمد اسحاق
مطبع :	محبوب المطابع
تعداد :	۳۰۰
موضوع :	اسلام
سرکاری رائے :	Religious/ Muslim

۳۱۔ ”الہادی“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	محمد عثمان
مطبع :	ہندوستانی پرنٹنگ پریس؛ ۱۹۲۶ء سے محبوب المطابع
پبلشر :	محمد عثمان
تعداد :	۲۵۰
موضوع :	اسلام
سرکاری رائے :	Religious

۳۲۔ ”الہام“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر :	سید مسعود حسن شہاب دہلوی
مطبع :	محبوب المطابع
پبلشر :	سید مسعود حسن شہاب دہلوی
تعداد :	۸۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰
موضوع :	ادب
سرکاری رائے :	Literary

۳۳۔ ”الہلال“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	محمد زاہد القادری؛ جون ۱۹۲۶ء سے خورشید علی
مطبع :	ہلالی پریس
پبلشر :	محمد زاہد القادری
تعداد :	۲۵۰؛ ۱۹۲۶ء میں ۳۵۰
موضوع :	ادب
سرکاری رائے :	-

۳۴۔ ”امارت“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر :	عزمت اللہ
مطبع :	محبوب المطالع پریس
پبلشر :	-
تعداد :	۱۰۰
موضوع :	متفرق
سرکاری رائے :	Misc

۳۵۔ ”انجام“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر :	شیخ محمد عثمان آزاد؛ محمد عمر؛ ۱۹۴۶ء سے فہیم الدین نوری
مطبع :	کمال پریس؛ بمبئی جوہ پریس
پبلشر :	محمد عمر
تعداد :	۴۰۰۰؛ ۱۹۴۶ء میں ۳۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۸۰۰۰
موضوع :	سیاست
سرکاری رائے :	Communal /Extremist

۳۶۔ ”انجام“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر :	سردار علی صابری
مطبع :	بمبئی جوہ پریس
پبلشر :	-
تعداد :	۷۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۲۰۰۰
موضوع :	سیاست
سرکاری رائے :	Communal

۳۷۔ ”اندرا“، ہفتہ میں دو بار، دسمبر ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	پرمیشری داس
مطبع :	تیج پریس
پبلشر :	-
تعداد :	۴۰۰
موضوع :	اُردو زبان و ادب
سرکاری رائے :	Radical

۳۸۔ ”اندرا پر اشتھ“ (اُردو، ہندی، بنگالی و پنجابی)، سہ ماہی، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر :	من موہن سنگھی
مطبع :	کیمبرج پرنٹنگ ورکس
پبلشر :	-
تعداد :	۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰
موضوع :	تعلیم
سرکاری رائے :	-

۳۹۔ ”اندرپراشتھا“، ہندو کالج میگزین (انگلش، اُردو، ہندی و پنجابی)، ماہوار، جون ۱۹۳۹ء۔

مدیر	:	کیشو دیو گپتا و وی ایس ورما
مطبع	:	شار پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۵۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۳۵۰
موضوع	:	کالج میگزین
سرکاری رائے	:	-

۴۰۔ ”انڈین آؤٹ لک“ (Indian Outlook)، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۲۵ء۔

مدیر	:	رتن چند
مطبع	:	انڈین آؤٹ لک پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۴۰۰
موضوع	:	سیاست
سرکاری رائے	:	Radical

۴۱۔ ”انصاری“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر	:	ہلال احمد زبیری؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں ایم ایم ہاشمی
مطبع	:	انصاری پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۳۰۰۰؛ ۱۹۴۶ء میں ۳۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۸۰۰۰
موضوع	:	سیاست
سرکاری رائے	:	In 1943 Extremist / Libreral

۴۲۔ ”انصاری“، پندرہ روزہ، بعد میں ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر :	ہلال احمد زبیری، ایم ایم ہاشمی؛ مارچ ۱۹۳۷ء سے ایچ اے زبیری
مطبع :	انصاری پریس
پبلشر :	ایچ اے زبیری
تعداد :	۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۴۰۰۰
موضوع :	سیاست
سرکاری رائے :	Liberal

۴۳۔ ”انصاف“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر :	ملکھی رام شرما
مطبع :	محبوب المطابع؛ کمال پرنٹنگ پریس
پبلشر :	محمد محبوب علی خان
تعداد :	۱۰۰۰
موضوع :	متفرق
سرکاری رائے :	Moderate

۴۴۔ ”آئندہ پروت“ (انگریزی، اردو، ہندی و ستمبر ۱۹۳۳ء سے بنگالی)، سہ ماہی، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر :	محمد عمر؛ ۱۹۳۶ء سے فہیم الدین نوری
مطبع :	تاج محل پرنٹنگ ورکس
پبلشر :	شری نارائن
تعداد :	۴۰۰۰؛ ۱۹۳۶ء میں ۳۰۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۸۰۰۰
موضوع :	تعلیم
سرکاری رائے :	-

۴۵۔ ”انوارِ سحر“، ماہوار، دسمبر ۱۹۴۶ء۔

مدیر	:	آسی نظامی
مطبع	:	دیال پرنٹنگ پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۱۰۰۰
موضوع	:	متفرق
سرکاری رائے	:	-

۴۶۔ ”آواز“، ماہنامہ، مارچ ۱۹۴۴ء، سے پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر	:	ایس این گھوش و مارچ ۱۹۴۴ء سے غلام عباس
مطبع	:	جید پریس
پبلشر	:	آل انڈیا ریڈیو
تعداد	:	۸۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۶ء میں ۱۷۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۸۵۰۰
موضوع	:	ریڈیو
سرکاری رائے	:	Entertainment

۴۷۔ ”آوازِ عباس“، ماہنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر	:	اے شکورنجھی
مطبع	:	کمال ہند پریس
پبلشر	:	شیخ محمد امین
تعداد	:	۸۰۰
موضوع	:	شیعہ مذہب
سرکاری رائے	:	Sectarian

۴۸۔ ”آواز نسواں“، ماہنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : منور جہاں بیگم، نفیس دلہن و شمیم جالندھری
 مطبع : رنجیت پریس، کمال ہند پریس؛ ۱۹۴۳ء سے محبوب المطابع
 ۱۹۴۷ء سے جناح پریس

پبلشر : راجہ غلام احمد
 تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۶ء میں ۹۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۵۰۰
 موضوع : خواتین کا ترجمان
 سرکاری رائے : Social

۴۹۔ ”اولڈ انڈیا“ (Old India)، ہفتہ وار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : صوفی شفیع احمد
 مطبع : قاسمی پریس
 تعداد : ۲۰۰
 موضوع : متفرق
 سرکاری رائے : Liberal

۵۰۔ ”اہل حدیث گزٹ“، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۴۶ء۔

مدیر : عبدالفضل، عبدالہنان
 مطبع : جمال برقی پریس
 پبلشر : عبدالفضل، عبدالہنان
 تعداد : ۸۰۰
 موضوع : اسلام
 سرکاری رائے : Religious

۵۱۔ ”آہنگ“ (فارسی و انگریزی)، سہ ماہی، ۳۱- مارچ ۱۹۴۶ء تا مارچ ۱۹۴۷ء۔

مدیر	:	-
مطبع	:	یونائیٹڈ پریس (United Press)
پبلشر	:	حکومت ہند
تعداد	:	-
موضوع	:	متفرق
سرکاری رائے	:	-

۵۲۔ ”ایشیا“، ہفتہ وار، جون ۱۹۴۵ء۔

مدیر	:	رنگین لال رنگین
مطبع	:	ہندوستان پرنٹنگ پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۳۰۰
موضوع	:	سیاست
سرکاری رائے	:	Radical

۵۳۔ ”ایکٹرس“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر	:	مہندرا شک بریلوی
مطبع	:	دیال پرنٹنگ پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۳۵۰
موضوع	:	سینما
سرکاری رائے	:	Cinema

۵۴۔ ”اینکلوئر ایک گرلز ہائی سکول میگزین“، سہ ماہی، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : محمودہ انصاری

مطبع : خواجہ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : College magazine

۵۵۔ ”بچوں کا باغ“، ماہنامہ، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : ایم اے فاروقی؛ ایم ظہیر قاسمی، محمد رحیم؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں

رضیہ سلطانہ چمن

مطبع : جناح پریس؛ محبوب المطابع

پبلشر : ایم اے فاروقی

تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۵۰۰

موضوع : بچوں کا ادب

سرکاری رائے : Educational

۵۶۔ ”برہان“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : سعید احمد اکبر آبادی؛ ۱۹۴۶ء میں اے رحمن عثمانی؛ دسمبر ۱۹۴۶ء

میں سعید احمد اکبر آبادی

مطبع : نیشنل پریس

پبلشر : محمد ادیس

تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۸۰۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Radical

۵۷۔ ”بہرہا بہٹ بھانٹو“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : رام بکھی

مطبع : بیتاب پرنٹنگ ورکس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Social reforms

۵۸۔ ”بشارت“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : وی کے بید، ۱۹۴۳ء میں وی اے بید

مطبع : جمید پریس

پبلشر : حامد یا حمید شاہجہان پوری

تعداد : ۳۵۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری : Sectarian

۵۹۔ ”بنات“، ماہنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : رازق الخیری

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : رازق الخیری

تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۱۰۰

موضوع : عورتوں کی تعلیم

سرکاری رائے : Women's magazine

۶۰۔ ”بندے ماترم“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۴ء، میں ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : رام کشن تواریا و چند کی رام؛ ۱۹۴۴ء میں برہمانند گپتا؛ ۱۹۴۶ء

میں رام سنگھ

مطبع : گپتا پرنٹنگ پریس

پبلشر : برہمانند گپتا

تعداد : ۵۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : -

۶۱۔ ”بھارت“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۷ء سے سہ ماہی، ۳۰۔ جون ۱۹۴۳ء۔ (انگریزی و اردو)

مدیر : ڈی والی ڈیو؛ مارچ ۱۹۴۷ء سے وی ایس شرما

مطبع : کریسنٹ پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۲۵۰

موضوع : متفرق

سرکاری : Sectarian

۶۲۔ ”بھارت سیوک“، ہفتہ وار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : ایس این چوپرا

مطبع : نیشنل پریس

پبلشر :-

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Radical

۶۳۔ ”بھارت ویر“، ہفتہ وار، جون ۱۹۲۶ء۔

مدیر : کالکا پرشاد

مطبع : بھنگر پریس

پبلشر :-

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Extremist

۶۴۔ ”برید الاسلام“، ماہوار، جون ۱۹۲۶ء۔

مدیر : محمد عثمان

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : محمد عثمان

تعداد : ۲۰۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Religious

۶۵۔ ”بھنگر گزٹ“، ماہوار، (ہندی و اردو)، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : کالکا پرشاد ورما

مطبع : کیلاش پریس؛ بھارت پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۵۰

موضوع : سماجی ترقی

سرکاری رائے : Social reforms

۶۶۔ ”بیداری“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : محمد ارتضیٰ واحدی

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں ۱۰۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literary

۶۷۔ ”پارکھ“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۴ء۔

مدیر : لال چند سہگل

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : لال چند سہگل

تعداد : ۶۰۰

موضوع : سیاست و ادب

سرکاری رائے : Moderate

۶۸۔ ”پروڈیپ“ (اُردو، ہندی، بنگالی، انگریزی)، سہ ماہی، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : مجلس ادارت (Board of Editors)

مطبع : پی اینڈ اوپریس؛ کیمرج پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰؛ دسمبر ۱۹۳۶ء میں ۴۵۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literary

۶۹۔ ”پرکاش“، ہفتہ وار، جون ۱۹۳۵ء۔

مدیر : ہتیشی

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : لال چند سہگل

تعداد : ۶۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Moderate

۷۰۔ ”پروانہ“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : انور اعظمی الہ آبادی

مطبع : خواجہ برقی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۷۵۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literary

۷۱۔ ”پنجابی گزٹ“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۹ء۔

مدیر : محمد تقی نور؛ دسمبر ۱۹۳۶ء سے منظور احمد

مطبع : محبوب المطابع؛ دسمبر ۱۹۳۶ء میں دیال پرنٹنگ ورکس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ دسمبر ۱۹۴۶ء میں ۱۰۰۰

موضوع : پنجابی تاجروں کا ترجمان

سرکاری رائے : Sectional

۷۲۔ ”پوسٹل ایڈووکیٹ“ (Postal Advocate)، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : ایس محمد شفیع

مطبع : ایسٹرن پرنٹنگ ورکس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : انتظام ڈاک خانہ

سرکاری رائے : Comeercial

۷۳۔ ”پولی ٹیکنک“ (Polytechnic) (اُردو، ہندی، انگریزی)، سہ ماہی، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : سید وقار عظیم و کرشنا داس

مطبع : کیمرج پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : تعلیم

سرکاری رائے : Educational

۷۴۔ ”پیام“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : ایس عبدالحمید شملوی

مطبع : کمال ہند برقی پریس

پبلشر : ایس عبدالحمید شملوی

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Communal/ extremist

۷۵۔ ”پیام تعلیم“، پندرہ روزہ، ۱۹۳۷ء سے ماہوار، مارچ ۱۹۲۹ء۔

مدیر : سعید انصاری و محمد حسن نقوی

مطبع : جامعہ ملیہ پریس، ۱۹۳۳ء سے محبوب المطابع

پبلشر : عابد حسین

تعداد : ۵۰۰؛ ستمبر ۱۹۳۳ء میں ۲۰۰۰؛ ۱۹۳۶ء میں ۲۲۰۰

موضوع : ادب و تعلیم

سرکاری رائے : Education

۷۶۔ ”پیام مشرق“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : ایس کریم الدین صدیق

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۴۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۷۷۔ ”پیامبر“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۲ء۔

مدیر : محفوظ الحق علمی

مطبع : جید پریس

پبلشر : محفوظ الحق علمی
 تعداد : ۳۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۴۰۰
 موضوع : اسلام
 سرکاری رائے : Religious

۷۸۔ ”پیشوا“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء-۱۹۴۷ء۔

مدیر : عزیز حسن بقبائی
 مطبع : محبوب المطابع؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں کمال ہند پریس
 پبلشر : عزیز حسن بقبائی
 تعداد : ۳۵۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۲۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۳۵۰۰
 موضوع : اسلام و ادب
 سرکاری رائے : Literary

۷۹۔ ”پیغام“، روزنامہ، مارچ ۱۹۲۹ء۔

مدیر : شفاعت احمد خان
 مطبع : طیب پرنٹنگ پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۱۰۰۰
 موضوع : متفرق
 سرکاری رائے : Extremist

۸۰۔ ”تاج“، روزنامہ، مارچ ۱۹۲۹ء۔

مدیر : حمید الدین
 مطبع : کمال پرنٹنگ پریس

پبلشر : حمید الدین
 تعداد : ۱۰۰۰
 موضوع : سیاست
 سرکاری رائے : Extremist

۸۱۔ ”تار“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : شہزادہ مرزا یثرب سلطان گورگانی
 مطبع : کمال پرنٹنگ پریس
 پبلشر : حمید الدین
 تعداد : ۵۰۰
 موضوع : سیاست
 سرکاری رائے : Extremist

۸۲۔ ”تعلیمی گزٹ“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : ایچ اے قریشی
 مطبع : سٹار پریس
 پبلشر : ایچ اے قریشی
 تعداد : ۱۰۰۰
 موضوع : تعلیم
 سرکاری رائے : Educational

۸۳۔ ”تعمیر“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : اے جعفری
 مطبع : جید پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Misc.

۸۴۔ ”تکبیر“، ماہوار، ۳۰-جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : اکبر

مطبع : شاہجہانی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : -

۸۵۔ ”تسنیم“، سہ ماہی، ۳۰-جون ۱۹۲۳ء۔

مدیر : ایم محمد احمد

مطبع : ایسٹرن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : تعلیم

سرکاری رائے : Education

۸۶۔ ”تصویر“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۲۱ء۔

مدیر : ہمایوں

مطبع : بمبئی جوب پریس

پبلشر : -

تعداد : ۷۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literature

۸۷۔ ”تندرستی“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : حکیم محمد ظہیر علی

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : حکیم محمد ظہیر علی

تعداد : ۳۰۰؛ دسمبر ۱۹۴۶ء میں ۲۰۰۰

موضوع : حکمت

سرکاری رائے : Medical

۸۸۔ ”تیج“، روزنامہ، ۳۰-جون ۱۹۲۵ء-۱۹۴۷ء۔

مدیر : سوامی رامانند و دیش بندھو پنالال جین؛ جون ۱۹۴۲ء سے رام لعل ورما

مطبع : تیج پریس

پبلشر : دیش بندھو پنالال جین

تعداد : ۱۰۰۰؛ ۱۹۴۲ء میں ۷۰۰۰؛ دسمبر ۱۹۴۶ء میں ۶۰۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۸۹۔ ”تیج“، ہفت روزہ، مارچ ۱۹۴۱ء-۱۹۴۷ء۔

مدیر : دہرم پال گپتا

مطبع : تیج پریس

پبلشر : -

تعداد : ۴۰۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۹۰۔ ”تیغ“، ہفت روزہ، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : ابوالبلیان آزاد؛ ستمبر ۱۹۴۳ء سے امداد صابری

مطبع : کمال ہند پریس و جمال پریس

پبلشر : ابوالبلیان آزاد

تعداد : ۵۰۰؛ دسمبر ۱۹۴۶ء میں ۱۰۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Moderate

۹۱۔ ”جاگیردار“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : بھیم سنگھ

مطبع : امپیریل پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۵۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۹۲۔ ”جامعہ“، ماہوار، جون ۱۹۲۶ء۔

مدیر : اسلم ویوسف حسین؛ مارچ ۱۹۲۹ء سے عابد حسین؛ جون ۱۹۴۳ء

سے نور الحسن ہاشمی؛ ستمبر ۱۹۴۶ء سے محمد عقیل

مطبوع	:	جامعہ ملیہ پرلیس؛ جون ۱۹۴۳ء سے محبوب المطابع
پبلشر	:	محمد مجیب
تعداد	:	۳۵۰؛ ۱۹۴۳ء میں ۷۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۵۰۰
موضوع	:	اُردو زبان و ادب
سرکاری رائے	:	-

۹۳۔ ”جریدہ“، روزنامہ، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر	:	امین سحرانی
مطبوع	:	محبوب المطابع
پبلشر	:	-
تعداد	:	۵۰۰
موضوع	:	متفرق
سرکاری رائے	:	-

۹۴۔ ”جشن“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر	:	بشن داس اوہری
مطبوع	:	اسی پرلیس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۳۰۰
موضوع	:	متفرق
سرکاری رائے	:	-

۹۵۔ ”جگت“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر	:	گوبند سہائے
------	---	-------------

مطبع : کمال ہند برقی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۵۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۸۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Moderate

۹۶۔ ”جگرا تی“، سہ ماہی، مارچ ۱۹۴۷ء سے سالنامہ (اُردو، انگریزی و ہندی) دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : لیلیٰ مہتا، لالیٹھا کمار پیا، پریملتا سریواستوا، پی مینن؛ مارچ

۱۹۴۷ء میں سونیا مارٹن

مطبع : آئی ایم ایچ پریس

پبلشر : سشیل آتما

تعداد : ۲۰۰

موضوع : تعلیم

سرکاری رائے : Educational

۹۷۔ ”جماعت“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : ماہ جبین حسین قریشی، کے عسکری و ایس مرزا

مطبع : محبوب المطابع پریس؛ مارچ ۱۹۴۷ء سے جمال پریس

پبلشر : ماہ جبین حسین قریشی

تعداد : ۲۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰

موضوع : اُردو زبان و ادب

سرکاری رائے : Literary

۹۸۔ ”جمالستان“، ماہوار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : ایس ایم فیاض دہلوی؛ ۱۹۳۲ء میں مخمور عثمانی؛ دسمبر ۱۹۳۶ء سے

ایم ناظم صدیقی

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : ایم ناظم صدیقی

تعداد : ۲۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۱۰۰۰

موضوع : اردو زبان و ادب

سرکاری رائے : Literary

۹۹۔ ”جمہور“، روزنامہ، مارچ ۱۹۳۲ء۔

مدیر : سید ماہ جبین حسین؛ دسمبر ۱۹۳۶ء سے طیب نقشبندی؛ مارچ ۱۹۳۷ء

سے رضوی خانہ آبادی

مطبع : کمال ہند پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۱۰۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Liberal

۱۰۰۔ ”جمہوریت“، روزنامہ؛ دسمبر ۱۹۳۶ء سے ہفتہ وار، جون ۱۹۳۳ء۔

مدیر : عزیز احمد شملوی

مطبع : کمال ہند پریس؛ دسمبر ۱۹۳۶ء سے محبوب المطابع

پبلشر : سید صلاح الدین جمالی

تعداد : ۲۰۰؛ ستمبر ۱۹۳۳ء میں ۳۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۶۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Moderate

۱۰۱۔ ”جنرل نیوز“، ہفتہ وار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : احمد بخش؛ حامد یا حمید شاہجہان پوری

مطبع : حقانی پریس؛ ۱۹۲۶ء سے جید پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : اخبار

سرکاری رائے : Muslim/ Liberal

۱۰۲۔ ”جنرل نیوز“، روزنامہ، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : احمد بخش؛ حامد یا حمید شاہجہان پوری

مطبع : جید پریس

پبلشر : -

تعداد : ۴۰۰

موضوع : خبریں

سرکاری رائے : Muslim/ liberal/ moderate

۱۰۳۔ ”جنگ“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۷ء سے ایک علیحدہ ہفتہ وار ایڈیشن، مارچ

۱۹۴۱ء-۱۹۴۷ء۔

مدیر : ایس ایم عشرت؛ ۳۰- مارچ ۱۹۴۲ء سے میر خلیل الرحمن

مطبع : انصاری پریس؛ کمال ہند برقی پریس؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں بمبئی

جوب پریس، بعد میں جناح پریس

پبلشر : ایس ایم عشرت؛ ۳۰- مارچ ۱۹۴۲ء سے میر خلیل الرحمن

تعداد : ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۲ء میں ۱۲۰۰؛ بعد میں ۱۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Moderate

۱۰۴۔ ”جنگ کی خبریں“ (انگریزی، اردو، ہندی، گجراتی، مراٹھی، تامل)، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : ڈبلیو جی او برائن - W.G. O'brien

مطبع : کے ایس منصور علی پریس

پبلشر : سید صلاح الدین جمالی

تعداد : ۶۰۰۰

موضوع : جنگ عظیم کی سرکاری خبریں

سرکاری رائے : -

۱۰۵۔ ”جوان“ (انگریزی، اردو، گجراتی و مراٹھی)، پندرہ روزہ، دسمبر ۱۹۴۵ء۔

مدیر : ایم ایف شفیع

مطبع : آری پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۲۵۰۰۰

موضوع : فوج کا سرکاری ترجمان

سرکاری رائے : -

۱۰۶۔ ”جوہر نسواں“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : رازق الخیری، جی فاطمہ، آمنہ نازلی وسیدہ اشرف

مطبع : محبوب المطابع

- پبلشر : -
 تعداد : ۳۵۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۱۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۲۰۰۰
 موضوع : خواتین کا ترجمان
 سرکاری رائے : Commercial

۱۰۷۔ ”جہان آزاد“، ماہوار، ۳۰- جون ۱۹۴۳ء۔

- مدیر : ایس ایم سجاد
 مطبع : لطیفی پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۳۰۰؛ ۱۹۴۳ء میں ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۸۰۰
 موضوع : فارسی زبان و ادب
 سرکاری رائے : Literature

۱۰۸۔ ”جہان نسواں“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

- مدیر : غادر فاطمہ، آمنہ نازلی، سید اشرف
 مطبع : محبوب المطابع پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۵۰۰
 موضوع : زبان و ادب
 سرکاری رائے : Literary

۱۰۹۔ ”جین پراچارک“، ماہوار (ہندی و اردو)، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

- مدیر : ہیرا لال جین (ہندی)؛ بلونت سنگھ (اردو)
 مطبع : امپریل بک ڈپو پریس

پبلشر : -
 تعداد : ۸۰۰
 موضوع : جین مذہب
 سرکاری رائے : Sectional

۱۱۰۔ ”جین سنسار“، پندرہ روزہ، ستمبر ۱۹۳۶ء میں ہفتہ وار، ۳۱- مارچ ۱۹۳۶ء۔

مدیر : دیپ چند جین
 مطبع : اعلیٰ پریس
 پبلشر : دیپ چند جین
 تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۵۰۰۰
 موضوع : جین مت
 سرکاری رائے : Social reform

۱۱۱۔ ”جین گزٹ“، ہفتہ وار (ہندی و اردو)، ۳۰- جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : خوب چند شاستری و ہنسی دھر شاستری
 مطبع : ہندوستان ٹائمز پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۴۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰
 موضوع : جین مذہب
 سرکاری رائے : Religious

۱۱۲۔ ”چشمہ حیات“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : رشید احمد قریشی؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں حاجی نور محمد دہلوی
 مطبع : انصاری پریس، بمبئی جوہ پریس؛ ۱۹۴۷ء میں جناح پریس

پبلشر : محمد اد ریس
 تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۴۰۰۰
 موضوع : صحت و حکمت
 سرکاری رائے : Medical

۱۱۳۔ ”چمنستان“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : آغا سرخوش قزلباش
 مطبع : دیال پرنٹنگ پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۶۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰
 موضوع : ادب
 سرکاری رائے : Literary

۱۱۴۔ ”چنگاری“، ہفتہ وار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : ایس اے صابری؛ مارچ ۱۹۴۴ء میں عزیز الحسن بقائی؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں عبداللہ شمیم
 مطبع : جنتی پریس؛ ستمبر ۱۹۴۳ء سے محبوب المطالع
 پبلشر : محمد عبداللہ شمیم
 تعداد : ۲۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۲۵۰۰
 موضوع : ادب
 سرکاری رائے : Literary

۱۱۵۔ ”حاذق“، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : میر بشیر احمد

مطبع : دہلی پرنٹنگ ورکس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰

موضوع : حکمت

سرکاری رائے : Medical

۱۱۶۔ ”حافظ“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : میر بشیر احمد

مطبع : دہلی پرنٹنگ ورکس

تعداد : ۲۰۰

موضوع : حکمت

سرکاری رائے : Medical

۱۱۷۔ ”حریت“، روزنامہ، جون ۱۹۴۵ء۔

مدیر : عزیز الحسن بھائی

مطبع : کمال ہند پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰-۱۰۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۱۱۸۔ ”حریت“، ماہوار، جون ۱۹۴۵ء۔

مدیر : عزیز الحسن بھائی

مطبع : دیال پرنٹنگ پریس

پبلشر : ایم حبیب اشعر، ایم جمال، عزیز الحسن بقاء

تعداد : ۲۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literary

۱۱۹۔ ”حریت“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۹ء۔

مدیر : عزیز الحسن بقاء

مطبع : کمال ہند پریس

پبلشر : -

تعداد : ۷۵۰؛ مئی ۱۹۴۳ء میں ۲۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۱۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۱۲۰۔ ”حصار ٹائمز“ (Hissar Times) (انگریزی، اردو)، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : -

پبلشر : قاسمی پرنٹنگ پریس

تعداد : ۵۵۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۱۲۱۔ ”حمایت الاتحاد مسیحی“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : ایس ڈیائی

مطبع : تجلی پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : عیسائیت کی تبلیغ

سرکاری رائے : Religious

۱۲۲۔ ”خاتون مشرق“، ماہوار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : فہمیدہ بیگم، نور النہار بیگم، بیگم عبداللہ فاروقی، فہمیدہ خاتون و
ایم اے فاروقی

مطبع : محبوب المطابع، جناح پریس

پبلشر : ایم اے فاروقی

تعداد : ۱۰۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں ۳۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰

موضوع : خواتین کا ترجمان

سرکاری رائے : Social reform

۱۲۳۔ ”خاکسار گزٹ“، ہفت روزہ، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : پیرزادہ اظہر علی اظہر

مطبع : خولجہ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۴۵۰

موضوع : خاکسار تحریک کا ترجمان

سرکاری رائے : -

۱۲۴۔ ”خبردار“ (انگریزی، ہندی و اردو)، جون ۱۹۴۵ء سے صرف اردو ہفت روزہ،

مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : آرائیس لہری؛ پروفیسر آرائیس لہری

مطبوع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Liberal، ۱۹۴۲ء میں Extremist

۱۲۵۔ ”خوش وقت“، پندرہ روزہ، (اُردو و انگریزی)، مارچ ۱۹۳۹ء۔

مدیر : احسان الحق

مطبوع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۱۲۶۔ ”خیابان“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : محمد رئیس الدین، محمد ریاض الدین

مطبوع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰، ۱۹۴۳ء میں ۲۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۱۲۷۔ ”درویش“، پندرہ روزہ، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : ملا واحدی

مطبع : حمید پریس
 پبلشر : محمد ادریس
 تعداد : ۵۰۰
 موضوع : ادب
 سرکاری رائے : Literary

۱۲۸۔ ”دستکاری“، ہفتہ وار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : ایس احمد؛ برکت احمد؛ ستمبر ۱۹۴۳ء سے بیگم ڈاکٹر شفیع احمد
 مطبع : حمید پریس؛ محبوب المطالع
 پبلشر : برکت احمد؛ بیگم شفیع
 تعداد : ۲۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۲۵۰۰
 موضوع : دستکاری
 سرکاری رائے : Commercial

۱۲۹۔ ”دستگیر“، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : پنڈت ترلوک ناتھ عزم جلال آبادی؛ ستمبر ۱۹۴۶ء سے شیخ
 چندرا اسکینہ
 مطبع : دیال پرنٹنگ پریس؛ گیتا پرنٹنگ پریس
 پبلشر : پنڈت ترلوک ناتھ عزم
 تعداد : ۲۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰
 موضوع : ادب
 سرکاری رائے : Literary

۱۳۰۔ ”دھر“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : شری چند شرما
 مطبع : گیتا پرنٹنگ پریس
 پبلشر : شری چند شرما
 تعداد : ۵۰۰
 موضوع : -

سرکاری رائے : Moderate

۱۳۱۔ دہلی کلاتھ ملز گزٹ (Delhi Cloth Mills Gazette)، ہفت روزہ، جون ۱۹۴۲ء۔

مدیر : پرمانند ودیا لنگر
 مطبع : تیج پریس
 پبلشر : پرمانند ودیا لنگر
 تعداد : ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۵۰۰
 موضوع : محنت کشوں کا ترجمان
 سرکاری رائے : -

۱۳۲۔ ”دھیمن برہمن“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : رام چندرا شرما کوشک؛ بی ڈی شاستری
 مطبع : بمبئی جوب پریس؛ ادتیہ پریس
 پبلشر : رشی دیو شاستری
 تعداد : ۳۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۴۰۰
 موضوع : برہمن ذات کا ترجمان

سرکاری رائے : Sectional

۱۳۳۔ ”ویش بھکت“، ہفتہ وار، ۳۰۔ جون ۱۹۴۲ء۔

مدیر : ہری رام چودھری

مطبع : اعلیٰ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰۰

موضوع : ہندو سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۱۳۴۔ ”دین و دنیا“، ماہوار، ستمبر ۱۹۴۳ء سے ہفتہ وار، جون ۱۹۴۵ء۔

مدیر : خواجہ حسن نظامی؛ جون ۱۹۲۶ء میں ظہور احمد؛ ستمبر ۱۹۴۳ء سے

مفتی شوکت علی فہمی

مطبع : سٹار پریس؛ محبوب المطالع؛ خواجہ پریس

تعداد : ۵۰۰؛ ۱۹۴۳ء میں ۳۰۰۰؛ ۱۹۴۷ء میں ۵۰۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literary

۱۳۵۔ ”ڈائریکٹر“ (Director)، ماہوار، ستمبر ۱۹۴۳ء۔

مدیر : زاہد حسین مارہروی؛ ستمبر ۱۹۴۳ء سے حامد حسن وحشی

مطبع : دہلی اردو پریس؛ کمال ہند برقی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : سنیما

سرکاری رائے : Cinema

۱۳۶۔ ”ڈی اے وی کالج میگزین“، سہ ماہی (اُردو و ہندی)، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : ایشوری داس
 مطبع : وکٹوریہ کراس پریس
 پبلشر : ڈی اے وی کالج
 تعداد : ۲۰۰
 موضوع : تعلیم

سرکاری رائے : Educational

۱۳۷۔ ”راوی“، ماہوار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : آغاسیال کاشمیری
 مطبع : راوی پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۷۰۰
 موضوع : اسلام
 سرکاری رائے : -

۱۳۸۔ ”رسالت“، ماہوار، جون ۱۹۲۹ء۔

مدیر : محمد سلامت اللہ دہلوی و محمد احمد دہلوی
 مطبع : جید پریس
 تعداد : ۵۰۰
 موضوع : ادب
 سرکاری رائے : -

۱۳۹۔ ”رفتار جنگ“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۳ء۔

مدیر	:	War Publicity Bureau
مطبع	:	دہلی پرنٹنگ پریس
پبلشر	:	حکومت ہند
تعداد	:	۱۵۰۰
موضوع	:	جنگ کی خبریں
سرکاری رائے	:	-

۱۴۰۔ ”رفیق جنگ“، ہفتہ وار، ۳۰- جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر	:	War Publicity Bureau
مطبع	:	دہلی پرنٹنگ پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۱۵۰۰
موضوع	:	جنگ عظیم کا سرکاری ترجمان
سرکاری رائے	:	-

۱۴۱۔ ”رفیق ہند“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر	:	محمد ایوب
مطبع	:	محبوب المطابع
پبلشر	:	-
تعداد	:	۲۵۰
موضوع	:	متفرق
سرکاری رائے	:	-

۱۳۲۔ ”روپیہ“، ہفتہ وار، جون ۱۹۳۳ء۔

مدیر : ایس اے خلیق

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : ایس اے خلیق

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : متفرقہ

سرکاری رائے : Misc.

۱۳۳۔ ”روزنامہ“، روزانہ، مارچ ۱۹۲۹ء۔

مدیر : سید ابن حسن

مطبع : آزاد پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Misc.

۱۳۴۔ ”روزنامہ“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : خواجہ حسن نظامی

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Misc.

۱۳۵۔ ”روشنی“، سالنامہ (اُردو، ہندی، بنگالی و انگریزی)، جون ۱۹۳۵ء۔

مدیر : مسز راجن نہرو
 مطبع : ہندوستان ٹائمز پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۲۰۰
 موضوع : ادب
 سرکاری رائے : Literary

۱۳۶۔ ”رہبر“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : خواجہ عترت حسین
 مطبع : خواجہ برقی پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۵۰۰
 موضوع : ادب
 سرکاری رائے : Literary

۱۳۷۔ ”رہبر دیہات“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : سید آغا حسین
 مطبع : جمال پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۵۰۰
 موضوع : سماجی ترقی
 سرکاری رائے : Social reforms

۱۴۸۔ ”رہبر نسواں“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر :	بیگم فاروقی
مطبع :	خواجہ برقی پریس
پبلشر :	-
تعداد :	۲۰۰۰
موضوع :	نسوانی تعلیم و تربیت
سرکاری رائے :	Social reforms

۱۴۹۔ ”ریاست“، ہفتہ وار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	دیوان سنگھ مفتوں؛ ۱۹۳۱ء سے دھرم سنگھ؛ مارچ ۱۹۳۷ء سے ظفر احمد
مطبع :	شملہ آرمی پریس؛ جون ۱۹۲۶ء سے محبوب المطالع
تعداد :	۵۰۰؛ ۱۹۲۶ء میں ۱۸۰۰؛ مارچ ۱۹۳۵ء میں ۷۰۰۰؛ دسمبر ۱۹۳۶ء میں ۳۵۰۰
موضوع :	سیاست و ادب
سرکاری رائے :	Extremist

۱۵۰۔ ”ریاض توحید“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر :	عبید الرحمن
مطبع :	تجلی پریس
پبلشر :	-
تعداد :	۷۵۰
موضوع :	اسلام

سرکاری رائے : Religious

۱۵۱۔ ”ریکس ہند“، ماہوار، جون ۱۹۲۹ء۔

مدیر : بھگونت رائے

مطبع : تجلی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۷۵۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literary

۱۵۲۔ ”ساقی“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء-۱۹۴۷ء

مدیر : شاہد احمد

مطبع : جامعہ ملیہ پریس؛ ۱۹۴۶ء میں محبوب المطابع

پبلشر : شاہد احمد

تعداد : مارچ ۱۹۳۵ء میں ۳۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۳۰۰

موضوع : اردو ادب

سرکاری رائے : Literary

۱۵۳۔ ”سچا ویر“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۷ء۔

مدیر : حکیم کنہیا لال

مطبع : فوٹو ٹائپ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : حکمت

سرکاری رائے : Medical

۱۵۴۔ ”سرینچ بلیٹن؟؟“، مارچ ۱۹۳۷ء۔

سرکاری رائے : -

۱۵۵۔ ”سفیرالتجار“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : سید افتخار حسین

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : تجارت

سرکاری رائے : Commercial

۱۵۶۔ ”سلطنت“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : سید شبیر احمد

مطبع : بمبئی جوب پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Moderate

۱۵۷۔ ”سنڈے انصاری“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۴۶ء۔

مدیر : ایچ اے زبیری

مطبع : انصاری پریس

پبلشر : -

تعداد : ۷۰۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Liberal

۱۵۸۔ ”سواراجیہ“، روزنامہ، ۳۰-جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : شبھوناتھ چوپرا و شام ناتھ چوپرا

مطبع : نیشنل پریس؛ ۱۹۲۳ء میں محبوب المطابع

پبلشر : شبھوناتھ چوپرا

تعداد : ۵۰۰؛ جون ۱۹۲۳ء میں ۲۰۰۰؛ دسمبر ۱۹۲۶ء میں ۱۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Extremist; in 1943 moderate

۱۵۹۔ ”سواراجیہ“، ہفت روزہ، ۳۰-جون ۱۹۲۶ء۔

مدیر : شبھوناتھ چوپرا و شام ناتھ چوپرا

مطبع : نیشنل پریس؛ ۱۹۲۳ء میں محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ جون ۱۹۲۳ء میں ۲۰۰۰؛ دسمبر ۱۹۲۶ء میں ۱۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Extremist; in 1943 moderate

۱۶۰۔ ”شعلہ“، ہفت روزہ، بعد میں ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : ابوحنسہ سید حمید جلالی

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : سید حمید جلالی

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Misc.

۱۶۱۔ ”شمع“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : ایم محمد یوسف دہلوی

مطبع : انصاری پریس؛ محبوب المطابع؛ جناح پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : سنیما

سرکاری رائے : Cinema

۱۶۲۔ ”صدائے نسواں“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : انور بزمی

مطبع : خواجہ برقی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : نسوانی ترقی و بہبود

سرکاری رائے : -

۱۶۳۔ ”صحیفہ اہل حدیث“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء سے ہندی ایڈیشن، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : عبد الخلیل، عبد الجلیل

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : عبد الستار

تعداد : ۷۵۰؛ ۱۹۴۳ء میں ۱۰۰۰؛ دسمبر ۱۹۴۶ء میں ۸۰۰

موضوع : اسلام، اہل حدیث

سرکاری رائے : Religious

۱۶۴۔ ”صلائے عام“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : کے بی ناصر علی

مطبع : ناصری پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : -

۱۶۵۔ ”طبی آواز“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : حکیم مفرح الدین

مطبع : محبوب المطابع

تعداد : ۲۰۰

موضوع : حکمت

سرکاری رائے : Medical

۱۶۶۔ ”طبی دنیا“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : خواجہ محبوب علی

مطبع : لطیفی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ دسمبر ۱۹۴۶ء میں ۳۰۰

موضوع : حکمت

سرکاری رائے : Medical

۱۶۷۔ ”طلوع اسلام“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۳ء۔

مدیر : اخونزادہ حسین امام

مطبع : جید پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Educational

۱۶۸۔ ”ظریف پنچ“، ہفت روزہ، دسمبر ۱۹۴۶ء۔

مدیر : سید عین الحسن

مطبع : جمال پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : طنز و مزاح

سرکاری رائے : -

۱۶۹۔ ”عادل“، پندرہ روزہ، جون ۱۹۴۳ء۔ جون ۱۹۴۶ء۔

مدیر : محمد ابرار ہاشمی

مطبع : عادل برقی پریس

پبلشر : محمد ابرار ہاشمی

تعداد : ۱۹۴۳ء میں ۱۵۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۶ء میں ۳۰۰۰؛ ۱۹۴۷ء میں ۵۰۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Independent آزاد خیال

۱۷۰۔ ”عصمت“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : رازق الخیری، عبدالرزاق، قربان علی

مطبع : تمدن پریس؛ ۱۹۳۳ء میں محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۳۵ء میں ۳۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۴۵۰۰

موضوع : اردو ادب

سرکاری رائے : Literary

۱۷۱۔ ”عظمیٰ“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : عزمت اللہ

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : عزمت اللہ

تعداد : ۱۰۰

موضوع : اردو ادب

سرکاری رائے : Literary

۱۷۲۔ ”عفت“، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : امۃ الزہرا

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۲۵۰

موضوع : اردو زبان و ادب

سرکاری رائے : Literary

۱۷۳۔ ”علم و ادب“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : سیف ندوی

مطبع : کمال ہند پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۵۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literary

۱۷۴۔ ”غازی“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۷ء۔

مدیر : محمد ابرار ہاشمی

مطبع : خواجہ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۵۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Religious

۱۷۵۔ ”فرمان“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : مسعود حسن شہاب

مطبع : انصاری پریس

پبلشر : مسعود حسن شہاب

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : متفرقہ

Misc. : سرکاری رائے

۱۷۶۔ ”فقیر“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : گرملکھ سنگھ

مطبع : گیتا پرنٹنگ پریس

تعداد : ۵۰۰

موضوع : سکھ مذہب

Religious : سرکاری رائے

۱۷۷۔ ”فلستان“، ہفتہ وار، ستمبر ۱۹۴۳ء۔

مدیر : حمید الدین

مطبع : کمال ہند پریس

پبلشر : -

تعداد : ۷۰۰

موضوع : سنیما

Cinema : سرکاری رائے

۱۷۸۔ ”فوجی اخبار“، ہفتہ وار (اُردو، ہندی، انگریزی، گورکھی)، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : ڈبلیو جی سی او برائن (W.G.C. O'brien)

مطبع : آرمی پریس

پبلشر : حکومت ہند

تعداد : ۱۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء سے ۴۰۰۰

موضوع : فوجی خبریں

سرکاری رائے : -

۱۷۹۔ ”قسمت“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : سید ماہ جبین حسین

مطبع : جمال پرنٹنگ پریس

تعداد : ۳۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۱۸۰۔ ”قوم“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۲۵ء۔

مدیر : قاری عباس حسین : دسمبر ۱۹۲۵ء سے قاری محمد یوسف : دسمبر

۱۹۲۶ء سے قاری انوار الحق حق

مطبع : محبوب المطابع : جمال پریس : خواجہ پریس

پبلشر : ایچ انوار الحق

تعداد : ۵۰۰

موضوع : اسلام و سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۱۸۱۔ ”قوم“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۲ء۔

مدیر : ایم سعید

مطبع : دیال پریس

پبلشر : ایم سعید

تعداد : ۵۰۰

موضوع : ادب و سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۱۸۲۔ ”قومی گزٹ“، روزنامہ، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : محمد عثمان آزاد
 مطبع : بمبئی جوب برقی پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۲۰۰۰؛ ۱۹۳۳ء میں ۱۵۰۰؛ دسمبر ۱۹۳۶ء میں ۸۰۰
 موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Extremist; in 1943 moderate

۱۸۳۔ ”کامیابی“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : ڈاکٹر سعید احمد
 مطبع : محبوب المطابع
 پبلشر : -
 تعداد : ۵۰۰
 موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literary

۱۸۴۔ ”کامران“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۹ء۔

مدیر : احسن عثمانی
 مطبع : جید برقی پریس پبلشر
 تعداد : ۲۵۰
 موضوع : متفرق
 سرکاری رائے : -

۱۸۵۔ ”کائستھ“، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر	:	ہرچند بہادر
مطبع	:	نیشنل پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۲۵۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰
موضوع	:	کائستھ ذات کا ترجمان
سرکاری رائے	:	Social reforms

۱۸۶۔ ”کائستھ ہتکاری“، ہفت روزہ (اُردو)، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر	:	قمر
مطبع	:	اعلیٰ پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۵۰۰
موضوع	:	کائستھ ذات کا ترجمان
سرکاری رائے	:	Social reforms

۱۸۷۔ ”کائستھ ہتیشی“، پندرہ روزہ، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر	:	جی ایل سریواستوا
مطبع	:	نیشنل پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	۱۵۰
موضوع	:	کائستھ ذات کا ترجمان
سرکاری رائے	:	Social reform

۱۸۸۔ ”کاءِ یستھا سماج“، پندرہ روزہ، ۳۰-جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر	:	گنگا دھرناتھ فرحت
مطبع	:	اعلیٰ پریس
پبلشر	:	پریم سنگھ
تعداد	:	۲۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں ۵۰۰
موضوع	:	کائیستھ ذات کا ترجمان
سرکاری رائے	:	Sectional

۱۸۹۔ ”کاءِ یستھ گزٹ“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۲۹ء۔

مدیر	:	کالکا پرشاد
مطبع	:	نیشنل پریس
پبلشر	:	-
تعداد	:	-
موضوع	:	متفرق
سرکاری رائے	:	-

۱۹۰۔ ”کتاب نما“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر	:	مولوی محمد حفیظ الدین
مطبع	:	جامعہ پریس
تعداد	:	۵۰۰
موضوع	:	ادب
سرکاری رائے	:	-

۱۹۱۔ ”کربلا“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	ضیاء الاسلام
مطبع :	محمدن پرنٹنگ پریس
پبلشر :	-
تعداد :	۲۵۰
موضوع :	اسلام
سرکاری رائے :	Religious

۱۹۲۔ ”کمال گزٹ“، روز نامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر :	ایم وزیر خان
مطبع :	کمال پرنٹنگ پریس
پبلشر :	ایم وزیر خان
تعداد :	۲۰۰
موضوع :	ادب و تعلیم
سرکاری رائے :	Literary

۱۹۳۔ ”کیاب“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر :	سید ظفر نظامی؛ مارچ ۱۹۴۲ء سے عبدالسلام انصاری و وحید مشہدی
مطبع :	محبوب المطابع
پبلشر :	سید ظفر رضوی
تعداد :	۳۵۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۵۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں ۳۷۵۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۸۲۵۰
موضوع :	ادب و تعلیم

Literary : سرکاری رائے

۱۹۴۔ ”کوکب ہند“، ہفت روزہ، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : سید محفوظ الحق

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۱۵۰

موضوع : ادب و اسلام

Moderate : سرکاری رائے

۱۹۵۔ ”کوثر“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : ظفر تاباں

مطبع : تجلی پریس

تعداد : ۲۵۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۱۹۶۔ ”کھکشاں“، روزنامہ، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : سید کاظم علی دہلوی

مطبع : عاصمی برقی پریس؛ ۱۹۳۶ء میں جناح پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰؛ ۱۹۳۶ء میں ۱۰۰۰

موضوع : ادب

Literary : سرکاری رائے

۱۹۷۔ ”گاؤ سہائیک“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : سوامی نرائن دیو

مطبع : اعلیٰ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق، گاؤ پوجا

سرکاری رائے : Religious

۱۹۸۔ ”گل فروش“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۳۶ء۔

مدیر : بلقیس فاطمہ

مطبع : کمال ہند برقی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۱۹۹۔ ”گوپال“، ہفتہ وار، ستمبر ۱۹۳۶ء۔

مدیر : فتح چندر شرما

مطبع : گوپال و شرما پرنٹنگ پریس

پبلشر : شام سندر

تعداد : ۷۰۰

موضوع : گائے کی حفاظت

سرکاری رائے : Religious

۲۰۰۔ ”گورزمیندار“، ماہوار، ۱۹۳۹ء۔

مدیر :	رام چندر گور
مطبع :	اعلیٰ پریس
پبلشر :	-
تعداد :	۷۰۰
موضوع :	گور قوم کی سماجی ترقی
سرکاری رائے :	Social reforms

۲۰۱۔ ”گوروسیوک“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	بقائی نقشبندی
مطبع :	نعمانی پریس
پبلشر :	بقائی نقشبندی
تعداد :	۵۵۰
موضوع :	اسلام
سرکاری رائے :	Religious

۲۰۲۔ ”ماہ نیم ماہ“، ماہوار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر :	حامد شاہجہان پوری
مطبع :	بھیمی جوب پریس
پبلشر :	حامد شاہجہان پوری
تعداد :	۵۵۰
موضوع :	ادب
سرکاری رائے :	Literary

۲۰۳۔ ”ماہر“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : ظفر نیازی

مطبع : ادیس المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۷۵۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Liberal

۲۰۴۔ ”ماہر“، ہفتہ وار، ۳۰-جون ۱۹۲۶ء۔

مدیر : احمد علی

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Liberal

۲۰۵۔ ”مبلغ“، پندرہ روزہ، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : حکیم محمد اسحاق؛ مارچ ۱۹۲۹ء سے فخر الدین

مطبع : جید پریس

پبلشر : حکیم محمد اسحاق؛ مارچ ۱۹۲۹ء سے فخر الدین

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Religious

۲۰۶۔ ”متوالا دہقان“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۹ء۔

مدیر : پر تھی سنگھ نہرا
 مطبع : چندر گپت پرنٹنگ پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۴۰۰
 موضوع : زراعت
 سرکاری رائے : Agriculture

۲۰۷۔ ”محدث“، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۳۹ء۔

مدیر : احسان الحق
 مطبع : محبوب المطابع
 پبلشر : -
 تعداد : ۱۰۰۰
 سرکاری رائے : Religious

۲۰۸۔ ”محدث“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : عبدالخلیم؛ ۱۹۴۱ء میں نذیر احمد
 مطبع : جید پریس
 تعداد : ۵۰۰؛ ۱۹۳۷ء میں ۱۰۰۰
 موضوع : اسلام
 سرکاری رائے : Religious

۲۰۹۔ ”محدث“، ماہوار، جون ۱۹۴۲ء۔

مدیر : نذیر احمد؛ ۱۹۴۶ء میں حاجی عبدالوہاب

مطبع : جید پریس
 پیشتر : حاجی عبدالوہاب
 تعداد : ۱۵۰۰
 موضوع : اسلام
 سرکاری رائے : Religious

۲۱۰۔ ”محشر خیال“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : عبداللہ فاروقی
 مطبع : محبوب المطابع
 پیشتر : عبداللہ فاروقی
 تعداد : ۷۵۰
 موضوع : ادب
 سرکاری رائے : Literary

۲۱۱۔ ”محمدی“، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۳۹ء۔

مدیر : مولوی محمد
 مطبع : جید پریس
 پیشتر : -
 تعداد : ۲۵۰ سے ۵۰۰ تک
 موضوع : اسلام
 سرکاری رائے : Religious

۲۱۲۔ ”مدرس“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : بشیر انصاری

مطبوع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۷۵۰۰

موضوع : اسلامی تعلیم

سرکاری رائے : -

۲۱۳۔ ”مدہوش“ (انڈین میوزک)، ماہوار (انگریزی، ہندی و اردو)، مارچ ۱۹۳۹ء۔

مدیر : ایس سی داس، بلدیو دیوان و چودھری شنکر دیو

مطبوع : چندرا پرنتنگ ورکس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۸۰۰

موضوع : ساز و سنگیت

سرکاری رائے : Music

۲۱۴۔ ”مذہبی دنیا“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : ظفر تاباں

مطبوع : ادریس المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۷۵۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Religious

۲۱۵۔ ”مراٹھی“، ماہوار، جون ۱۹۲۶ء۔

مدیر : رام چندر شرما

مطبع : مراٹھی پریس
 تعداد : ۵۰۰
 موضوع : مراٹھی زبان و ادب
 سرکاری رائے : Literary

۲۱۶۔ ”مسرت“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : چودھری علی نواز خان
 مطبع : ادلیس المطابع
 پیشہ : -
 تعداد : ۵۰۰
 موضوع : ادب
 سرکاری رائے : Literary

۲۱۷۔ ”مسلم“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : مشیر حسن عثمان دیوبندی
 مطبع : جید برقی پریس
 تعداد : ۷۰۰
 موضوع : اسلام
 سرکاری رائے : -

۲۱۸۔ ”مسلم سیوک“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : مہاشے عبدالکریم
 مطبع : تجلی پریس
 پیشہ : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Religious

۲۱۹۔ ”مسلم گزٹ“، روزنامہ، ستمبر ۱۹۴۳ء۔

مدیر : سید عشرت علی

مطبع : بمبئی جوہ پریس

پبلشر : سید عشرت علی

تعداد : ۳۰۰

موضوع : اسلام سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۲۲۰۔ ”مسلم گزٹ“، ہفتہ وار، ۳۰-جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : سید عشرت علی

مطبع : کمال ہند پریس؛ مارچ ۱۹۴۷ء سے جناح پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰؛ ۱۹۴۷ء میں ۷۰۰

موضوع : اسلام و سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۲۲۱۔ ”مسلمان“، روزنامہ، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : سید محمد مورخ و جوہر قریشی؛ ستمبر ۱۹۴۳ء سے سید محمود مورخ؛

مارچ ۱۹۴۷ء سے ایم ایچ رحمن

مطبع : کمال ہند پریس

تعداد : ۵۰۰؛ ستمبر ۱۹۳۳ء میں ۶۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۸۰۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Extremist

۲۲۲۔ ”مسیح الملک“، ماہوار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : ایم محمد مظہر الدین اجمالی

مطبع : جید پریس

پبلشر : ایم محمد مظہر الدین اجمالی

تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۱۰۰۰

موضوع : حکمت

سرکاری رائے : Medical

۲۲۳۔ ”مشرق“، ماہوار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : حکیم اللہ صدیقی

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۳۵۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : -

۲۲۴۔ ”مشہور“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : حکیم محمد تقی دہلوی

مطبع : جید پریس

پبلشر : محمد تقی

تعداد : ۵۰۰ : دسمبر ۱۹۳۶ء میں ۱۰۰۰

موضوع : حکمت

سرکاری رائے : Medical

۲۲۵۔ ”مشیر السلطنت“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : مرزا خورشید یار بیگ

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۶۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۲۲۶۔ ”مشیر گوجراں“، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۳۹ء۔

مدیر : کے بی کتیا، احسان الحق

مطبع : جمال برقی پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۵۰

موضوع : گوجر قوم کا ترجمان

سرکاری رائے : Social reforms

۲۲۷۔ ”مشیر ہند“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : محمد ایوب

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : محمد ایوب

تعداد : ۳۵۰

موضوع : متفرق، سیاست

سرکاری رائے : Liberal

۲۲۸۔ ”معتمر اسلام“، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۳۹ء۔

مدیر : رضوان الحق

مطبع : مشرقی برقی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Liberal

۲۲۹۔ ”معاشیات“، ماہوار، دسمبر ۱۹۳۶ء۔

مدیر : طفیل احمد خان

مطبع : دیال پریس

پبلشر : طفیل احمد خان

تعداد : ۶۰۰

موضوع : معاشیات

سرکاری رائے : -

۲۳۰۔ ”معلومات“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : قاضی حبیب الرحمن فاروقی

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Misc.

۲۳۱۔ ”معین الصحت“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : حکیم ظفر علی

مطبع : الماس پریس

پبلشر : حکیم ظفر علی

تعداد : ۲۵۰

موضوع : حکمت

سرکاری رائے : -

۲۳۲۔ ”مفتی“، ماہوار، ۱۹۲۹ء۔

مدیر : مجید عالم

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۲۵۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Religious

۲۳۳۔ ”ملت“، روزنامہ، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : محمد جعفری

مطبع : جید برقی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۵۰؛ مارچ ۱۹۳۵ء میں ۲۵۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۲۳۴۔ ”منادی“، ہفتہ وار، جون ۱۹۲۶ء۔

مدیر : خواجہ حسن نظامی؛ مارچ ۱۹۲۹ء سے خواجہ عزیز محمد خان؛ مارچ

۱۹۳۵ء سے سید ابن عربی؛ دسمبر ۱۹۳۹ء سے حسن نظامی

مطبع : حمید یہ پریس؛ جنوری ۱۹۲۳ء سے محبوب المطالع؛ مارچ ۱۹۲۷ء

سے دہلی پرنٹنگ ورکس

پبلشر : احمد متقی؛ مارچ ۱۹۲۹ء سے عبدالحمید

تعداد : ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۳۵ء میں ۱۰۰۰۰؛ جون ۱۹۳۳ء میں ۲۰۰۰؛ مارچ

۱۹۳۷ء میں ۲۰۰۰

موضوع : اُردو ادب و اسلام

سرکاری رائے : Moderate

۲۳۵۔ ”منزل“، ماہوار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : سید محمود، عالمگیر مرزا شیدا

بمطبع : جنتی پرنٹنگ پریس

پبلشر : سید محمود، عالمگیر مرزا شیدا

تعداد : ۳۵۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : -

۲۳۶۔ ”منشور“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۵ء سے روزنامہ، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : حسن ریاض، ایس ٹمس الحسن

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : ایس ٹمس الحسن

تعداد : ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۲۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Communal

۲۳۷۔ ”مولوی“، ماہوار، دسمبر ۱۹۲۵ء۔

مدیر : احمد متقی؛ مارچ ۱۹۲۹ء سے عبدالحمید خان

مطبع : حمید یہ پریس؛ جنوری ۱۹۴۳ء سے محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰؛ مارچ ۱۹۳۵ء میں ۱۰۰۰؛ جنوری ۱۹۴۳ء میں ۵۰۰۰؛

جون ۱۹۴۴ء میں ۱۴۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۲۰۰۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Religious

۲۳۸۔ ”موٹرنیوز“، پندرہ روزہ بعد میں ماہوار (اُردو و ہندی)، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : سیپارام

مطبع : انڈین سکاؤٹ پرنٹنگ سروس

تعداد : ۵۰۰

موضوع : موٹر کار

سرکاری رائے : Commercial

۲۳۹۔ ”مہا پیر“، ہفت روزہ، مارچ ۱۹۲۹ء۔

مدیر : گوردتیل بھنڈاری

مطبع : کانگرس پریس

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Extremist

۲۴۰۔ ”مے خانہ“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۹ء۔

مدیر : ایس ایم عشرت

مطبع : نایاب برقی پریس

تعداد : ۳۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۲۴۱۔ ”نجات“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : محسن صدیقی

مطبع : انصار پریس

پبلشر : محسن صدیقی

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Moderate

۲۴۲۔ ”ندائے حرم“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : ضیاء الدین احمد

مطبع : دہلی پرنٹنگ ورکس

پبلشر : -

تعداد : ۴۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں ۶۰۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Religious

۲۴۳۔ ”نظام المشائخ“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : محمد ارتضیٰ الواحدی

مطبع : درویش پریس؛ جون ۱۹۴۳ء میں محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۵۰۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں ۳۰۰۰؛ دسمبر

۱۹۴۶ء میں ۱۲۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۲۰۰۰

موضوع : اسلام و اردو ادب

سرکاری رائے : -

۲۴۴۔ ”نظام گزٹ“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : گل شہاگ احمد

مطبع : کمال پریس

پبلشر : گل شہاگ احمد

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرقہ

سرکاری رائے : Misc.

۲۳۵۔ ”نظام گزٹ“، ہفتہ وار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : گلزباغ احمد

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Misc.

۲۳۶۔ ”نظامی“، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : سید رکن الدین نظامی

مطبع : بمبئی جوہ برقی پریس؛ ۱۹۴۷ء میں جمال برقی پریس

پبلشر : سید رکن الدین نظامی

تعداد : ۵۰۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Religious

۲۳۷۔ ”نگار خانہ“، ہفتہ وار، (اردو و ہندی)، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : ایس ایم عشرت علی؛ مارچ ۱۹۳۹ء سے ایس واحد؛ بعد میں عشرت علی

مطبع : عصمی برقی پریس؛ ۱۹۴۳ء میں اردو پریس

پبلشر : -

تعداد : ۷۵۰؛ ۱۹۴۳ء میں ۲۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۲۵۰۰

موضوع : سنیما

سرکاری رائے : Cinema

۲۳۸۔ ”نگارستان“، پندرہ روزہ؛ ۱۹۴۳ء سے ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : ایس این رائے و گوبند سہائے
 مطبع : لاءیل آرٹ پریس؛ ۱۹۴۳ء میں پرتاب پرنٹنگ پریس
 تعداد : ۵۰۰
 موضوع : سنیما
 سرکاری رائے : Cinema

۲۳۹۔ ”نوائے وطن“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : بلیر سنگھ؛ مصور حسین نجم امروہوی؛ ستمبر ۱۹۴۳ء سے بلیر سنگھ
 مطبع : کارونیشن پرنٹنگ ورکس
 پبلشر : -
 تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۸۰۰
 موضوع : سنیما
 سرکاری رائے : Cinema

۲۵۰۔ ”نور“، ماہوار، جون ۱۹۴۵ء۔

مدیر : ایس ایس حسین
 مطبع : جناح پریس
 پبلشر : ایس انور حسین
 تعداد : ۱۰۰۰
 موضوع : اسلام
 سرکاری رائے : Religious

۲۵۱۔ ”نور افزا“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر :	محمد سعید
مطبع :	بہمنی جوب پریس
پبلشر :	محمد سعید
تعداد :	۵۰۰
موضوع :	اسلام
سرکاری رائے :	Religious

۲۵۲۔ ”نور تجارت“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر :	ڈاکٹر گیان چند جین
مطبع :	گیتا پرنٹنگ ورکس
پبلشر :	-
تعداد :	۳۵۰
موضوع :	متفرق
سرکاری رائے :	-

۲۵۳۔ ”نونہال“، ماہوار، دسمبر ۱۹۴۵ء۔

مدیر :	-
مطبع :	یونائیٹڈ پبلی کیشنز
پبلشر :	-
تعداد :	۶۰۰
موضوع :	تعلیم
سرکاری رائے :	Educational

۲۵۴۔ ”نوید صحت“، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : ایچ اے کمال

مطبع : جید برقی پریس

تعداد : ۲۰۰

موضوع : صحت

سرکاری رائے : Medical

۲۵۵۔ ”نئی تعلیم“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۰ء۔

مدیر : آشا دیوی؛ ۱۹۴۲ء میں سلامت اللہ

مطبع : جید برقی پریس

تعداد : ۷۰۰

موضوع : تعلیم

سرکاری رائے : -

۲۵۶۔ ”نئی روشنی“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : زاہد القادری؛ مارچ ۱۹۳۷ء سے حمید حسن

مطبع : تجلی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۵۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literary

۲۵۷۔ ”نیرنگ“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : عشرت رحمانی

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : اُردو ادب

سرکاری رائے : Literature

۲۵۸۔ ”وحدت“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۰ء۔

مدیر : عاشق علی

مطبع : جمال پریس

پبلشر : عاشق علی

تعداد : ۲۰۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں ۱۵۰۰؛ دسمبر ۱۹۴۶ء میں ۳۰۰۰

موضوع : اسلام

سرکاری رائے : Extremist/ communal

۲۵۹۔ ”وطن“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : شیوناتھ بھٹنگر

مطبع : اعلیٰ پریس

پبلشر : شیوناتھ بھٹنگر

تعداد : ۵۰۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Extremist

۲۶۰۔ ”ویر“ (ڈی اے وی ہائی سکول میگزین)، سہ ماہی (اُردو، ہندی و انگریزی)، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : دیارام و ہنسراج شرما

مطبع : چندر پرنٹنگ ورکس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : تعلیم

سرکاری رائے :

۲۶۱ - ”ولیش سماچار“، ہفتہ وار (اُردو و ہندی)، ۳۰-جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : اچار یہ چندر شیکھر شاستری؛ ستمبر ۱۹۴۳ء سے روپ چند؛ دسمبر

۱۹۴۶ء سے ۱۹۴۷ء ڈاکٹر نند کشر

مطبع : سرسوتی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ دسمبر ۱۹۴۶ء میں ۶۰۰

موضوع : ہندومت

سرکاری رائے : -

۲۶۲ - ”ولیش متر“، ہفتہ وار، دسمبر سے ماہوار، دسمبر ۱۹۴۵ء۔

مدیر : رام سنگھ

مطبع : تیج پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : سماجی ترقی

سرکاری رائے : -

۲۶۳۔ ”ہماری زبان“، پندرہ روزہ، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر :	ریاض الحسن، کیفی دہلوی ۱۹۴۲ء میں رفیق الدین احمد
مطبع :	لطیفی پریس؛ جید پریس
پبلشر :	سید صلاح الدین جمالی، بعد میں ایس اخلاقی
تعداد :	۲۰۰۰؛ ۱۹۴۳ء میں ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۸۰۰
موضوع :	اردو زبان و ادب
سرکاری رائے :	-

۲۶۴۔ ”ہمجولی“، ماہوار، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر :	ڈاکٹر سعید احمد
مطبع :	محبوب المطالع
پبلشر :	-
تعداد :	۷۰۰
موضوع :	اردو زبان و ادب
سرکاری رائے :	Literary

۲۶۵۔ ”ہمدرد“، روزنامہ، ۳۰-جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر :	مولانا محمد علی؛ مارچ ۱۹۲۹ء میں محمد جعفری؛ جون ۱۹۴۳ء میں
مطبع :	معتصم بریلوی؛ دسمبر ۱۹۴۶ء میں ایم ایم صدیقی و ایم ایچ عسکری
پبلشر :	کا مرٹھ و ہمدرد پریس؛ جون ۱۹۴۳ء میں جید پریس؛ مارچ
تعداد :	۱۹۴۷ء میں کمال پرنٹنگ پریس
پبلشر :	-
تعداد :	۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء سے ۳۰۰

موضوع : اسلام و سیاست

سرکاری رائے : In December 1946 - extremist

Pro Moslem League with bitter tones;

۲۶۶۔ ”ہمدرد جامعہ“، ماہوار، دسمبر ۱۹۳۹ء-۱۹۴۷ء۔

مدیر : شفیق الرحمن؛ خواجہ حافظ فیاض احمد

مطبع : محبوب المطابع

پبلشر : شفیق الرحمن قدوائی؛ ایس رحمان قدوائی

تعداد : ۵۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں ۲۵۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۵۰۰

موضوع : تعلیم

سرکاری رائے : -

۲۶۷۔ ”ہمدرد صحت“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : خواجہ نیاز احمد و حکیم حاجی عبدالحمید؛ ۱۹۴۱ء میں حکیم مفرح الدین

احمد؛ ۱۹۴۲ء سے حکیم محمد سعید

مطبع : لطیفی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۵۰۰۰

موضوع : حکمت

سرکاری رائے : Medical

۲۶۸۔ ”ہندو سماچار“، ہفتہ وار، ۳۰- جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : راج نرائن

مطبع : ہندوستان الیکٹرک پرنٹنگ ورکس

پبلشر : -

تعداد : ۳۶۰

موضوع : ہندو اخبار

سرکاری رائے : Liberal

۲۶۹۔ ”ہونہار“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : فیاض حسین نازی

مطبع : جامعہ ملیہ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : تعلیم

سرکاری رائے : -

۲۷۰۔ ”ہیمننا“، سہ ماہی (انگریزی، اردو اور ہندی)، ۳۰-جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : ایس آرداس

مطبع : تاج محل پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : تعلیم

سرکاری رائے : Educational

ہندی

۱۔ ”آ جکل“، پندرہ روزہ، جون ۱۹۳۵ء-۱۹۳۷ء۔

مدیر : آغا محمد دادشی

پرینٹر : -

پبلشر : یونائیٹڈ پبلی کیشنز

تعداد : -

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : سرکاری رسالہ

۲۔ ”ارجن“، روزنامہ، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : اندرودیا وچس پتی

پرینٹر : ارجن پریس

پبلشر : سد دھرم پراچارک

تعداد : ۱۰۰۰؛ ۱۹۲۶ میں ۱۸۰۰

موضوع : انتہا پسند ہندوؤں کا ترجمان

سرکاری رائے : Extremist Hindu

۳۔ ”ارجن“، ہفتہ وار، جون ۱۹۲۶ء۔

مدیر : اندرودیا وچس پتی

پرینٹر : ارجن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۶۰۰

موضوع : انتہا پسند ہندوؤں کا ترجمان

سرکاری رائے : Extremist Hindu

۴۔ ”آریہ کمار“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : کے ڈی شاستری؛ جون ۱۹۲۶ء میں وائی وی سنگھ

پرنٹر : بیتاب پرنٹنگ پریس؛ ارجن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : ہندومت

سرکاری رائے : -

۵۔ ”اگر وال ہتیشی“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : رام گوپال گپتا

پرنٹر : سنٹرل انڈیا پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Sectional

۶۔ ”الوک“، ماہوار (ہندی و بنگالی)، جون ۱۹۴۲ء۔

مدیر : ولما ورما و شنکلا گویل

پرنٹر : کیمبرج پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Literature

۷۔ ”اہلو والیہ“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : بشن پال

پرینٹر : دینا ناتھ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : ہندومت

سرکاری رائے : Religious

۸۔ ”برلا ملز پتیکا“، ہفتہ وار، بعد میں پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : چرنجی لال پروہت؛ مارچ ۱۹۴۶ء سے نرائن دت وید

پرینٹر : ارجن پریس

پبلشر : برلا ملز

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Commercial/ Labour Welfare

۹۔ ”بھارت گوہتیشی تلسی پتر“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۲۵ء۔

مدیر : دیورتن شوکل

پرینٹر : گیادت پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : ہندومت

سرکاری رائے : Religious

۱۰۔ ”دھننگر گزٹ“ (ہندی و اردو)، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : کالکا پرشاد ورما

پرنٹر : بھارت پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۵۰

موضوع : سوشل ریفارم

سرکاری رائے : Social reforms

۱۱۔ ”بیوپار پترا“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۲۱ء۔

مدیر : بہاری لال

پرنٹر : شانتی پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Commercial

۱۲۔ ”پارک پرکاش“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۲۹ء۔

مدیر : گھاسی رام

پرنٹر : گیادت پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Social reform

۱۳۔ ”پراجامترا“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : برج بھوشن شرما

پرنٹر : پراجامترا پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۱۴۔ ”پر بھت“، ہفتہ وار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : کرونا شنکر و رتنیش

پرنٹر : سرسوتی پریس؛ جینتی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ ۱۹۴۶ء میں ۸۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : -

۱۵۔ ”پر جا بندھو“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : سوامی چھیدا نند سرسوتی

پرنٹر : ادتیہ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ ۱۹۴۶ء میں ۲۵۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literary

۱۶۔ ”پرلوک“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : جیدر ناتھ شرما

پرنٹر : امپیریل پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : -

۱۷۔ ”پریم“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : ڈی آر جگل

پرنٹر : دن بندھو پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۱۸۔ ”نچل برہمن سماچار“، ہفتہ وار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : پنڈت پر بھودیال شرما

پرنٹر : الہ آباد مشن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰ : ۱۹۴۶ء میں ۱۰۰۰

موضوع : برہمن ذات کا ترجمان

سرکاری رائے : Social reforms

۱۹۔ ”پہیلی“، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : بیرندر پت رائے

پرنٹر : گنگا شیواری پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : ہندومت

سرکاری رائے : Social reforms

۲۰۔ ”تیج“، ہفتہ وار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : سوامی رامانندو دیش بندھو گپتا؛ ۱۹۴۳ء سے دھرم پال گپتا؛ دسمبر

۱۹۴۶ء سے رام لال ورما

پرنٹر : شانتی پریس؛ ۱۹۴۳ء سے تیج پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰ : ۱۹۴۶ء میں ۲۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Extremist

۲۱۔ ”جگیدا برہمن“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : مول چندر شرما

پرنٹر : گیادت پریس

پبلشر : جے کشن شرما

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Social reforms

۲۲۔ ”جنگیدہ بندھو“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : بال مکند شرما

پرنٹر : گیادت پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Social reforms

۲۳۔ ”جنگیدہ سماچار“، پندرہ روزہ، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : جے کشن

پرنٹر : گیادت پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۵۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Social reforms

۲۴۔ ”جین پرچارک“، ہفتہ وار (اُردو و ہندی)، دسمبر ۱۹۳۹ء۔

مدیر : ہیرالال جین (ہندی) و بلونت سنگھ جین (اُردو)

پرنٹر : امپیریل بک ڈپو پریس

پبلشر : -

تعداد : -

موضوع : جین مت

سرکاری رائے : -

۲۵۔ ”جین گزٹ“، ہفتہ وار، جون ۱۹۴۲ء۔

مدیر : خوب چند شاستری

پرنٹر : ہندوستان ٹائمز پریس

پبلشر : -

تعداد : ۴۰۰؛ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰

موضوع : جین مت

سرکاری رائے : Sectional

۲۶۔ ”جیوتی“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : ودیاوتی سیٹھ

پرنٹر : مراٹھی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : -

۲۷۔ ”جیون ساہتیہ“، ماہوار، دسمبر ۱۹۴۴ء-۱۹۴۷ء۔

مدیر : ہری بابو پادھایا

پرنٹر : ہندوستان ٹائمز پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : حفظان صحت

سرکاری رائے : Medical

۲۸۔ ”جیون سدھار“، ہفتہ وار۔ مارچ ۱۹۳۷ء۔

مدیر : مہابیر پرشاد

پرنٹر : گیا پریس

پبلشر : -

تعداد : ۷۵۰

موضوع : حفظان صحت

سرکاری رائے : Medical

۲۹۔ ”چتراپت“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : پر بھت و دیارتھی

پرنٹر : روپ وانی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : سنیما

سرکاری رائے : Cinema

۳۰۔ ”چتراپرکاش“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : این ایس چندرا، ہروکرونا شکر

پرنٹر : ونڈسر پریس؛ آر بی ہلدیا لکشمی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰ : مارچ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Communal

۳۱۔ ”دھارا“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : چندر شیکھر شاستری و شوگن چند شاستری

پرنٹر : دھارا پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literature

۳۲۔ ”دہلی کلاتھ ملزگزٹ“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : پرمانند ودیا لنگر

پرنٹر : ارجن پریس

پبلشر : دہلی کلاتھ ملز

تعداد : ۱۰۰۰ : ۱۹۴۷ء میں ۲۰۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Misc.

۳۳۔ ”دہمکن برہمن“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : رام چندرا شرما کوشک و آرڈی شاستری

پرنٹر : ادیتا پریس

پبلشر : رشی دیوشاستری

تعداد : ۳۰۰؛ ۱۹۴۷ء میں ۴۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Sectional

۳۴۔ ”دیواندسندیش“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : راجندر ناتھ شاستری

پرنٹر : آریہ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Religious

۳۵۔ ”ڈی اے وی ہائی سکول میگزین“، سہ ماہی (انگریزی، اردو و ہندی)، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : ایشور داس

پرنٹر : وکٹوریہ کراس پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : تعلیم

سرکاری رائے : Educational

۳۶۔ ”راس بہاری“، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : منگلانند گوتم و دھرم پال گپتا

پرنٹر : جنتی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰ : ۱۹۴۶ء میں ۳۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : -

۳۷۔ ”راشتریہ سماچار“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : دیو کرن شرما

پرنٹر : بھدوار پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۳۸۔ ”رشی“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : بجندر ناتھ شرما

پرنٹر : بھدوار پریس

پبلشر : دینا ناتھ شرما

تعداد : ۳۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۳۹۔ ”رکشاشا“، ہفتہ وار، جون ۱۹۴۲ء۔

مدیر : خوب چند شاستری

پرنٹر : میونسپل پریس

پبلشر : -
 تعداد : ۱۰۰۰
 موضوع : متفرق
 سرکاری رائے : Misc.

۴۰۔ ”رنگ بھومی“، ہفتہ وار؛ ۱۹۴۲ء سے ماہوار؛ مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : منگلانند گوتم و دھرم پال گپتا
 پرنٹر : ایسٹرن کارڈ بورڈ پریس؛ ونڈسر پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۵۰۰؛ دسمبر ۱۹۴۶ء میں ۲۵۰۰
 موضوع : سنما
 سرکاری رائے : -

۴۱۔ ”سارنگ“، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : ایس این گھوش
 پرنٹر : جید پریس
 پبلشر : -
 تعداد : ۱۰۰۰۰
 موضوع : موسیقی
 سرکاری رائے : -

۴۲۔ ”ساریتا“، ماہوار، دسمبر ۱۹۴۶ء۔

مدیر : وجے نرائن
 پرنٹر : دہلی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۴۳۔ ”ساہتیہ دربار“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۴۴ء۔

مدیر : سمیت لال پروبھت

پرنٹر : روپوانی پریس

پبلشر : پروبھت

تعداد : ۱۵۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literature

۴۴۔ ”سنتتر بھارت“، ہفتہ وار، جون ۱۹۴۶ء۔

مدیر : گیانند بھکشو

پرنٹر : شار پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Extremist

۴۵۔ ”پتھر دربار“، ہفتہ وار، ۱۹۳۹ء۔

مدیر : رشب چرن جین، چندر دھر، پروبھت و دیارتھی؛ ۱۹۴۶ء سے شکر لال

پرنٹر : روپوانی پرنٹنگ ہاؤس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰؛ ۱۳۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Moderate/ Independent

۴۶۔ ”پستہ رشتی“، ماہوار، جون ۱۹۴۱ء۔

مدیر : راجندر شرما

پرینٹر : دھارا پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Literature

۴۷۔ ”سدھناشو“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : رام چندر اتواری جگدید

پرینٹر : جمنا پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Religion

۴۸۔ ”سرودیشک“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : رگھوناتھ پرشاد؛ دھرم داس

پرینٹر : چندر پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Misc.

۴۹۔ ”سری سوا دھیا“، سہ ماہی، مارچ ۱۹۴۷ء۔

مدیر : پنڈت ہرودیشرما

پرینٹر : ارجن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۵۰۔ ”سنجیون“، ماہوار، جون ۱۹۴۵ء۔

مدیر : چتورسین شاستری

پرینٹر : ارجن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : طب

سرکاری رائے : Medical

۵۱۔ ”سندیش“، روزنامہ، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : لکشمی نرائن پھریلیا

پرینٹر : سندیس پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۵۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۵۲۔ ”سنگم“، روزنامہ، جون ۱۹۳۹ء۔

مدیر : سوامی چھیدانند

پرنٹر : ادتیہ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۵۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۵۳۔ ”سوتاسندیس“، ماہوار، دسمبر ۱۹۳۶ء۔

مدیر : رام چندر بھارتی

پرنٹر : پراکاش پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۶۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : -

۵۴۔ ”سیوک“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : بنی پرشاد شرما

پرنٹر : دھارا پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Extremist

۵۵۔ ”شدھی سماچار“، اشاعت اسلام، ماہوار، جون ۱۹۲۶ء۔

مدیر : کے سی جین

پرنٹر : ارجن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : شدھی

سرکاری رائے : Religion

۵۶۔ ”شردھانند“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : ایس سی آنند؛ سوامی چھیدا نندسرسوتی

پرنٹر : ادتیہ پریس؛ پراکاش پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰؛ ۱۹۴۶ء میں ۸۰۰

موضوع : ہندومت

سرکاری رائے : Religion

۵۷۔ ”شری چورسیا براہمن کیشری“، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : چندر شیکھر شرما

پرنٹر : شانتی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Sectional

۵۸۔ ”شری سوادھیا“، سہ ماہی، جون ۱۹۴۲ء-۱۹۴۶ء۔

مدیر : ہرداس شرما

پرینٹر : ارجن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Literature

۵۹۔ ”شری کرشنا کرانامارکٹ رپورٹ“، ہفتہ وار، جون ۱۹۴۲ء-۱۹۴۶ء۔

مدیر : دیوک نندن

پرینٹر : پرتاب پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Commercial

۶۰۔ ”شری سوادھیہ“، سہ ماہی، جون ۱۹۴۲ء۔

مدیر : ہرداس شرما

پرینٹر : ارجن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Literature

۶۱۔ ”شکشا“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : راج نرائن

پرنٹر : پراکاش پرنٹنگ پریس

پبلشر : سدھارام پراچارک

تعداد : ۳۶۰؛ ۱۹۴۳ء میں ۲۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literature

۶۲۔ ”قلم چترا“، پندرہ روزہ، دسمبر ۱۹۴۴ء۔

مدیر : برج موہن شرما

پرنٹر : شانتی پریس

پبلشر : برج موہن شرما

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Cinema

۶۳۔ ”کانگرس“، روزنامہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : شیونرائن بھٹنگر

پرنٹر : اعلیٰ پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Moderate

۶۴۔ ”کائیکستھ“، ماہوار، جون ۱۹۴۲ء۔

مدیر : ہرچند بہادر

پرنٹر : میونسپل پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Social reform

۶۵۔ ”کائیکستھ ہتکاری“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : قمر

پرنٹر : اعلیٰ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Social reform

۶۶۔ ”کرم تو گئی“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : وشو مہر دت

پرنٹر : بھدور پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۵۰۰

موضوع : ہندومت

سرکاری رائے : Religious

۶۷۔ ”کشتریہ سندیش“، ہفتہ وار، جون ۱۹۳۹ء۔

مدیر : تیرتھ رام چوہان

پرنٹر : پورن پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : کھشتری ذات کا ترجمان

سرکاری رائے : Social reforms

۶۸۔ ”مکمل“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۷ء۔

مدیر : چندر شیکھر شرما

پرنٹر : -

پبلشر : بھنوپرنٹنگ ورکس

تعداد : ۵۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Misc.

۶۹۔ ”کمودی“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : ایم ایس چندر دھر

پرنٹر : ونڈسر پریس؛ روپوانی پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۴۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۵۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literature

۷۰۔ ”گوپال“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۳۹ء-۱۹۴۷ء۔

مدیر : نول کشور؛ ۱۹۴۴ء میں بلدیو پرشاد شرما؛ جے پی ورما و فتح چند شرما

پرینٹر : گوپال پریس؛ کرشن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰ تا ۳۰۰

موضوع : گائے ماتا کی حفاظت

سرکاری رائے : Cow Protection

۷۱۔ ”گور برہمن سماچار“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۷ء۔

مدیر : پنڈت کشن چند بھردواج

پرینٹر : گیادت پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۵۰۰

موضوع : گور برہمنون کا ترجمان

سرکاری رائے : Social reforms

۷۲۔ ”لوکمانیہ“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۴۴ء۔

مدیر : ہریش چندر

پرینٹر : لوکمانیہ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literature

۷۳۔ ”ما“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : رام چندر شرما

پرنٹر : مراٹھی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literature

۷۴۔ ”مانو دھرم“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : دینا ناتھ بھارگوا

پرنٹر : جمنا پرنٹنگ ورکس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰؛ ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰

موضوع : ہندومت

سرکاری رائے : Religious

۷۵۔ ”ماٹھور سیوک“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : زنجی لال گوتم

پرنٹر : ارجن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰؛ ۱۹۴۷ء میں ۲۵۰

موضوع : ہندومت

سرکاری رائے : Religious

۷۶۔ ”مہاراشٹھی“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۲۵ء۔

مدیر : ویدورت وشہر

پرنٹر : مہاراشٹھی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literature

۷۷۔ ”مہا بھارت“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : چتورسین گپتا

پرنٹر : پربتی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۷۰۰

موضوع : متفرق

سرکاری رائے : Misc.

۷۸۔ ”نامدیوگزٹ“، ماہوار، جون ۱۹۲۵ء۔

مدیر : سدھورام

پرنٹر : گیادت پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۵۰

موضوع : رفاہ عام

سرکاری رائے : Social reform

۷۹۔ ”نیاسنسار“، ہفتہ وار، دسمبر ۱۹۴۶ء۔

مدیر : ہر دیال سنگھ

پرنٹر : شانتی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۳۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Independent

۸۰۔ ”نیا ہندوستان“، روزنامہ، دسمبر ۱۹۴۶ء۔

مدیر : بھارت بھوشن

پرنٹر : -

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰۰

موضوع : سیاست

سرکاری رائے : Extremism

۸۱۔ ”نیا لوگ“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : مہاویر ادھیکاری

پرنٹر : نیشنل پرنٹنگ ورکس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Extremist

۸۲۔ ”وشوامترا“، روزنامہ، جون سے ہفت روزہ، مارچ ۱۹۴۲ء۔

مدیر : ستیادیو ودیا لکھر و بابورام مسرا

پرنٹر : وشوامترا پریس

پبلشر : -

تعداد : ۶۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Extremist

۸۳۔ ”ویر“، پندرہ روزہ، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : کاشی ناتھ جین و مکتا پرشاد جین

پرنٹر : سنٹرل انڈیا پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Sectional

۸۴۔ ”ویر“، سہ ماہی، جون ۱۹۴۲ء۔

مدیر : دیارام و ہنسراج شرما

پرنٹر : چندر پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Educational

۸۵۔ ”ویر ارجن“، روزنامہ، جون ۱۹۴۵ء سے ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : رام گوپال ودیا لنگر؛ ۱۹۴۶ء میں کرشن چندر

پرنٹر : ارجن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۶۰۰۰؛ ۱۹۴۶ء میں ۳۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Extremist

۸۶۔ ”ولیش پرچارک“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : شیو چرن داس

پرنٹر : شانتی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Religious

۸۷۔ ”ولیش سماچار“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : جے کرشن اگروال

پرنٹر : شانتی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۷۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Communal

۸۸۔ ”ویش مترا“، ماہوار، دسمبر ۱۹۲۵ء۔

مدیر : نتھورام شرما

پرینٹر : بیتاب پریننگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Social reforms

۸۹۔ ”ویشناوا برہمن“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۱ء۔

مدیر : رام چندر شرما

پرینٹر : شانتی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۷۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Communal

۹۰۔ ”ویوپار قانون“، ماہوار، جون ۱۹۳۱ء۔

مدیر : کے سی جین

پرینٹر : پراکاش پریننگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Commercial

۹۱۔ ”ہریجن سیوک“، ماہوار، مارچ ۱۹۳۵ء۔

مدیر : ویوگی ہری

پرینٹر : ہندوستان ٹائمز پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰۰؛ مارچ ۱۹۳۷ء میں ۳۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Social reform

۹۲۔ ”ہریجن ہتیشی“، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر : کرم چند

پرینٹر : چندر پرنتنگ ورکس

پبلشر : -

تعداد : ۱۰۰۰؛ مارچ ۱۹۴۷ء میں ۳۰۰

موضوع : اچھوت قوم کا ترجمان

سرکاری رائے : Social reforms

۹۳۔ ”ہریش چندر“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۷ء۔

مدیر : امیر چندرتگی

مطبع : توفیق کمال پرنتنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۵۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Sectarian

۹۴۔ ”ہمارے بالک“، ماہوار، ستمبر ۱۹۴۳ء - ۱۹۴۷ء۔

مدیر : آر کرشن کھدر جی

پرینٹر : سر سوتی پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰ : ۱۹۴۷ء میں ۱۰۰۰

موضوع : ادب

سرکاری رائے : Literature

۹۵۔ ”ہندو“، ہفتہ وار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : وی ایس ویر، سیتارام، کرشن بہاری تیواری و آئی کے شرما

پرینٹر : ہندو مشن پریس

پبلشر : -

تعداد : ۲۰۰۰

موضوع : ہندومت کی پرچار

سرکاری رائے : Communal / Extremist

۹۶۔ ”ہندو سنسار“، روزنامہ، جون ۱۹۲۵ء - ۱۹۴۷ء۔

مدیر : پنڈت جھبرمل

پرینٹر : راجندر پرنٹنگ پریس

پبلشر : -

تعداد : ۸۰۰ تا ۱۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Extremist / Radical

۹۷۔ ”ہندوستان“، روزنامہ، جون ۱۹۲۶ء۔

مدیر : مکت بہاری ورما

پرنٹر : ہندوستان ٹائمز پریس

پبلشر : دیوی پرشاد شرما

تعداد : ۶۰۰۰؛ ۱۹۳۷ء میں ۲۰۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Extremist

۹۸۔ ”ہندی پتربیکا“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۱ء۔

مدیر : جگدیش

پرنٹر : گونڈل پریس

پبلشر : -

تعداد : ۴۰۰

موضوع : -

سرکاری رائے : Literature

عربی

۱۔ ”العرب“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۶ء۔

مدیر	:	-
مطبع	:	-
پبلشر	:	یونائیٹڈ پبلی کیشنز
تعداد	:	-
سرکاری رائے	:	-

۲۔ ”الفرسا والسلاسه“، ماہوار، مارچ ۱۹۴۶ء۔

مدیر	:	-
مطبع	:	-
پبلشر	:	یونائیٹڈ پبلی کیشنز
تعداد	:	-
سرکاری رائے	:	-

فارسی

۱۔ ”آہنگ“، سہ ماہی (فارسی و انگلش)، جون ۱۹۴۴ء۔

مدیر	-
مطبع	یونائیٹڈ پریس
پبلشر	یونائیٹڈ پبلی کیشنز
موضوع	ادب
تعداد	۵۰۰
سرکاری رائے	فارسی و انگریزی

۲۔ ”تاج محل“، سہ ماہی (فارسی و انگریزی)، دسمبر ۱۹۴۴ء۔

مدیر	محمد علی
مطبع	لطیفی پریس
پبلشر	یونائیٹڈ پبلی کیشنز
موضوع	ادب
تعداد	۱۰۰۰
سرکاری رائے	Misc.

۳۔ ”جہان آزاد“، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر	عبداللطیف خان؛ ایس ایم سجادی؛ این جبریس
مطبع	لطیفی پریس
پبلشر	-

موضوع : متفرق

تعداد : ۳۰۰؛ ستمبر ۱۹۴۳ء میں ۷۵۰۰

سرکاری رائے : -

۴۔ ”مشپور“، ماہوار، دسمبر ۱۹۴۶ء۔

مدیر : -

مطبع : -

پبلشر : یونائیٹڈ پبلی کیشنز

موضوع : متفرق

تعداد : ۵۰۰

سرکاری رائے : -

پستو

۱۔ ”ژوند“، ماہوار، دسمبر ۱۹۴۶ء۔

مدیر	-
مطبع	-
پبلشر	یونائیٹڈ پبلی کیشنز
موضوع	متفرق
تعداد	۵۰۰
سرکاری رائے	-

۲۔ ”نان پرون“ (Nan pron)، ماہوار، جون ۱۹۴۳ء۔

مدیر	ایس اے رحمن
مطبع	-
پبلشر	-
موضوع	متفرق
تعداد	۳۵۰۰
سرکاری رائے	-

اشاریہ

۵۹	آتما، شیل
۵۷	آزاد، ابوالبلیان
۳۸	آزاد، شیخ محمد عثمان
۱۱۲	آشاد یوی
۷۶	آغا حسین، سید
۶۳، ۶۲	آمنہ نازلی، سیدہ
۱۳۶	آنند، ایس سی
۷۵	ابن حسن، سید
۱۰۵	ابن عربی، سید
۳۵	ابوالاعلیٰ مودودی، سید
۳۵	ابوالمعارف عرفان
۱۲۶	ایادھایا، ہری بابو
۱۰۱	اجمالی، ایم محمد مظہر الدین
۱۰۲، ۹۶، ۶۹	احسان الحق
۶۱	احمد بخش
۹۵	احمد علی
۱۰۶، ۱۰۵	احمد متقی
۷۰	احمد، ایس

۱۱۵	اخلاقی، الیس
۱۳۴	ادھیکاری، مہاویہ
۱۰۸	ارتضیٰ الواحدی، محمد
۵۷	اسلم
۶۳	اشرف، سید
۳۳	اظہر علی دہلوی، سید
۶۸	اظہر، پیرزادہ اظہر علی
۷۹	افتخار حسین، سید
۵۵	اکبر
۳۲	اکرام اللہ
۱۴۶	اگر وال، جے کرشن
۸۴	امۃ الزہرا
۵۸	امین سحرانی
۱۱۸	اندرو دیا وچس پتی
۹۷	انصاری، بشیر
۵۲	انصاری، سعید
۹۱	انصاری، عبدالسلام
۴۵	انصاری، محمودہ
۸۷	انوار الحق، ایچ
۵۰	انوراعظمی الہ آبادی
۶۲	اوبرائن، ڈبلیو جی

۸۶	او برائن، ڈبلیو جی سی
۵۸	اوہری، بشن داس
۱۲۹، ۷۳	ایشوری داس
۷۰	برکت احمد
۸۱	برمی، انور
۵۸	بشن داس ادہری
۶۶، ۶۵	بشیر احمد، میر
۹۴	بقائی نقشبندی
۶۷، ۶۶، ۶۵، ۵۳	بقائی، عزیز الحسن
۱۱۰	بلبیر سنگھ
۹۸	بلدیو دیوان
۹۳	بلقیس فاطمہ
۶۳	بلونت سنگھ
۱۲۱	بہاری لال
۴۶	بید، وی اے
۴۶	بید، وی کے
۱۴۴	بھارت بھوشن
۱۳۵	بھارتی، رام چندر
۱۴۲	بھارگوا، دینا ناتھ
۱۳۸	بھنگر، شیونرائن
۱۴۱	بھردوانج، پنڈت کشن چند

۱۳۲	بھکشو، گیانند
۷۸	بھگونت رائے
۵۷	بھیم سنگھ
۱۲۰	پال، بشن
۹۶	پر تھی سنگھ نہرا
۱۳۳	پر شاد، رگھوناتھ
۱۲۷	پر شاد، مہابیر
۳۹	پر میشری داس
۱۲۰	پروہت، چرنجی لال
۱۳۲	پروہت، سمببت لال
۹۰	پریم سنگھ
۵۹	پیا، لالیٹھا کمار
۲۷	پیارے لعل بھلا
۱۳۴	پھریلیا، لکشمی نرائن
۱۰۱	تقی دہلوی، حکیم محمد
۴۷	تواریا، رام کشن
۱۴۹	تیواری، کرشن بہاری
۱۵۲	جبریس، این
۵۴	جعفری، اے
۱۱۵، ۱۰۴	جعفری، محمد
۱۳۳	جگدید، رام چندر تیواری

۱۵۰	جگدیش
۱۲۳	جگل، ڈی آر
۶۷	جمال، ایم
۱۱۵، ۶۲، ۶۰	جمالی، سید صلاح الدین
۱۲۵	جین، بلونت سنگھ
۶۴	جین، دیپ چند
۵۶	جین، دلش بندھو پنالال
۱۳۲	جین، رشب چرن
۱۲۵	جین، کاشی ناتھ
۱۴۷، ۱۳۶	جین، کے سی
۱۱۱	جین، ڈاکٹر گیان چند
۳۳	جین، مست رام
۱۴۵	جین، مکتا پرشاد
۱۲۵، ۶۳	جین، ہیرالال
۱۴۹	جھبر مل، پنڈت
۴۵	چمن، رضیہ سلطانہ
۴۷	چند کی رام
۱۲۷	چندرا، این ایس
۱۳۲	چندر دھر
۱۴۰	چندر دھر، ایم ایس
۴۷	چوپرا، ایس این

۸۰	چوپرا، شام ناتھ
۸۰	چوپرا، شنبھو ناتھ
۷۲	چودھری، ہری رام
۱۴۰	چوہان، تیرتھ رام
۱۳۶، ۱۳۵، ۱۳۲	چھیدا نند سرسوتی، سوامی
۷۲	حامد حسن وحشی
۹۴، ۶۱، ۴۶	حامد شا، جہانپوری
۶۷	حبیب اشعر، ایم
۱۰۶	حسن ریاض
۱۰۵، ۷۵، ۷۲	حسن نظامی، خواجہ
۸۳	حسین امام، اخوانزادہ
۱۱۰	حسین، ایس ایس
۹۰	حفیظ الدین، مولوی محمد
۸۷	حقی، قاری انوار الحق
۵۴، ۵۳	حمید الدین
۸۶، ۸۰	حمید جلالی، ابو حسنا سید
۱۱۲	حمید حسن
۶۱، ۴۶	حمید شا، جہانپوری
۶۲، ۶۱	خلیل الرحمن، میر
۷۵	خلیق، ایس اے
۳۸	خورشید علی

۱۰۲	خورشید یار بیگ، مرزا
۱۱۸	دادشی، آغا محمد
۱۱۷	داس، الیس آر
۹۸	داس، الیس سی
۱۳۶	داس، شیو چرن
۱۳۹	دت، وشو مھر
۳۵	دلبر حسین خان، حکیم
۱۳۵، ۱۱۳	دیارام
۱۳۷	دیوک نندن
۳۱	دھرم بھکشو
۱۳۳	دھرم داس
۷۷	دھرم سنگھ
۶۷	ڈیائی، الیس
۴۷	ڈیو، ڈی وائی
۱۳۸، ۱۱۶	راج نرائن
۸۴، ۶۲، ۴۶	رازق الخیری
۹۴	رام چندر گور
۱۱۴، ۴۷	رام سنگھ
۴۶	رام بکی
۴۷	رام کشن تواریا
۱۲۴، ۵۶	رامانند، سوامی

۱۱۰	رائے، ایس این
۱۲۳	رائے، بیرندر پت
۴۰	رتن چند
۱۵۴	رحمن، ایس اے
۱۰۰	رحمن، ایم ایچ
۱۴۸	رنگی، امیر چند
۱۰۳	رضوان الحق
۶۰	رضوی خانہ آبادی
۹۱	رضوی، سید ظفر
۲۸	رفیع الدین احمد
۱۱۵	رفیق الدین احمد
۲۹	رفیق خالق
۴۴	رنگین لال رنگین
۱۱۴	روپ چند
۱۱۵	ریاض الحسن
۶۹	ریاض الدین، محمد
۶۹	رئیس الدین، محمد
۱۱۲، ۳۸	زاہد القادری، محمد
۷۲	زاہد حسین مارہروی
۷۹، ۴۱	زبیری، ایچ اے
۴۱، ۴۰، ۲۷	زبیری، ہلال احمد

۲۷	زبیری، فخر السلام
۶۳	سجاد، ایس ایم
۱۵۲	سجادی، ایس ایم
۱۳۳	سدھورام
۶۵	سرخوش قزلباش، آغا
۱۳۶، ۱۲۲	سرسوتی، سوامی چھیدانند
۵۹	سریواستوا، پریم لقا
۸۹	سریواستوا، جی ایل
۴۵	سعید احمد اکبر آبادی
۱۱۵، ۸۸	سعید احمد، ڈاکٹر
۸۷	سعید، ایم
۷۰	سکینہ، ستیش چندرا
۱۱۲	سلامت اللہ
۷۳	سلامت اللہ دہلوی، محمد
۳۹	سنگھی، من موہن
۱۱۹	سنگھ، وائی وی
۱۴۴	سنگھ، ہر دیال
۳۲	سہوانی، حکیم انور
۵۰، ۴۹، ۳۱	سہگل، لال چند
۷۳	سیال کاشمیری، آغا
۱۰۶	سیپارام

۱۴۹	سیتارام
۱۰۵	سید محمود
۸۵	سیفی ندوی
۱۱۴	شاستری، اچاریا چندر شیکھر
۱۲۸	شاستری، آرڈی
۷۱	شاستری، بی ڈی
۶۴	شاستری، ہنسی دھر
۱۳۴	شاستری، چتورسین
۱۲۸	شاستری، چندر شیکھر
۱۳۰، ۱۲۶، ۶۴	شاستری، خوب چند
۱۲۹	شاستری، راجندر ناتھ
۱۲۹، ۷۱	شاستری، رشی دیو
۱۲۸	شاستری، شوکن چند
۱۱۹	شاستری، کے ڈی
۹۳	شام سندر
۷۸	شاہد احمد
۷۹	شبیر احمد، سید
۱۴۹	شرما، آئی کے
۱۲۵	شرما، بال مکند
۱۳۰	شرما، بجندر ناتھ
۱۱۲	شرما، برج بھوشن

۱۳۸	شرما، برج موہن
۱۴۱	شرما، بلد یو پرشاد
۱۳۵	شرما، بنی پرشاد
۱۲۳	شرما، پنڈت پر بھودیال
۱۳۴	شرما، پنڈت ہر وید
۱۲۳	شرما، جید رناتھ
۱۴۰، ۱۳۶	شرما، چندر شیکھر
۱۳۰	شرما، دیو کرن
۱۳۳	شرما، راجندر
۱۴۷، ۱۴۲، ۹۸	شرما، رام چندر
۷۱	شرما، شری چند
۱۴۱، ۹۳	شرما، فتح چند
۱۴۸، ۷۱	شرما، کوشک، رام چندرا
۴۱	شرما، ملکہی رام
۱۲۴	شرما، مول چند
۱۴۷	شرما، نتھورام
۱۳۷	شرما، وی ایس
۱۴۵، ۱۱۳	شرما، ہرداس
۴۱	شرما، ہنسراج
۴۱	شری نارائن
۵۳	شفاعت احمد خان

۷۰	شفیع احمد، بیگم ڈاکٹر
۴۳، ۳۰	شفیع احمد، صوفی
۵۱	شفیع، ایس محمد
۶۲	شفیع، ایم ایف
۱۱۶	شفیق الرحمن قدوائی
۴۲	شکور نجمی، اے
۱۰۶	شمس الحسن، ایس
۴۳	شمیم جالندھری
۹۸	شنکر دیو، چودھری
۱۳۲	شنکر لال
۱۲۷، ۱۲۲	شنکر، ہر و کر ونا
۱۲۰	شوکل، دیورتی
۸۵، ۳۷	شہاب دہلوی، سید مسعود حسن
۱۳۳	شہر د
۱۰۵	شیدا، عالمگیر میرزا
۱۳۶	شیو چرن داس
۱۱۳	شیو ناتھ بھٹنکر
۱۳۸	شیو نرائن بھٹنکر
۵۷	صابری، امداد
۶۵	صابری، ایس اے
۳۹	صابری، سردار علی

۱۱۵	صدیقی، ایم ایم
۵۲	صدیقی، ایس کریم الدین
۱۰۱	صدیقی، حکیم الله
۱۰۷	صدیقی، محسن
۹۱	ضیاء الاسلام
۱۰۷	ضیاء الدین احمد
۱۰۳	طفیل احمد خان
۶۰	طیب نقشبندی
۷۷	ظفر احمد
۹۸، ۹۲	ظفر تاباں
۱۰۴	ظفر علی، حکیم
۹۵	ظفر نیازی
۵۶	ظہیر علی، حکیم محمد
۵۷، ۵۲	عابد حسین
۱۱۳، ۳۴	عاشق علی
۳۴	عاشق علی، سید
۸۷	عباس حسین، قاری
۸۱	عبد الجلیل
۸۱	عبد الخلیل
۳۰	عبد الحق، مولوی
۹۶	عبد الحکیم

۱۰۵	عبدالحمید
۱۰۶	عبدالحمید خان
۵۲، ۵۱	عبدالحمید شملوی، الیس
۱۱۶	عبدالحمید، حکیم حاجی
۸۴	عبدالرزاق
۸۱	عبدالستار
۴۳	عبدالفضل
۹۹	عبدالکریم، مہاشے
۱۵۲	عبداللطیف خان
۶۵	عبداللہ شمیم
۹۷، ۹۶	عبدالوہاب، حاجی
۴۳	عبدالہنان
۷۷	عبید الرحمن
۷۶	عترت حسین، خواجہ
۹۹	عثمان دیوبندی، مشیر حسن
۸۸	عثمانی، احسن
۴۵	عثمانی، اے رحمن
۶۰	عثمانی، مخمور
۷۰	عزم جلال آبادی، پنڈت ترلوک ناتھ
۸۴، ۳۸	عزمت اللہ
۶۰	عزیز احمد شملوی

۳۱	عزیز حسن، ایس
۱۰۵	عزیز محمد خان، خواجہ
۱۱۵	عسکری، ایم ایچ
۵۹	عسکری، کے
۱۱۲	عشرت رحمانی
۱۰۷	عشرت علی، ایس ایم
۱۰۹، ۱۰۰	عشرت علی، سید
۱۰۹، ۶۲، ۶۱	عشرت، ایس ایم
۵۲	علمی، محفوظ الحق
۹۹	علی نواز خان، چودھری
۸۳	عین الحسن، سید
۶۳	غادر فاطمہ
۳۶	غلام احمد بریاں
۴۳	غلام احمد، راجہ
۴۲	غلام عباس
۶۸، ۴۵	فاروقی، ایم اے
۷۷	فاروقی، بیگم
۶۸	فاروقی، بیگم عبداللہ
۹۷	فاروقی، عبداللہ
۱۰۳	فاروقی، قاضی حبیب الرحمن
۶۲	فاطمہ، جی

۹۵	فخر الدین
۲۸	فرحت اللہ بیگ، محمد
۹۰	فرحت، گنگا دہر ناتھ
۲۹، ۲۸	فصیح الدین احمد
۷۲	فہمی، مفتی شوکت علی
۶۸	فہمیدہ بیگم
۶۸	فہمیدہ خاتون
۱۱۶	فیاض احمد، خواجہ حافظ
۱۱۷	فیاض حسین تازی
۶۰	فیاض دہلوی، ایس ایم
۴۵	قاسمی، ایم ظہیر
۱۱۶	قدوائی، ایس رحمان
۱۱۶	قدوائی، شفیق الرحمن
۸۴	قربان علی
۶۵	قزلباش، آغا سرخوش
۱۳۹، ۸۹	قمر
۵۴	قریشی، ایچ اے
۱۰۰	قریشی، جوہر
۶۴	قریشی، رشید احمد
۵۹	قریشی، ماہ جبین حسین
۲۹	قیصر، ایم ایس

۹۲	کاظم علی دہلوی، سید
۴۸	کالکا پرشاد
۳۶	کبیر الدین، حکیم
۱۰۲	کتریا، کے بی
۱۴۶	کرشن چندر
۱۴۹	کرشن کھدر جی، آر
۵۱	کرشنا داس
۲۸	کرشنا گوپال، پنڈت
۱۴۸	کرم چند
۵۲	کریم الدین صدیق، ایس
۱۲۵	کشن، بے
۱۱۲	کمال، ایچ اے
۷۸	کنہیا لال، حکیم
۱۲۸، ۷۱	کوشک، رام چندر شرما
۴۷	گپتا، برہمانند
۱۴۳	گپتا، چتورسین
۱۳۱، ۱۲۹، ۱۲۴، ۵۶	گپتا، دھرم پال
۱۱۹، ۳۴	گپتا، رام گوپال
۴۰	گپتا، کیشو دیو
۱۲۴	گپتا، سوامی رامانند ورشبندھو
۸۶	گر مکھ سنگھ

۱۰۹	گل زباغ احمد
۱۰۸	گل شہاگ احمد
۱۱۰، ۵۸	گو بند سہائے
۱۰۷	گوردتہ مل بھنڈاری
۱۳۱، ۱۲۹	گوتم، منگلانند
۱۳۲	گوتم، زنجی لال
۱۱۹	گوئل، شکنتلا
۱۲۱	گھاسی رام
۱۳۱، ۴۲	گھوش، ایس این
۵۹	لالیتھا کمار پیا
۶۸	لہری، آرا لیس
۵۹	مارٹن، سونیا
۸۷، ۶۰، ۳۵	ماہ جبین حسین، سید
۱۰۴	مجید عالم
۴۱، ۳۳	محبوب علی خان، محمد
۸۲	محبوب علی، خواجہ
۹۲	محفوظ الحق، سید
۵۳، ۵۲	محفوظ الحق علمی
۷۳	محمد احمد دہلوی
۵۵	محمد احمد، ایم
۷۰، ۶۵، ۴۵	محمد اد ریس

۳۷	محمد اسحاق
۹۵	محمد اسحاق، حکیم
۳۵	محمد اسلم، حکیم
۴۲	محمد امین، شیخ
۱۰۲، ۷۴	محمد ایوب
۳۰	محمد جهانگیر، قاضی
۴۵	محمد رحیم
۲۹	محمد رفیق
۱۱۱	محمد سعید
۱۱۶	محمد سعید، حکیم
۵۱	محمد شفیع، الیس
۵۶	محمد ظهیر علی، حکیم
۱۵۲	محمد علی
۱۱۵	محمد علی، مولانا
۴۸، ۳۷، ۳۴	محمد عثمان
۵۷	محمد عقیل
۴۱، ۳۸	محمد عمر
۵۸	محمد مجیب
۱۰۰	محمد مورخ، سید
۲۷	محمد یعقوب دادش
۵۹	مرزا، الیس

۱۳۵	مسرا، بابورام
۱۱۵	معتصم بریلوی
۳۴	مظہر الدین
۷۷	مفتوں، دیوان سنگھ
۸۲	مفرح الدین، حکیم
۱۱۶	مفرح الدین احمد، حکیم
۵۰	منظور احمد
۴۳	منور جہاں بیگم
۹۷، ۲۸	مولوی محمد
۱۴۴	مہاویر ادھیکاری
۵۹	مہتا، لیلیٰ
۴۴	مہندر اشک بریلوی
۵۹	مین، پی
۸۲	ناصر علی، کے بی
۶۰	ناظم صدیقی، ایم
۱۱۰	نجم امر و ہوی، مصور حسین
۹۶	نذیر احمد
۹۳	نرائن دیو، سوامی
۴۲	نظامی، آسی
۱۰۵، ۷۵، ۷۲	نظامی، خواجہ حسن
۱۰۹	نظامی، سید رکن الدین

۹۱	نظامی، سید ظفر
۳۱	نظیر علی، ایم
۴۳	نقیس دلہن
۵۲	نقوی، محمد حسن
۱۱۴	نند کشور، ڈاکٹر
۶۸	نور النہار بیگم
۴۶	نور محمد دہلوی، حاجی
۵۰	نور، محمد تقی
۴۱، ۳۸	نوری، فہیم الدین
۱۴۱	نول کشور
۷۶	نہرو، مسز راجن
۱۱۶	نیاز احمد، خواجہ
۱۳۱	وجے نرائن
۱۰۹	واحد، ایس
۲۸	واحدی، ایم آئی
۱۰۸، ۴۹	واحدی، محمد ارتضیٰ
۷۲	وحشی، حامد حسن
۹۱	وحید مشہدی
۱۳۲، ۱۲۷	ودیا رتھی، پر بھت
۱۴۶	ودیا لنکر، رام گوپال
۱۲۸، ۷۱	ودیا لنکر، پرمانند

۱۴۵	ودیا لنگر، سیتادپو
۱۴۶	ودیاوتی، سیٹھ
۱۴۱	ورما، جے پی
۱۴۴، ۵۶	ورما، رام لال
۱۴۱، ۹۰، ۴۸	ورما، کالکا پرشاد
۱۵۰	ورما، مکت بہاری
۱۱۹	ورما، وٹا
۴۰	ورما، وی ایس
۹۱	وزیر خان، ایم
۱۳۹	وشو مہر دت
۵۱	وقار عظیم، سید
۱۴۳	ویدورت
۱۲۰	وید، نرائن دت
۱۴۹	ویر، وی ایس
۱۴۸	ویوگی ہری
۴۱، ۴۰	ہاشمی، ایم ایم
۸۵، ۸۳	ہاشمی، محمد ابرار
۳۲	ہاشمی، محمد انور
۵۷	ہاشمی، نور الحسن
۵۰	ہتیشی
۱۳۹، ۸۹	ہر چند بہادر

۱۴۱	ہر لیں چندر
۵۵	ہمایوں
۱۴۵، ۱۱۳	ہنراج شرما
۵۴	یثرب سلطان گورگانی، شہزادہ مرزا
۵۷	یوسف حسین
۸۱	یوسف دہلوی، ایم محمد

حصہ دوم

اخبارات، رسائل و جرائد

(انگریزی، فرانسیسی)

اشاریہ (Index)

Tait, Seralt T.	21
Topa, Manmohan Lal	20
Varma, V.S.	8, 22
Venkatram, K.V.	20
Vincomb, Lt. Col. G.B.	17
Virley, R.S.	2, 12
Vishwanath	5
Wikar Azim, S.	35
Young, Rev. C.B.	40

☆☆☆☆

Roy, N.	31
Sahni, J.N.	10, 14, 30, 41
Sandilia, R.S.K	37
Sangali, Man Mohan	22
Sardhana, B.R.	8
Sarwar Husain, K	25
Shafi, S. Mohd.	35
Shamsul Hasan	7
Shardha Nand	27
Sharma, Bhoj Raj	35
Sharma, D.S.	23
Sharma, Dev Prashad	14, 15
Sharma, Gaja Nand	29
Sharma, Kusum H	13
Sharma, R.C	3
Sharma, S.P	6
Sharma, V.S.	4
Shauq, M.A	15
Shayam, Satyendra	34, 38
Shibaryer, Valadimir	39
Singh, Balbir	29
Singh, Dalbir	5
Singh Dilawar	23
Singh, Giani Kartar	27
Singh, Gopal S	27
Singh, R.N. Chet	1
Singh, Ram	16, 43
Singh, S. Mangal	11
Sinha, P.N.	14
Sri Narain	3
Srinavastave, Miss Prelata	24
Stephens, Ian Neville	40
Sundaram, Dr Lanka	5
Suraj Narain	3

Mukherji, A.K	15
Nair, M.S	4
Narain, Bishen	23
Narain, Lakshami	4
Narayana, Edatata	24
Nataranjan, Dr. N.S	25, 26
Nataranjan, M.S.	9
Nehru, Mrs Rajan	37
Nehru, Umma	5
Obra, Dr H.S	23
Obrai, B.R.	49
O'Brien, W.G.C.	10, 25
Padam Chand	13
Pal, B.P.	18
Pandit, E.S.	12
Pershad, Ajit	38
Pershad, Kaleka	33
Pillai, P. Gopal	37
Poplai, S.L	22
Prakash, Shri	40
Raghunathan, A.S.	37
Rahman, A.S.	33
Raj Narain	34
Ram Narain	36
Ram, Shri	2, 23
Raman, I.R.	5
Ranga, Acharya N.G.	38
Rao, V.K.R.	8
Ratan Chand	20
Rau, R.L.	5
Romesh Chandra	41
Roy, B.	18
Roy, J.C.	37
Roy, M.N	16

Indra Prakash	14
Iqbal Ali Shah	32
Ishwar Dass	6
Iyengar, R.S.K	43
Jain, B.R.	16
Jain, J.D	16
Jain, M.L	2
Jawad, S.A.	18
Jivan Das	14
Johnson, George Arthur	40, 41
Joseph, Poothan	7, 14
Josh Malihabadi	26
Kapoor, G.L	24
Kartar Singh, Giani	27
Kohli, K.D	10, 30
Krishna, I.	5
Kumarappea, Miss Lalitha	24
Lahry, Prof. R.S	26, 39
Lokanathan, P.S	9
Lum, Emma S.P	21
Madhosh, Shankar Dev	19
Mandloi, K.M.	2
Mansur Ali, K.B.B.	10
Mansur Ali, K.S	25
Martin, Sonia	24
Mathur, L.B.	33
Mathur, Raj Narain	36
Mathur, V.S.	19
Mehta, Miss Leilla	24
Menon, P.	24
Moore, William Arthur	40
Muhammad Ahmad, Maulvi	42
Muhammad Ali	6
Muhammad Aqdas	1

Datta, S	8
Daulat Ram	14
Dev, D.Y.	4,17
Dev, S.Kumar	22
Deva, Jai	19
Divakar, Vinayak Sadashiv	12, 27, 28
Diwan, Baldev	19
Ehsanulhaq	27
Fasihuddin Ahmad, M.	31
Gandhi, Dev Das	14, 15
Ganpatrai	14
Garg, Triloki Nath	29
Gaur, M.R.	39
Geoffrey, M.L	35
Ghulam Murtaza, S.	44
Ghosh, S.N.	19
Goela, M.L.	31
Gopal, Krishna	39
Goyal, J.R	28
Gujral, J.R	28
Gupta, D.N.	23
Gupta, K.C	10
Gupta, Keshav Dev	22
Gupta, N.C. Sen	20
Gupta N.K. Das	3
Gupta, Shyam Ratan	4
Hardless, Phillips W.R	12
Harish Chandra	30
Hartley, Miss Diana	31
Hasan Ahmad	7
Hira Lal	21
Hussain	31
Ibn-I Arabi	16
Indar, Prof	27

INDEX

Abraham, Poonan	7
Aggarwal, Shri Ram	23
Amar Nath	5
Anand, S.C.	28
Anthony, Frank R	3
Ayyar, A.Swami-nath	9
Azad Ansari	26
Babu, A.M.	24
Bahadur, H.C.	26
Bahadur, N.C	26
Bala, Miss Neehar	38
Bannerji, I.B.	14
Baqai, Anis Hasan	3
Bhai, H.S.	7
Bharati, S.N.	14
Bhargava, J.	20
Bhargava, J.P.	43
Bhatnagar, C.B.L	30
Bhatt, B.P	44
Bhel, N.S	42
Budden, Major F.H.	21
Camry, M	39
Carter, C.W.N	3
Chandra, Romesh	41
Chet Singh, R.N.	1
Chishti, Farooq	30
Das, S.C.	19
Dass, G.	8
Dass, Ishwar	6
Dass, Krishna	35
Dass, S.R	44

فرائسی

1. Title : **"France Orient"**
- Date : March 1935
- Frequency : Monthly
- Editor : -
- Printer : I.M.H.Press
- Publisher : -
- Quantity : 200
- Note : French
- Remarks : Government publication

- Remarks : Commercial
132. Title : **"Yamuna"**
- Date : March 1935
- Frequency : Quarterly
- Editor : S.R. Dass; B.P. Bhatt
- Printer : Taj Mahal Printing Works
- Publisher : -
- Quantity : 200
- Note : English, Hindi and Urdu
- Remarks : Educational
133. Title : **"Young Muslim"**
- Date : March 1942
- Frequency : Weekly
- Editor : S.Ghulam Murtaza
- Printer : Calcutta Halftone Press
- Publisher : -
- Quantity : 500
- Note : English
- Remarks : Extremist

- Note : English
- Remarks : American Army paper
129. Title : **"United India and Indian States"**
- Date : 30 June 1925
- Frequency : Weekly
- Editor : R.S.K. Iyengar
- Printer : Gwalior, Alijah Durbar Press
- Publisher : -
- Quantity : 1000; in 1941 - 2000
- Note : English
- Remarks : Misc.
130. Title : **"Vanguard"**
- Date : 30 June 1945
- Frequency : Daily
- Editor : Ram Singh
- Printer : Latifi Press
- Publisher : Bharat Bhushan
- Quantity : 2700
- Note : English
- Remarks : Sectional/.Radical
131. Title : **"Wanted"**
- Date : June 1925
- Frequency : Weekly
- Editor : J.P. Bhargava
- Printer : Model Press
- Publisher : -
- Quantity : 250
- Note : English, Hindi and Urdu

- Quantity : 15000
- Note : English
- Remarks : Moderate
126. Title : **"Tasneem"**
- Date : Dec. 1925
- Frequency : Monthly
- Editor : Maulvi Muhammad Ahmad
- Printer : Eastern Printing Works
- Publisher : -
- Quantity : 4000
- Note : English and Urdu
- Remarks : Educational
127. Title : **"Technical Observer"**
- Date : March 1941
- Frequency : Fortnightly
- Editor : N.S.Bhel
- Printer : Prakash Printing Press
- Publisher : -
- Quantity : 5000
- Note : English
- Remarks : Commercial
128. Title : **"Time"**
- Date : June 1945
- Frequency : Weekly
- Editor : -
- Printer : Mahbubul Mataba
- Publisher : -
- Quantity : 15000

- Printer : Statesman's Press
- Quantity : 10,000
- Note : English
- Remarks : Moderate
123. Title : **"Student"**
- Date : June 1942
- Frequency : Monthly
- Editor : Romesh Chandra
- Printer : Delhi Press
- Publisher : -
- Quantity : 500
- Note : English
- Remarks : Extremist
124. Title : **"Sunday National Call"**
- Date : Dec. 1946
- Frequency : Weekly
- Editor : J.N. Sahni
- Printer : National Printing Press
- Publisher : -
- Quantity : 5000
- Note : English
- Remarks : Extremist
125. Title : **"Sunday Statesman"**
- Date : Dec. 1946
- Frequency : Weekly
- Editor : George Arthur Johnson
- Printer : Statesman's Press
- Publisher : -

- Printer : Shri Prakash Printing Works
- Publisher : -
- Quantity : 500
- Note : English
- Remarks : Sports
120. Title : **"St. Stephens College Magazine"**
- Date : June 1925
- Frequency : Monthly
- Editor : Rev. C.B. Young
- Printer : Star Press
- Publisher : St. Stephens College
- Quantity : 250
- Note : English
- Remarks : College magazine
121. Title : **"Statesman"**
- Date : March 1941
- Frequency : Daily
- Editor : William Arthur Moore, Ian Neville
Stephens; George Arthur Johnson in
Dec.1946
- Printer : Statesman's Press
- Publisher : J.K. Cowley
- Quantity : 20,000
- Note : English
- Remarks : Moderate
122. Title : **"Statesman"**
- Date : June 1943
- Frequency : Weekly
- Editor : Ian Neville Stephens

- Editor : M.R.Gaur
- Printer : Richpal Printing Press; in 1943 Baluja Press
- Publisher : -
- Quantity : 500; 150 in Dec. 1946
- Note : English, Hindi and Urdu
- Remarks : Liberal
117. Title : **"Soviet Union News"**
- Date : June 1943
- Frequency : Monthly
- Editor : Valadimir Shibaryer
- Printer : I.M.M.Press
- Publisher : -
- Quantity : 15,000
- Note : English
- Remarks : Misc
118. Title : **"Spark"**
- Date : Dec. 1946
- Frequency : Weekly
- Editor : Krishna Gopal and Prof. R.S. Lahry
- Printer : Delhi Printing Works
- Publisher : -
- Quantity : 500
- Note : English
- Remarks : Anglo-Vernacular Miscellany
119. Title : **"Sports India"**
- Date : March 1941
- Frequency : Monthly
- Editor : M.Camry

- Printer : Hindustan Times Press
- Publisher : -
- Quantity : 2000 - 1000
- Note : English
- Remarks : Moderate/literary
114. Title : ***"Rup Bani /Vani"***
- Date : March 1937
- Frequency : Monthly; Weekly in 1943
- Editor : Ajit Parshad XE "Ajit Pershad" , Miss Neehar Bala; in Dec. 1939 Satyendra Shayam
- Printer : Rup Vani Printing Press; in 1943 Pawan Press
- Publisher : -
- Quantity : 1500; 2500 in Dec. 1946
- Note : English
- Remarks : Cinema
115. Title : ***"Rural People"***
- Date : March 1947
- Frequency : Weekly
- Editor : Acharya N.G. Ranga
- Printer : Frontier Exchange Press
- Publisher : -
- Quantity : 1000
- Note : English
- Remarks : Rural uplift
116. Title : ***"Scholar's Companion"***
- Date : March 1935 - 1946
- Frequency : Monthly

- Editor : P. Gopal Pillai
 Printer : Bharat Printing Press
 Publisher : -
 Quantity : 200
 Note : English
 Remarks : Misc.
111. Title : **"Rajasthan"**
 Date : June 1925
 Frequency : Monthly
 Editor : R.S.K. Sandilia XE "R.S.K. Sandilia"
 Printer : Hindustan Printing Works
 Publisher : -
 Quantity : 250
 Note : English
 Remarks : Misc.
112. Title : **"Roshni"**
 Date : Dec. 1944
 Frequency : Annual
 Editor : Mrs Rajan Nehru XE "Mrs Rajan Nehru"
 Printer : Hindustan Printing Works
 Publisher : -
 Quantity : 100
 Note : English, Urdu, Hindi and Bengali
 Remarks : Literary
113. Title : **"Roy's Weekly"**
 Date : March 1941
 Frequency : Weekly
 Editor : J.C. Roy XE "J.C. Roy" and A.S.
 Raghunathan XE "A.S. Raghunathan"

- Frequency : Monthly
- Editor : Ram Narain; from December 1939 Dr Raj Narain Mathur
- Printer : Medico-Scientific Press; Caxton Press
- Publisher : -
- Quantity : 1000; 800 in 1937
- Note : English
- Remarks : Medical
108. Title : **"Pradeep"**
- Date : June 1943
- Frequency : Quarterly
- Editor : Board of Editors
- Printer : P& O Press; Cambridge Printing Works
- Publisher : -
- Quantity : 200; 450 in 1946
- Note : English, Urdu, Hindi and Bengali
- Remarks : Literary
109. Title : **"Practical Medicine"**
- Date : Dec. 1925
- Frequency : Monthly
- Editor : Ram Narain; Raj Narain Mathur
- Printer : Caxton Press
- Publisher : -
- Quantity : 800 - 1000
- Note : English
- Remarks : Medicine
110. Title : **"Princely India"**
- Date : June 1930
- Frequency : Monthly

104. Title : **"The Pilot"**
 Date : June 1939
 Frequency : Weekly
 Editor : M.L. Geoffrey
 Printer : A.G.Art Press
 Publisher : -
 Quantity : 500
 Note : English
 Remarks : Misc
105. Title : **"Polytechnic"**
 Date : June 1943
 Frequency : Quarterly
 Editor : S. Wikar Azim and Krishna Dass
 Printer : Cambridge Printing Works
 Publisher : Bhoj Raj Sharma
 Quantity : 200
 Note : English, Urdu and Hindi
 Remarks : Misc.
106. Title : **"Postal Advocate"**
 Date : June 1943
 Frequency : Monthly
 Editor : S. Mohd. Shafi
 Printer : Eastern Printing Works
 Publisher : -
 Quantity : 500 - 600
 Note : English and Urdu
 Remarks : Post Office
107. Title : **"Practical Medicine"**
 Date : June 1929

101. Title : **"Photoplay"**
 Date : March 1937
 Frequency : Monthly
 Editor : Govind Sahai; in 1943 B.R.Oberai
 Printer : Janti Printing Press
 Publisher : -
 Quantity : 300
 Note : English
 Remarks : Photography
102. Title : **"Picturegoer"**
 Date : March 1941
 Frequency : Monthly
 Editor : Satyendra Shayam
 Printer : Jainti Press
 Publisher : -
 Quantity : 500
 Note : English
 Remarks : Cinema
103. Title : **"Piece Goods Association
 Bulletin"**
 Date : 29 March 1931
 Frequency : Fortnightly
 Editor : Raj Narain
 Printer : P & O Printing Works
 Publisher : -
 Quantity : 500 - 600
 Note : English
 Remarks : Commercial

- Remarks : Medical
98. Title : **"Onward"**
- Date : Dec. 1946
- Frequency : Monthly
- Editor : -
- Printer : United Publications
- Publisher : -
- Quantity : -
- Note : English
- Remarks : Government publication
99. Title : **"Our India"**
- Date : Dec. 1946
- Frequency : Monthly
- Editor : A.S.Rahman
- Printer : Beechams Press
- Publisher : -
- Quantity : 1000
- Note : English
- Remarks : Misc.
100. Title : **"P & O Journal"**
- Date : June 1925
- Frequency : Monthly
- Editor : L.B. Mathur, Kaleka Pershad
- Printer : Hindustan Printing Works
- Publisher : -
- Quantity : 150; 300 in 1929
- Note : English
- Remarks : Commercial

- Note : English
- Remarks : Cinema
95. Title : New Spectator
- Date : 31 Dec. 1925
- Frequency : Weekly
- Editor : Iqbal Ali Shah
- Printer : Saraswati Machine Press
- Publisher : -
- Quantity : 600
- Note : English
- Remarks : Liberal
96. Title : **"News Week"**
- Date : Sept. 1944
- Frequency : Weekly
- Editor : -
- Printer : Hindustan Times Press
- Publisher : -
- Quantity : 600
- Note : English
- Remarks : American Newspaper
97. Title : **"Nursing Journal of India"**
- Date : June 1943
- Frequency : Monthly
- Editor : Miss Diana Hartley
- Printer : Allahabad Mission Press
- Publisher : -
- Quantity : 250
- Note : English

- Quantity : 5000; 6000 in March 1939
 Note : English
 Remarks : Extremist
92. Title : **"New Capital"**
 Date : June 1943
 Frequency : Weekly
 Editor : N. Roy and M. Hussain
 Printer : New Capital Press
 Publisher : -
 Quantity : 500
 Note : English
 Remarks : Extremist
93. Title : **"New Friend"**
 Date : March 1935
 Frequency : Monthly
 Editor : M.L. Goela
 Printer : Chandra Gupta Press
 Publisher : -
 Quantity : 500
 Note : English
 Remarks : Misc.
94. Title : **"New Light"**
 Date : Dec. 1945
 Frequency : Monthly
 Editor : M. Fasihuddin Ahmad
 Printer : Dayal Printing Press
 Publisher : -
 Quantity : 250

- Publisher : Harish Chandra
 Quantity : 500 - 700
 Note : English
 Remarks : Cinema
89. Title : **"Municipal Gazette"**
 Date : Dec. 1939
 Frequency : Fortnightly
 Editor : Farooq Chishti
 Printer : Khwajah Barqi Press
 Publisher : -
 Quantity : 500 - 600
 Note : English
 Remarks : Misc.
90. Title : **"Musafir"**
 Date : March 1941
 Frequency : Weekly
 Editor : C.B.L.Bhatnagar
 Printer : Rajai Press
 Publisher : -
 Quantity : 500
 Note : English
 Remarks : Misc.
91. Title : **"National Call"**
 Date : March 1937
 Frequency : Daily
 Editor : J.N. Sahni
 Printer : National Printing Works
 Publisher : K.D. Kohli

- Printer : Albion Press
- Publisher : -
- Quantity : 500; in March 1947 - 800
- Note : English
- Remarks : Medical
86. Title : **"Mizan"**
- Date : Dec. 1945
- Frequency : Monthly
- Editor : -
- Printer : United Publications
- Publisher : -
- Quantity : -
- Note : English
- Remarks : -
87. Title : **"Motion Pictures"**
- Date : March 1941
- Frequency : Monthly
- Editor : Balbir Singh
- Printer : Latifi Press; Roxy Printing Press
- Publisher : -
- Quantity : 500
- Note : English
- Remarks : Cinema
88. Title : **"Movies"**
- Date : March 1941
- Frequency : Weekly
- Editor : Gaja Nand Sharma and Triloki Nath Garg
- Printer : Model Press; Movies Press

- Printer : Albion Press
- Publisher : Vinayak Sadashiv Divakar
- Quantity : 500
- Note : English, Hindi and Urdu
- Remarks : Misc.
83. Title : **"Medical Combe"**
- Date : March 1931
- Frequency : Monthly
- Editor : S.C.Anand
- Printer : Delhi Printing Works
- Publisher : -
- Quantity : 500
- Note : English
- Remarks : Medical
84. Title : **"Medical Combe"**
- Date : March 1931
- Frequency : Monthly
- Editor : S.C.Anand
- Printer : Delhi Printing Works
- Publisher : -
- Quantity : 500
- Note : English
- Remarks : Medical
85. Title : **"Medical Reviews of Reviews"**
- Date : March 1941
- Frequency : Monthly
- Editor : J.R. Goyal; in September 1943 Dr
J.R.Gujral; in March 1947 J.R. Goyal

- Publisher : -
- Quantity : 500
- Note : English, Hindi and Urdu
- Remarks : Liberal
80. Title : **"Khushwaqt"**
- Date : March 1939
- Frequency : Fortnightly
- Editor : Ehsanulhaq
- Printer : Mahbub al-Mataba
- Publisher : -
- Quantity : 1000
- Note : English and Urdu
- Remarks : Misc.
81. Title : **"Liberator"**
- Date : June 1926
- Frequency : Weekly
- Editor : Shardha Nand ; from 1929 Prof. Indar;
from Dec. 1946 Giani Kartar Singh; in
1947 S. Gopal Singh
- Printer : Arjun Press; in 1947 Frontier Exchange
Press
- Publisher : -
- Quantity : 500; 1250 in March 1947
- Note : English, Hindi and Urdu
- Remarks : Spokesman of Sikh extremists
82. Title : **"Local Self-Government Review"**
- Date : March 1937 - 1946
- Frequency : Quarterly
- Editor : Vinayak Sadashiv Divakar

- Printer : Imperial Fine Arts Press
- Publisher : Dr. N.S.Nataranjan
- Quantity : 500 - 600
- Note : English
- Remarks : Educational
77. Title : **"Kalim"**
- Date : June 1943
- Frequency : Monthly
- Editor : Josh Malihabadi and Azad Ansari
- Printer : Coronation Printing Press
- Publisher : -
- Quantity : 800
- Note : English
- Remarks : Literary
78. Title : **"Kayastha"**
- Date : March 1941
- Frequency : Monthly, later Quarterly
- Editor : N.C. Bahadur
- Printer : Saraswati Printing Press
- Publisher : H.C. Bahadur
- Quantity : 800
- Note : English
- Remarks : Sectional
79. Title : **"Khabardar"**
- Date : March 1935
- Frequency : Weekly
- Editor : Prof. R.S. Lahry
- Printer : -

- Publisher :
 Quantity : 3000
 Note : English.
 Remarks : Literary
74. Title : **"Jang Ki Khabren"**
 Date : June 1943
 Frequency : Bi-weekly
 Editor : W.G.O'Brien
 Printer : K.S. Mansur Ali Press
 Publisher : -
 Quantity : 500 - 600
 Note : English, Urdu, Hindi Gujarati, Marathi and Tamil
 Remarks : War news
75. Title : **"Journal"**
 Date : Dec. 1945
 Frequency : Quarterly
 Editor : K. Sarwar Husain
 Printer : Cambridge Printing Works
 Publisher :
 Quantity : 1000
 Note : English
 Remarks : International Affairs
76. Title : **"Journal of the Dewan Chand Political Information Bureau"**
 Date : June 1943
 Frequency : Monthly
 Editor : Dr. N.S.Nataranjan

- Quantity : 300 - 600
 Note : English
 Remarks : Commercial
71. Title : **"Investment and Finance"**
 Date : June 1943
 Frequency : Weekly
 Editor : A.M. Babu and G.L. Kapoor
 Printer : Delhi Printing Press
 Publisher : G.L. Kapoor
 Quantity : 300; 600 in March 1947
 Note : English
 Remarks : Finance
72. Title : **"Jagrati"**
 Date : June 1943
 Frequency : Quarterly; yearly from 1947
 Editor : Miss Leilla Mehta, Miss Lalitha
 Kumarappea, Miss Prelata Srinavastave,
 P. Menon and from March 1947 Sonia
 Martin
 Printer : I.M.H. Press
 Publisher : -
 Quantity : 200
 Note : English
 Remarks : Educational
73. Title : **"Janata"**
 Date : Dec. 1946
 Frequency : Weekly
 Editor : Edatata Narayana
 Printer : Roxy Press

- Publisher : -
- Quantity : 500; 350 in March 1937
- Note : English, Urdu, Hindi, Punjabi
- Remarks : College magazine
68. Title : **"Industrial India"**
- Date : March 1937
- Frequency : Monthly
- Editor : Shri Ram Aggarwal and Bishen Narain
- Printer : Hindustan Times Press
- Publisher : -
- Quantity : 2000
- Note : English
- Remarks : Commercial
69. Title : **"Insight"**
- Date : June 1939
- Frequency : Weekly
- Editor : D.N. Gupta and Dilawar Singh
- Printer : Modern Press; Jaintyi Press
- Publisher : D.S. Sharma
- Quantity : 500
- Note : English
- Remarks : Misc.
70. Title : **"Insurance Progress"**
- Date : Dec. 1939
- Frequency : Monthly
- Editor : Dr H.S. Obra
- Printer : Delhi Printing Press
- Publisher : -

- Quantity : 500
 Note : English
 Remarks : Misc.
65. Title : **"Indian Trade Bulletin"**
 Date : Dec. 1946
 Frequency : Fortnightly
 Editor : United Publications
 Printer : -
 Publisher : United Publications
 Quantity : -
 Note : English
 Remarks : Commercial
66. Title : **"Indraprastha"**
 Date : Dec. 1925
 Frequency : Monthly; Quarterly
 Editor : S.L.Poplai; Man Mohan Sangali; from
 March 1947, S.Kumar Dev
 Printer : Cambridge Printing Press
 Publisher : -
 Quantity : 500; in 1947 -1000
 Note : English, Urdu, Hindi, Bengali and Punjabi
 Remarks : Educational
67. Title : **"Indraprastha Hindu College
 Magazine"**
 Date : June 1935 - 1939
 Frequency : Monthly
 Editor : Keshav Dev Gupta and V.S. Varma
 Printer : Star Press

- Note : English
 Remarks : Moderate
62. Title : **"Indian Stamp Magazine"**
 Date : June 1929
 Frequency : Monthly
 Editor : Hira Lal
 Printer : Imperial Book Depot
 Publisher :
 Quantity : 250
 Note : English
 Remarks : Misc.
63. Title : **"The Indian States Railway Magazine"**
 Date : March 1935
 Frequency : Monthly
 Editor : Major F.H. Budden; in March 1937 Seralt T. Tait
 Printer : Times of India Press
 Publisher : -
 Quantity : 6,000
 Note : English
 Remarks : Commercial
64. Title : **"Indian Temperance News"**
 Date : March 1937
 Frequency : Monthly
 Editor : Emma S.P. Lum
 Printer : Cambridge Printing Works
 Publisher : -

Quantity : 500 - 600
 Note : English, Urdu and Hindi
 Remarks : Medical

59. Title : **"Indian Outlook"**

Date : Dec. 1925
 Frequency : Monthly
 Editor : Ratan Chand
 Printer : Indian Outlook Press
 Publisher : -

Quantity : 400 - 600
 Note : -
 Remarks : Radical

60. Title : **"Indian Post"**

Date : March 1939
 Frequency : Monthly
 Editor : N.C. Sen Gupta and Manmohan Lal Topa
 Printer : Model Press
 Publisher : J. Bhargava
 Quantity : 500
 Note : English
 Remarks : Misc.

61. Title : **"Indian Spectator"**

Date : June 1942
 Frequency : Weekly
 Editor : K.V. Venkatram
 Printer : Frontier Exchange Press
 Publisher : K.V. Venkatram
 Quantity : 1000; in March 1947 - 2000

- Publisher : Indian Red Cross Society
- Quantity : 1000; in 1943 - 500
- Note : English
- Remarks : Red Cross
56. Title : **"Indian Labour"**
- Date : March 1947
- Frequency : Monthly
- Editor : V.S. Mathur
- Printer : Albion Press
- Publisher : -
- Quantity : -
- Note : English
- Remarks : Misc.
57. Title : **"Indian Listener"**
- Date : March 1941 - 1947
- Frequency : Fortnightly
- Editor : S.N. Ghosh
- Printer : Latifi Press
- Publisher : -
- Quantity : 20,000; 32000 in March 1947
- Note : English
- Remarks : Misc.
58. Title : **"Indian Music"**
- Date : March 1939
- Frequency : Monthly
- Editor : S.C. Das and Baldev Diwan; Ch. Shankar Dev Madhosh
- Printer : Chandra Printing Press
- Publisher : Jai Deva

- Quantity : 2,500
 Note : English
 Remarks : Technical
53. Title : ***"Indian India"***
 Date : Dec. 1946
 Frequency : Monthly
 Editor : S.A. Jawad
 Printer : -
 Publisher : Director of Public Relations, Indian States Chamber of Princess
 Quantity : -
 Note : English
 Remarks : Misc.
54. Title : ***"Indian Journal of Genetics and Plant Breeding"***
 Date : June 1943 - 1947
 Frequency : Monthly; from 1943 half-yearly
 Editor : B.P. Pal
 Printer : Cawnpore Job Press
 Publisher : B.P. Pal
 Quantity : 200
 Note : English
 Remarks : Botany and Zoology
55. Title : ***"Indian Junior"***
 Date : Dec. 1939
 Frequency : Monthly; from Sept. 1943 quarterly
 Editor : B.Roy
 Printer : I.M.H. Press

- Quantity : 3400
 Note : English
 Remarks : Extremist.
50. Title : **"India"**
 Date : June 1944
 Frequency : Monthly
 Editor : -
 Printer : United Publications
 Publisher : United Publications
 Quantity : -
 Note : English
 Remarks : Misc.
51. Title : **"India and Ceylon"**
 Date : June 1943
 Frequency : Monthly
 Editor : D.Y. Dev
 Printer : Beechams Press
 Publisher : -
 Quantity : 200
 Note : English
 Remarks : Misc.
52. Title : **"Indian Electrical and Mechanical Engineers Journal"**
 Date : Dec. 1946
 Frequency : Monthly
 Editor : Lt. Col. G.B. Vincomb
 Printer : Roxy Press
 Publisher :

- Publisher : Indian Federation of Labour
 Quantity : 500
 Note : English
 Remarks : Labour
47. Title : **"Income Tax Gazette"**
 Date : June 1942 - 1947
 Frequency : Monthly
 Editor : B.R. Jain and J.D. Jain
 Printer : Federal Trade Press; Model Press and Excelsior Press
 Publisher : -
 Quantity : 300; in March 1947 - 400
 Note : English
 Remarks : Educational
48. Title : **"Independent"**
 Date : March 1931
 Frequency : Weekly
 Editor : Ibn-I Arabi
 Printer : Mahbub al-Mataba
 Publisher : -
 Quantity : 300
 Note : English
 Remarks : Misc.
49. Title : **"Independent India"**
 Date : June 1942
 Frequency : Weekly
 Editor : M.N.Roy
 Printer : Chandra Printing Press
 Publisher : Ram Singh

- Printer : Hindustan Times Press
- Publisher : Dev Prashad Sharma
- Quantity : 1000; in March 1947 -12,000
- Note : English
- Remarks : Extremist
44. Title : **"Hindustan Times Evening News"**
- Date : June 1945- 1947
- Frequency : Daily
- Editor : Dev Das Gandhi
- Printer : Hindustan Times Press
- Publisher : -
- Quantity : 2000
- Note : English
- Remarks : Extremist
45. Title : **"Hissar Times"**
- Date : March 1935
- Frequency : Monthly
- Editor : M.A. Shauq
- Printer : Asmi Printing Press
- Publisher : -
- Quantity : 550
- Note : English - Urdu
- Remarks : Miscellaneous
46. Title : **"I.F.L. Bulletin"**
- Date : Dec. 1946-
- Frequency : Monthly
- Editor : A.K. Mukherji
- Printer : Albion Press

- Quantity : 2,000
 Note : English, Hindi and Urdu
 Remarks : Government publication
41. Title : **"Hindu Outlook"**
 Date : March 1937
 Frequency : Weekly
 Editor : I.B. Bannerji and Ganpatrai; in June 1943
 Indra Prakash
 Printer : Hindu Mission Press
 Publisher : Indra Prakash
 Quantity : 2000
 Note : English
 Remarks : Communal
42. Title : **"Hindustan Times"**
 Date : June 1926- 1947
 Frequency : Daily
 Editor : Jivan Das, Daulat Ram and J.N. Sahni; in
 March 1931 S.N. Bharati; in March 1935
 Poothan Joseph; in March 1937 P.N.
 Sinha; in June 1943 Dev Das Gandhi.
 Printer : Hindustan Times Press
 Publisher : Dev Prashad Sharma
 Quantity : 500; in March 1935 - 15,000; in June 1945
 - 22,000; in March 1947 - 18,000
 Note : English
 Remarks : Extremist
43. Title : **"Hindustan Times"**
 Date : June 1942 - 1947
 Frequency : Weekly
 Editor : Dev Das Gandhi

- Publisher :
 Quantity : 350
 Note : English
 Remarks : Educational
38. Title : **"Happy Education"**
 Date : June 1942 - 1947
 Frequency : Monthly
 Editor : Padam Chand
 Printer : Roxy Press; in 1947 Rajhan Press
 Publisher : -
 Quantity : 300
 Note : English
 Remarks : Educational
39. Title : **"Hardonian"**
 Date : Dec. 1946
 Frequency : Yearly
 Editor : Kusum H. Sharma
 Printer : Coxton Press
 Publisher : Lady Harding Medical College
 Quantity : 150
 Note : English
 Remarks : Literary
40. Title : **"Hey-day"**
 Date : Dec. 1946
 Frequency : Monthly
 Editor : -
 Printer : -
 Publisher : United Publications

- Printer : Chandra Printing Works
- Publisher : -
- Quantity : 2000
- Note : English
- Remarks : Spokesman for Sikhs
35. Title : **"Freeman"**
- Date : Dec. 1946
- Frequency : Weekly
- Editor : E.S. Pandit and R.S. Virley
- Printer : Virley Printing Works
- Publisher : -
- Quantity : 2500
- Note : English
- Remarks : Moderate
36. Title : **"Government Review"**
- Date : March 1935
- Frequency : Quarterly
- Editor : Vinayak Sadashiv Divakar
- Printer : P & O Printing
- Publisher : -
- Quantity : 300
- Note : English
- Remarks : Misc.
37. Title : **"Handwriting Expert"**
- Date : March 1941
- Frequency : Monthly
- Editor : Phillips W.R. Hardless
- Printer : Cambridge Printing Press

- Editor : N.S.Bhel
 Printer : Beechams Press
 Publisher : -
 Quantity : 300
 Note : English
 Remarks : Cinema
32. Title : **"Foreign Review"**
 Date : Dec. 1946
 Frequency : Monthly
 Editor : -
 Printer : Government Press
 Publisher : United Publications
 Quantity : -
 Note : English
 Remarks : Misc.
33. Title : **"France Orient"**
 Date : Dec. 1946
 Frequency : Monthly
 Editor : -
 Printer : -
 Publisher : Western Printers and Publishers, Bombay
 Quantity : 500
 Note : French
 Remarks : Government publication
34. Title : **"Free India"**
 Date : Dec. 1946
 Frequency : Weekly
 Editor : S. Mangal Singh

Frequency : Daily
 Editor : K.C.Gupta
 Printer : Saraswati Press
 Publisher : -
 Quantity : 700
 Note : English
 Remarks : Misc

29. Title : **"Evening National Call"**

Date : June 1942 - 1947
 Frequency : Daily, later Monthly
 Editor : J.N.Sahni
 Printer : National Printing Works
 Publisher : K.D.Kohli
 Quantity : 3000; 1000 in March 1947
 Note : English
 Remarks : Extremist

30. Title : **"Fauji Akhbar"**

Date : June 1943
 Frequency : Weekly
 Editor : W.G.C.O'Brien
 Printer : Army Press
 Publisher : K.B.B. Mansur Ali
 Quantity : 40,000
 Note : English; also Urdu, Gurmukhi, Hindi, Gujrati, Marathi, Tamil and Telugu editions
 Remarks : Army news

31. Title : **"Film Art"**

Date : March 1941
 Frequency : Monthly

25. Title : **"Dewan Chand Review"**
 Date : Dec. 1946
 Frequency : Monthly
 Editor : M.S. Natarajan
 Printer : Imperial Fine Art Press
 Publisher : -
 Quantity : 400
 Note : English
 Remarks : Politics
26. Title : **"Dharamrajya"**
 Date : March 1941
 Frequency : Weekly
 Editor : A.Swaminath Ayyar
 Printer : Dharamrajya Press
 Publisher : -
 Quantity : 3000
 Note : English
 Remarks : Politics
27. Title : **"Eastern Economist"**
 Date : June 1942
 Frequency : Weekly
 Editor : P.S. Lokanathan
 Printer : Albion Press
 Publisher : -
 Quantity : 500 ; 1500 in March 1947
 Note : English
 Remarks : Educational
28. Title : **"Educational Gazette"**
 Date : March 1941

22. Title : ***"Delhi Cloth Mills Technical Journal"***
 Date : June. 1942
 Frequency : Quarterly
 Editor : Board of Editors
 Printer : Imperial Fine Arts Press
 Publisher : -
 Quantity : 200
 Note : English
 Remarks : Technical
23. Title : ***"Delhi Doings"***
 Date : March 1941
 Frequency : Monthly
 Editor : G.Dass; V.S. Varma
 Printer : Beechams Press
 Publisher : -
 Quantity : 500
 Note : English
 Remarks : Social
24. Title : ***"Delhi University Magazine"***
 Date : June 1944
 Frequency : Quarterly
 Editor : V.K.R. Rao, and S. Datta
 Printer : Cambridge Printing Press
 Publisher : B.R. Sardhana
 Quantity : 300
 Note : English
 Remarks : Educational

19. Title : **"Dawn"**
 Date : June 1944
 Frequency : Daily
 Editor : Poothan Joseph; Poonan Abraham;
 Poothan Joseph
 Printer : Latifi Press; Victoria Cross Press
 Publisher : Shamsul Hasan
 Quantity : 8500
 Note : English
 Remarks : Communal
20. Title : **"Dawn"**
 Date : March 1942
 Frequency : Weekly
 Editor : Hasan Ahmad
 Printer : Latifi Press
 Publisher : -
 Quantity : 1000
 Note : English
 Remarks : Extremist
21. Title : **"Delaip"**
 Date : March 1944
 Frequency : Monthly
 Editor : H.S.Bhai and A.R.P. Officers
 Printer : Jubilee Printing Works
 Publisher : -
 Quantity : 1000
 Note : English
 Remarks : Misc

- Remarks : Commercial
16. Title : **"Comrade"**
- Date : June 1925
- Frequency : Monthly
- Editor : Muhammad Ali
- Printer : Comrade and Hamdard Press
- Publisher : -
- Quantity : 1000
- Note : English
- Remarks : Extremist
17. Title : **"Current Affairs"**
- Date : June 1925
- Frequency : Monthly
- Editor : S.P. Sharma
- Printer : Hindustan Times Press
- Publisher : -
- Quantity : 500
- Note : English
- Remarks : Literary
18. Title : **"D.A.V. High School Magazine"**
- Date : March 1941
- Frequency : Quarterly
- Editor : Ishwar Dass
- Printer : Victoria Cross Press
- Publisher : -
- Quantity : 200
- Note : English, Urdu and Hindi
- Remarks : Educational

- Remarks : School magazine
13. Title : **"Carvan"**
- Date : March 1941
- Frequency : Monthly
- Editor : Vishwanath and Dalbir Singh
- Printer : Delhi Press
- Publisher : Amar Nath
- Quantity : 1000; 7000 in March 1947
- Note : English
- Remarks : Literary
14. Title : **"Children's News"**
- Date : June 1925
- Frequency : Monthly
- Editor : I.R.Raman; Umma Nehru; I. Krishna in 1943
- Printer : P & O Printing Press; Janty Press; Gondals in Sept. 1943
- Publisher : -
- Quantity : 200
- Note : English
- Remarks : Children's magazine
15. Title : **"Commerce and Industry"**
- Date : March 1941
- Frequency : Weekly
- Editor : R.L.Rau; Dr Lanka Sundaram
- Printer : Hindustan Times Press; Beechams Press
- Publisher : Dr Lanka Sundaram
- Quantity : 2000; 1500 in June 1945
- Note : English

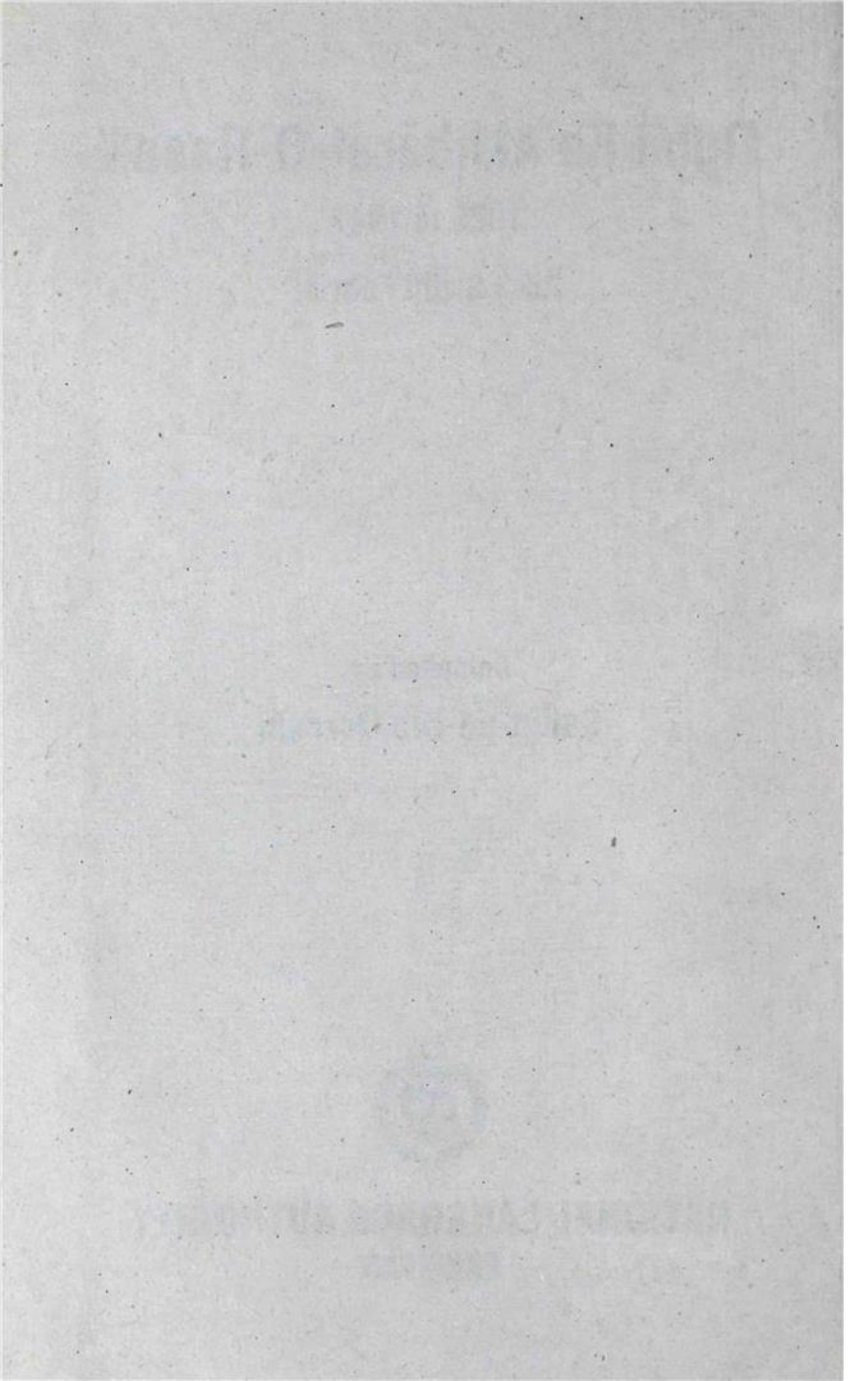
- Remarks : Literary
10. Title : **"Bharat"**
- Date : June 1943 - 1947
- Frequency : Monthly; Quarterly from June 1945
- Editor : D.Y. Dev and Shyam Ratan Gupta; from March 1947 V.S. Sharma
- Printer : Crescent Printing Works; Allahabad Law Journal Press
- Publisher: -
- Quantity : 200; 500 in 1946
- Note : English
- Remarks : Misc.
11. Title : **"Business"**
- Date : June 1925
- Frequency : Monthly
- Editor : Lakshami Narain
- Printer : Simla Printing Works
- Publisher : -
- Quantity : 100
- Note : English
- Remarks : Commercial
12. Title : **"Cambridge School Review"**
- Date : June 1943
- Frequency : Quarterly
- Editor : M.S. Nair
- Printer : Bechams Press
- Publisher : -
- Quantity : 100
- Note : English

- Note : English
- Remarks : Misc.
7. Title : **"Anand Parvat"**
- Date : June 1943
- Frequency : Quarterly
- Editor : N.K. Das Gupta and R.C. Sharma
- Printer : Taj Mahal Printing Works
- Publisher : Sri Narain
- Quantity : 200
- Note : English
- Remarks : Educational
8. Title : **"Anglo-Indian Review"**
- Date : June 1943
- Frequency : Monthly
- Editor : C.W.N.Carter; from March 1947 Suraj Narain
- Printer : Latifi Press and Hindustan Times Press
- Publisher : Frank R. Anthony
- Quantity : 500; 3000 in 1946
- Note : English
- Remarks : Sectional
9. Title : **"Art"**
- Date : June 1945
- Frequency : Monthly
- Editor : Anis Hasan Baqai
- Printer : Rajai Press
- Publisher : -
- Quantity : 800
- Note : English

- Note : Persian and English
 Remarks : Literary
4. Title : **"Airgraph"**
 Date : June 1942
 Frequency : Weekly
 Editor : R.S. Virley
 Printer : Roxy Printing Works
 Publisher : R.S. Virley
 Quantity : 1000 -3000
 Note : English
 Remarks : Moderate
5. Title : **"All India Criminal Decision"**
 Date : June 1943
 Frequency : Monthly
 Editor : M.L Jain and Shri Ram
 Printer : New Indian Press; in 1947 Krishna
 Printing Works
 Publisher : -
 Quantity : 200; 500 in 1946
 Note : English
 Remarks : Legal
6. Title : **"Analysis"**
 Date : March 1941
 Frequency : Monthly
 Editor : K.M.Mandloi
 Printer : Vishnu Printing Press
 Publisher : -
 Quantity : 500

انگریزی

1. Title : **"Adult Education"**
 Date : June 1945
 Frequency : Monthly
 Editor : R.N. Chet Singh
 Printer : Lucknow Publishing House, Lucknow
 Publisher : C.G. Oragrin
 Quantity : 500
 Note : English
 Remarks : Educational
2. Title : **"Advocate"**
 Date : March 1941
 Frequency : Daily
 Editor : Muhammad Aqdas
 Printer : Ansari Press
 Publisher : -
 Quantity : 400
 Note : English
 Remarks : Misc.
3. Title : **"Ahang"**
 Date : Dec. 1946
 Frequency : Quarterly
 Editor : -
 Printer : United Press
 Publisher : -
 Quantity : 500

Dehlī Ke Akhbārāt-O-Rasā'il

1925 tā 1947

Aik Tauzīhī Fehrist

Compiled by

Salīm-ud-Dīn Qureshī

**NATIONAL LANGUAGE AUTHORITY
PAKISTAN**